

B İ L E C İ K Ş E Y H E D A B A L İ Ü N İ V E R S İ T E S İ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyat, Anabilim Dalı,

**AL CEVÂD İN EL YAZMASI SEYAHATNAMESİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

smail YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi

Dan, man

Yrd. Doç. Dr. Mürsel GÜRSES

B İ L E C İ K, 2014

Referans No: 10015354

B L E C K E Y H E D A B A L Ü N V E R S T E S

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyat, Anabilim Dal,

**AL CEVÂD İN EL YAZMASI SEYAHATNAMELER ÜZER NE B R
NCELEME**

smail YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi

Dan, man

Yrd. Doç. Dr. Mürsel GÜRSES

B L E C K, 2014

Referans No: 1001535

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

Sayfa: 1/1

27/06/2014

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 21.05.2014 tarih ve 117/26 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 27.06.2014 tarihinde Tez Savunma Sınavı yapılan İsmail YILMAZ'ın "Ali Cevad'ın El Yazması Seyahatnameleri Üzerine Bir İnceleme" konulu tez çalışması Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ DANIŞMANI: Yrd. Doç. Dr. Mürsel GÜRSES

ÜYE : Doç. Dr. Oktay Selim KARACA

ÜYE : Yrd. Doç. Dr. Refik ARIKAN

ÜYE :

ÜYE :

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

Madde 43-(3) Yüksek lisans tez sınavı jürisi ve tez savunma sınav tarihi, ilgili ABD/ASD başkanlığının önerisi ve EYK kararı ile belirlenir. Önerinin uygun bulunmaması halinde tez jürisini ilgili EYK belirler. Jüri, biri öğrencinin tez danışmanı ve en az biri enstitünün başka bir ABD/ASD'den ya da başka bir yükseköğretim kurumundan olmak üzere üç veya beş asıl, birisi ilgili ABD/ASD'den, diğeri de enstitüye bağlı başka ABD/ASD'den veya başka bir yükseköğretim kurumundan olmak üzere iki yedek öğretim üyesinden, öğretim üyesi bulunmadığı takdirde doktora/sanatta yeterlik derecesine sahip öğretim elemanları ya da sanatçı öğretim elemanlarından oluşur. ABD/ASD başkanı, jüri üyelerini uzmanlık alanlarını göz önünde bulundurarak önerir. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda ikinci tez danışmanı jüri üyesi olamaz.

TE EKKÜR

Tezimin hazırlanması, sürecinde bütün özveri ve yardımseverliğiyle bana destek olan ve her türlü bilgiyi gönülden paylaşan, eman hocam Yrd. Doç. Dr. Mürsel GÜRSES'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamı başından itibaren sonsuz sevgi, anlayış, sabır ve sürekli destekleriyle beni motive eden, bana maddi ve manevi destekleriyle gerekli anlayış, gösteren sevgili eşime, kıymetli Emine Berrin'e, oğulları Ömer Faruk ve Yunus Emre'ye çok teşekkür ederim. Bugüne kadar üzerimde emeli olan isimlerini teker teker sayamadım, çok değerli hocalarıma teşekkürlerimi, en içten dileklerle sunarım.

smail YILMAZ

Bilecik, Mayıs, 2014

ÖZET

Ali Cevâdın El Yazması, Seyahatnameleri Üzerine Bir İnceleme

İsmail YILMAZ

Tez çalışması, yazarın ana görevini Ali Cevâdın Felemenk, Alman ve Rusya Seyahatnamelerinin Osmanlı Türkçesinden Türkiye Türkçesine transkribe etmektedir. Ali Cevâdın hayatı, eserleri, Osmanlı'da protokol ilâkilerinde hediyein rolü ve Ali Cevâdın Felemenk, Almanya ve Rusya seyahatnameleri incelenmektedir. Bunun yanı sıra transkribe yapılan metnin öncesinde seyahatname türü, Türk edebiyatında seyahatname, Türk edebiyatı, seyahatnamelerinde Hollanda, Almanya ve Rusya hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ali Cevâd, Felemenk, Alman, Rus, seyahatname, protokol

ABSTRACT

•A Study about Ali Cevâd's Travelogues

smail YILMAZ

Ali Cevâd's Dutch, Germany and Russia Travelogues transfer from Ottoman Turkish constitute the main body of the thesis. Ali Cevâd's life, work, Dutch, Germany and Russia Travelogues and the role of gifting in Ottoman's protocol relationships. Besides these, the information about the kind of travelogue, travelogue in Turkish literature and European travelogues in Turkish literature are given.

Keywords: Ali Cevâd, Dutch, German, Russia, travelogue, Protocol

Ç İ NDEK İLER

TE EKÜR.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR.....	vi
G R	1

B İ R İ NC BÖLÜM

TÜRK EDEB İYATINDA SEYAHATNAMELER

1.1. Eski Türk Edebiyat,nda Seyahatnameler.....	5
1.2. Tanzimatdan Cumhuriyete Kadar Seyahatnameler.....	10
1.3. Türk Seyahatnamelerinde Hollanda, Almanya ve Rusya	17
1.3.1. Hollanda	17
1.3.2. Almanya	19
1.3.3. Rusya.....	26

K İ C İ NC BÖLÜM

AL İ CEVÂD İN HAYATI VE ESERLER

2.1. Ali Cevâdın Hayat,.....	31
2.2. Eserleri	33
2.3. Ali Cevâd ve Seyahatnameleri.....	34
2.3.1. Felemenk Seyahatnamesi	35
2.3.2. Almanya Seyahatnamesi	40
2.3.3. Rusya Seyahatnamesi.....	44
2.3.4. Seyahatnamelerde Bahsi Geçen Protokol Hediyeleteri	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AL İ CEVÂD İN SEYAHATNAMELER

3.1. Felemenk Seyahatnamesi.....	51
3.1.1. Felemenk Seyahatnamesinin Özellikleri.....	51
3.1.2. Felemenk Seyahatnamesinin Transkribe Metni	51

3.2. Almanya Seyahatnamesi.....	62
3.2.1. Almanya Seyahatnamesinin Özellikleri.....	62
3.2.2. Almanya Seyahatnamesinin Transkribe Metni	63
3.3. Rusya Seyahatnamesi	78
3.3.1. Rusya Seyahatnamesinin Özellikleri	78
3.3.2. Rusya Seyahatnamesinin Transkribe Metni.....	79
SONUÇ.....	87
KAYNAKLAR.....	90
EKLER.....	93
ÖZGEÇM	105

KISALTMALAR

a.g.e.	Ad, Geçen Eser
a.g.y.	Ad, Geçen Yay,n
Bkz.	Bak,n,z
C.	Cilt
ev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Haz.	Haz,rlayan
S.	Say,
s.	Sayfa
Uyar.	Uyarlayan
Yay.	Yay,n

G R

Seyahat, geçmi i eskilere uzanan bir kültür prati idir. Co rafyay, uzam, arka plana alarak tarihsel, sosyal ve kültürel bir yer de i tirmedir. Seyahat yaz,lar,ysa bu etkinli in seyyahlarca kaleme al,nmas,d,r. nsano lunun ke fetme arzusu, bilinmeyene yneli i, onu tan,ma ve tan,tma ihtiyaç., onu sürekli bir aray, a itmi tir. Bu yüzden seyahat ayn, zamanda insano lunun dünyâya hâkimiyetini simgeleyen bir aray, t,r (Kefeli, 2006:185-196).

Bir ba ka ifadeyle seyahatnameler, di er ad,yla gezi yaz,lar, bir gezginin gezip gördü ü yerler hakk,nda izlenimlerini anlatt, , eserlerdir (Asiltürk, 2000:17).

Bugün metin s,n,fland,rmas,nda  retici metinlerin içinde yer alan seyahatname türü (iman ve Akbay,r, 2007:41), seyyah,n gezd i co rafyayla ilgili fikirlerini kaydetmesine dayand, , için o u kez hat,ra (an,) türüyle kar, t,r,lmakta ve hat,ran,n bir alt kolu olarak görülmektedir. Oysa hat,ran,n gezi yaz,s,ndan fark., gezi yaz,lar,n,n odak noktas,nda co rafya n,n bulunmas,d,r. Hat,ralarda ise metin yap,s,n, olu turan  elerden özellikle ki ilerü ve olaylar n plandad,r. Co rafyay, merkeze alan seyahatname, o co rafyan,n insanlar,n,, ya am ekillerini, kültürlerini de ihmal etmez ve bünyesinde onu da bar,nd,r,r. Ayr,ca co rafya merkezli incelemelerde metnin dokusundaki gerçek ya da kurgusal mekânlara ait tasvirler, metnin co rafi içeri i, yazar,n hayat co rafyas, metnin anlamland,r,lmas, ve s,n,fland,r,lmas,nda ara t,r,mac,lara yeni bak, a,s, kazand,r,r (Kefeli, 2006:16).

Gezi yaz,lar,n,n tür olarak önemi, insanlar,n bilmedi i ve  renmek istedi i co rafyalar hakk,nda bilgi edinmesini sa lamas,d,r. Burada tan,nmam, yabanc, uygarl,klar, ülkeler, ehirlere, kasabalar, köyler, ,ss,z k eler, farkl, ya am tarzlar, gezginin gözlemleriyle okuyucunun zihninde canland,r,l,r. Bu ba lamda seyahatnameler önemli ba vuru kaynaklar,d,r. Ancak bilimsel anlamda, sosyal bilimlerin kan,tlanabilir alt dallar, olan tarih, co rafya, sosyoloji, psikoloji kadar güvenilir kaynaklar de illerdir (Asiltürk, 2000:17). Çünkü seyyah o gördü ü yerleri kendi zevk anlay, ,na göre gözlemektedir.

Seyahatnameler, farkl, ba l,klarla kar ,m,za ,kar, bazen seyahatname ekinde, bazen gazetede, bazen dergi yaz,s, olarak veya mektup ekinde okuyucusuna ula ,r.

Cenap Şahabettin'in Avrupa Mektupları,, Halit Ziya'nın Almaya Mektupları, ve Ahmet Rasim'in Romanya Mektupları,, Cahit Sıtkı Tarancı'nın Ziya'ya Mektuplarında okuyucularına gönderdikleri mektuplardan oluşan gezi yazılarıdır.

Seyahatnameler, hareket odaklı bir tür olduğu için diğer edebi türlere de ilham kaynağı olmuştur. Bu da seyahatnamelerin belirli kalıplar içinde oluşturulması, bir göstergesidir. Hatıra, günce, mektup gibi türlerin yanı sıra kurgu odaklı metinlerin de içine geçmesi esnek bir türüdür.

Yabancı bir kültürle karşılaşma dolayısıyla bir yolu olan seyahatnamelere, seyahatçılar, gözlemler, karşılaştıkları yöntemini (dichotomic opposition) kullanarak gözlemlerini aktarırlar. Okur ise metinler arasında yaptığı yolculuklarda benzerlik ve farklılıkları hayatın, gelenek ve göreneklerini, farklı toplumların kültürleri arasındaki farklılıklar, ya da benzerlikleri tanımlayabilmek için bulur.

Seyahatçılar çeşitli yöntemler kullanarak gözlemlerini okuyucularına aktarırlar. Aynı zamanda seyahatçılar gözlemlerinde duydıkları, oldukları, hususlar zamanla, ait oldukları, kültüre, sosyal, siyasi ve dini bilimlerine göre farklılık gösterebilir. Burada önemli nokta, ötekini incelerken kendisini öteniden gözden geçirmeye, otanlaşmaya bulmasıdır. Üzerinde düşünmeye imkân tanıyan seyahat gözlemlerini yeniden düzenleme, amaçları ve süreçleri gibi süreçlerden geçirerek karşılaştıkları medeniyeti inceler ve yazıya aktarır. Öteki olarak kendisini daha iyi kavrayabilmek ve fikir yürütebilmek içinse seyahatçılar gezilerinde çoklukla büyük şehirleri ve kozmopolit merkezleri seçmişlerdir (Kefeli, 2006:186-187).

Türk edebiyatında seyahatname türüne Tanzimat sonrasında daha çok ilgi gösterilmiştir. Gazete ve dergilerde seyahatlere özel köşeler ayrılmış, bunun bir göstergesidir (Asiltürk, 2000:17). Bu durumun Türk okuyucularına üzerinde olumlu etkisi olması, seyahatleri okuyanlarda gezme isteğini uyandırmış, böylece seyahatlerin ve seyahatnamelerin sayısını artırmıştır. O zamana kadar ve daha sonrasında da Türk seyahatnamelerinde, seyahat edebiyatında en önemli eser, seyahatçının kendi ifadesiyle ilk göz ağızı (Özön ile Özön, 2005:9) Evliya Çelebi'nin XVII. yüzyılda kaleme aldığı Seyahatnamesidir. Onun yanı sıra İbn-i Batuta Seyahatnamesi, Marco Polo Seyahatnamesi, Radloff'un Sibiryadan da dünyâ edebiyatından akla gelen ilk büyük örneklerdir.

Gezi yaz,s,, asl,nda ba ka türlerdeki eserleriyle tan,nm, edebiyatç,lar içinde her zaman ilgisini çekmi , bu yaz, türünden uzak kalamam, lar ve bu türde yaz,lar kaleme alm, lard,r. Türk ve Bat, edebiyatlar,n,n önemli isimleri de seyahatname türünden uzak duramam, lard,r.

Türk edebiyat,nda air olarak öne ç,kan Cenap ahabettin, Ahmet Ha im, Ahmet Hamdi Tanp,nar, Melih Cevdet Anday ve Enis Baturøun, romanc, ve hikâyeci Ahmet Midhat, Halit Ziya, Yakup Kadri, Re at Nuri ve Nahit S,rr,ø,n, gezi yaz,s, kaleme ald,klar,, hatta bu türe özel bir önem verdikleri bilinmektedir.

Bat, edebiyatlar,nda ise air ve romanc, Goethe'nin talya Seyahati/Italiennische Reise, air Lamartin'ın Do uøya Seyahat/Voyage en Orient, romanc, Stendhal'ın Roma, Napoli ve Floransa/Rome, Naples et Florence, Alphonse Daudet'ın De irmenimden Mektuplar/Lettres de Mon Moulin, Herman Hesse'ın Do u Yolculu u adl, eserleri seyahatname türünün örnekleri içinde sayabiliriz.

Gezi yaz,lar,, ba ka türlere ait pek çok eserin asl,nda bu merkezde geli ti i görülür. Seyahat/gezi, aksiyon sa lay,c, bir i lev yüklenerek masallar,n, destanlar,n, romanlar,n kurulu unda önemli rol oynam, , böylece ba ka türler üzerinde etkili olmu tur.

Türk edebiyat,nda, birkaç örnek olmak üzere, Ahmet Midhat'ın Hasan Mellah, Paris'te Bir Türk, Rikalda, Acâib-i Âlem, Re at Nuri Güntekin'ın Çal,ku u, Halide Edip Ad-var'ın Hândan, Refik Halit Karay'ın Sürgün, Orhan Pamuk'ın Yeni Hayat romanlar,nda; Bat, edebiyatlar,nda ise Homeros'ın İliada ve Odysseia ba ta olmak üzere Voltaire'ın Candide, Montesquieu'nün ran Mektuplar/Lettres Persanes, Cervantes'ın Don Quijote, İqabbe Prevost'ın Manon Lescaut, Jean-Jacques Rousseau'nun Yaln,zgezerin Hayalleri/Reveries du Promeneur Solitaire, Hermann Melville'ın Moby Dickve Mardi and a Voyage Thither, Daniel de Foe'nün Robinso Crusoe, Lewis Carrol'ın Alice Harikalar Di-yar,nda/Alice's Adventures in Wonderland, Jules Verne'ın Onbe Ya ,nda Bir Kaptan ve Denizler Alt,nda Yirmibin Fersah, Hermann Hesse'ın Siddharta, James Joyce'ın Ulysses gibi eserlerinde bu durum aç,kça görülür (Asiltürk, 2000:17).

Edebiyat,m,z,n bu alandaki en önemli eseri XVII. yüzy,lda Evliya Çelebi tara-f,ndan yaz,lm, olmakla birlikte, bu türe as,l Tanzimat sonras,nda ilgi gösterilmi tir ve bu türde eserlere daha çok yer verilmi tir.

Gazete ve dergilerde seyahate özel kö eler ayr,lmas, bunun göstergesidir. Umran, ua, Seyyale, Muharrir, Mir'at-, Âlem, Derme Çatma, Servet-i Fünun, Resimli Gazete gibi süreli yay,nlarda, öseyahatöe yer verilece i yay,nlar,n künyelerinde özellikle belirtilmi tir.

XIX. yüzyılda gazete ve dergilerde sıklıkla kendine yer bulan bu yazılarla seyahat tefrikaları, Türk edebiyatçıları,nda ve okuyucuları,nda da seyahat etme isteğini uyandırmış, - tır. Bu durumu o dönemki eserlerde sıklıkla görmek mümkündür.

II. Abdülhamid'in görevlendirmesiyle Felemenk (Hollanda), Almanya ve Rusya'ya giden Ali Cevâd üç seyahatname yazmış, tır. Henüz incelenmemiş olan Ali Cevâd'ın bu seyahatnamelerinin transkribe edilmesi, incelenmesi, bu eserlerin gün yüzüne çıkarılması, ve edebiyat dünyasına dikkatine sunulması, bu tezin amacı, olarak özetlenebilir.

Bu çalışmanın incelediği metinler nedeniyle edebiyata, katkıları, sonuçları nedeniyle tarihe ve siyaset bilimine katkıda bulunması, ümit edilmektedir.

Yöntem olarak öncelikle Ali Cevâd'ın üç ayrı el yazması, derlenerek transkribe edilmiştir. Yazmalar transkribe edilirken terkipler aslına sadık kalınarak yapılmış, tır. Uzatmalar gösterilmiş ve yabancı sözcükler o dildeki ekliyle okunmuştur.

Ali Cevâd, görevli olarak gittiği için ziyaretlerde yapılan protokoller ve verilen hediyeler üzerinde durulmuştur. Gittiği ülkelerin devlet erkânıyla ya da, diyaloglar, devlet büyüklerinin Türk insanına ve Türkiye'ye bakış açıları, incelenmiştir.

B R NC BÖLÜM

TÜRK EDEB YATINDA SEYAHATNAMELER

1.1. Eski Türk Edebiyat,nda Seyahatnameler

Türk edebiyat,nda seyahat türüne örnek olabilecek ilk eserler XV. yüzy,lda ve-rilmeye ba lanm, t,r. İlk örnek Hoca G,yaseddin Nakka ın 1422de tamamlanan Acâibü-Letaifdir (Asiltürk, 2000:20). H,tay Sefaretnamesi olarak da bilinen bu eser seyahatname özelli i de gösterir. Ali Ekber H,tâin H,tâinâmesiöde 1515-1516 y,lla-r,nda meydana getirilen Hoca G,yaseddin Nakka ın eserine benzer Farsça bir eserdir.

H,tâinâmesiönin Türkçeye çevirisi ad, bilinmeyen bir ki i taraf,ndan ve Kanunnâme-i Çin ü H,tâ ad,yla yap,lm, . Bu tercüme 1853te Mühendishâne matbaa-s,nda ta bask, olarak bas,lm, t,r. Ali Ekber, eserinde, XVI. yüzy,l,n hemen ba lar,nda Çinöde iktidarda bulunan Ming Hânedan, mensuplar,n,n slamiyetö duyduklar, yak,n ilgiden, Çinlilerle Mo ollar aras,ndaki mücadelelerden geni olarak bahseder. Seyahat-nameyi Farsça nüshalar,yla kar ,la t,rarak inceleyen Paul Kahle, bu gezi kitab,n,n oriji-nal ve çok de erli bir kaynak oldu u dü üncesindedir. Ali Ekber, G,yaseddin Nakka ın Seyahatnamesiönden istifade etti i gibi, Çin ehir hayat,na ait tafsilat,n ço unu eski eserlerden alm, t,r (Togan, 1950:318-319).

Eski Türk edebiyat,ndaki di er seyahatnameleri öyle s,ralayabiliriz: Pirî Reisün Kitab-, Bahriyeösi seyahatname özelli i ta ,makla beraber asl,nda bir co rafya kitab,d,r. Eserin yaz,m, 1521 y,l,nda tamamlanm, t,r. Akdenizö co rafî aç,dan bir bütün olarak ele alan ve çe itli yönleriyle tan,tan seyyah eserinde ayr,ca pusula, harita, dünyân,n yu-varlak olu u ve Colombusün Amerikaöy, ke fi gibi bilgilere de yer vermi tir (Asiltürk, 2000:20).

Seydi Ali Reisün Mir'atüö-Memalikö her aç,dan gerçek bir seyahatnamedir. 1557'de yaz,lan eserin ilk bas,m, 1895'te yap,lm, t,r.1552'de Pirî Reis, Portekizlilerle yapt, , sava ta donanman,n önemli bir k,sm,n, Basra'da b,rakmak zorunda kalm, ve bu ba ar,s,zl, ,n bedelini, dönü te, hayat,yla ödemi ti. Seydi Ali Reis, 1553'te Kanuni tara-f,ndan M,s,r kaptanl, ,na tayin edili inin hemen ard,ndan bu donanmay, M,s,r'a getir-mek üzere dört y,l sürecek maceral, bir yolculu a ç,km, ve Mir'atü'l-Memâlik'te bu

yolculu unu ayr,nt,l, olarak anlatm, t,r. Gemileri getirirken Portekizlilerin sald,r,s,na u rayan, büyük f,rt,nalar atlatan, gemilerin bir k,sm,n, bu sald,r, ve f,rt,nalarda kaybeden Seydi Ali Reis donanmadan geriye kalan alt, kadar gemiyi Guccerat sahillerine kadar getirir ve gemileri bedel kar ,l, ,nda Bat, Hindistan'daki Guccerat emirli ine b,rak,r. Yolculu un sonras,n, karadan devam ettiren Reis; Sind, Pencap, Afganistan, Mâverâünnehir, Horasan, Azerbaycan, ran güzergâh,yla 1557'de Edirne'ye döner (Asiltürk, 2000:20).

Bâbur ahøn Vekayi ad,yla da bilinen Bâburnâmeøi Ça atay Türkçesiyle yaz,lm, önemli bir eserdir. Asl,nda bir hat,rat olan bu eserde Bâbur, Afganistanøn, Orta Asya memleketlerinin ve Hindistanøn XV. yüzy,l sonlar, ile XVI. yüzy,l ba lar,ndaki sosyal ve ekonomik durumu hakk,nda bilgiler verir. Bu eserde otobiyoğrafik bilgilere çokça yer vermi tir.

Bu eserin ço unda Bâbur sanki bir sultan de il sade bir seyyah gibi görünür. Kitab,nda Afganistan',n, Orta Asya memleketlerinin ve Hindistan',n XV. yüzy,l sonlar, ile XVI. yüzy,l ba lar,ndaki sosyal ve ekonomik durumu hakk,nda do rudan gözlemlere dayanan bilgiler aktaran Bâbur ah, gezip gördü ü yerlerin co rafî özellikleri, oralarda rastlanan bitki ve hayvan cinsleri, insanlar,n al, kanl,klar, ve gelenekleri, toplumlar,n maddi ve manevi kültürleri üzerinde durmaktad,r (Asiltürk, 2000:21).

Gezip gördü ü ülkelerin ehirleri, mimarî yapılar,, sanat eserleri, an,tlar, bu eserde renkli ve canl, tasvirlerle aktarm, t,r. Özellikle Hindistanøn anlat,ld, , k,s,mlar di er k,s,mlara oranla çok daha geni ve ayr,nt,l,d,r. Bâbur'un hat,rat,nda aktard, , bilgiler ba ka kaynaklardan derlenmi kitabî bilgiler olmay,p bizzat sultan,n kendi gezip gördü ü ve kaleme ald, , bilgilerdir. Bu bak,mdan Bâburnâme co rafya, tarih, etnografiya, botanik, zooloji, folklor, medeniyet, sosyoloji gibi alanlarda ba ka kaynaklarda bulunmas, hemen hemen imkâns,z orijinal bilgiler hazinesi gibidir (Arat, 1986:318).

Ahmet bn-i brahim Tokadînin Acâibnâme-i Hindistan, XVI. yüzy,l sonlar,n-daki Hindistan co rafyas,n, tan,tmas, bak,m,ndan önemli bir eserdir. Kâbil üzerinden Hindistan'a giden Tokadî, burada mal de i imi yoluyla bir hayli mal sahibi olur Basra, Yemen, Hicaz yoluyla ülkeye dönen seyyah, Sultan III. Murat devrinde yazd, , 248 sayfal,k eserinde bu seyahatte ya ad,klar,n, eserinde anlat,r (Asiltürk, 2000:21).

Trabzonlu Â ,k Mehmet Çelebi'nin Menâz, fu'l-Avâlim isimli büyük seyahatnamesi de XVI. yüzy, l sonlar, nda yaz, lm, bir eserdir. Â ,k uzun y, llar sürdürdü ü u - ra lardan, yapt, , ara t, rmalardan, gezilerden sonra kitab, n, 1596'da am'da tamamlam, t, r. Eserinin kimi bölümlerini ba ka kaynaklar, ndan faydalanarak olu turmu tur. Asl, nda bir co rafya kitab, say, labilecek olan ve "çe itli âlemlerin manzaralar, n," tasvir eden eserde en canl, k, s, mlar,, airin bizzat gördü ü yerleri anlatt, , parçalar meydana getirir. Eserde Kafkasya hakk, nda da hayli bilgi mevcuttur (Asiltürk, 2000:22).

Türk edebiyat, n, n en önemli seyahat örne i olan Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Osmanl, n, n yeti tirdi i en büyük seyyahlardan biri olan Evliya Çelebi taraf, ndan kaleme al, nm, t, r. XVII. yüzy, ldaki geni Osmanl, co rafyas, n, n ya ay, ,, tarihi, gelenek ve göreneklerini, folklor, sanat ve zanaat, n, bütün yönleriyle aktarm, t, r.

On ciltlik bu eserin birinci cildinde Evliya Çelebi, stanbul'un tarihini, çe itli dönemlerdeki siyasî durumunu, yeti tirdi i büyük devlet adamlar, n,, bilginleri ve sanatç, - lar,, esnaf gruplar, n,, tarihî ve mimarî yap, lar, n, anlat, r.

İkinci ciltte, Mudanya, Bursa, Trabzon, Gürcistan ve çevresi hakk, nda geni bilgi vermektedir.

Üçüncü ciltte, Üsküdar- am güzergâh, nda bulunan yerle im yerlerini, kasabalar,, köyleri de erlendiren seyyah, bu cildin sonlar, nda ise Trakya ve Balkanlar, daki küçük gezilerine yer verir.

Dördüncü ciltte, stanbul'dan yola ç, kan seyyah, n Van'a kadar olan gezisini anlatt, , ve bu yolculuk esnas, nda ya ad, , olaylarla u rad, , yerler hakk, nda bilgi verdi i görülür.

Çelebi, be inci ciltte Tokat, Lehistan, Sar, kam, , Çanakkale, Belgrad, Venedik, Üsküp taraflar, nda yapt, , gezileri kaynaklardan ald, , bilgilerle destekleyerek aktar, r.

Alt, nc, ciltte Macaristan ve Almanya'dan uzun uzun bahseden Evliya Çelebi, yedinci ve sekizinci ciltlerde Avusturya, K, r, m, Kafkasya dolaylar, ndan söz eder.

Dokuzuncu ciltte stanbul ile Mekke-Medine aras, ndaki yolculu u s, ras, nda u - rad, , ehirlere, kasaba ve köyler hakk, nda bilgi verir, ba , ndan geçen olaylar, anlat, r.

Seyahatname'nin onuncu ve sonuncu cildini ise tamamen M, s, r ve civar, yla ilgilizlenimlerine ay, rm, t, r (Asiltürk, 2000:23).

Evliya Çelebi zaman,nda mevcut olup da bugün bulunmayan köyler, kasabalar, camiler, mezarlar hakk,ndaki sat,rlar,, birinci derecede kaynak de erini ta ,r. Orijinal gözükme gayretiyle baz, zorlama ve uydurmalar, oldu u muhakkakt,r. Bazende eskiden yaz,lm, kitaplar, okuyarak seyahatnamesine ald, , bilgileri kendi görgüsü mahsulü diye göstermesi bu kabildendir (Ats,z, 1971:8-9).

Evliya Çelebi Seyahatnamesi XVII. yüzy,l için çok zengin ve tükenmez bir tarih, etnografya, co rafia, folklor kayna ,d,r. Evliya Çelebi, eserinde, gezip gördü ü Avrupa, Asya ve Afrika topraklar,n,n, neredeyse bütün bir XVII. yüzy,l Osmanl, co rafiya,-n,n ilgi çekici yönlerini aktar,r.¹

Yak,ndan tan,d, , devlet adamlar,, yak,n temas etti i i leri hakk,nda da küçüm-senmeyecek oranda bilgi aktarm, t,r: *öEvliya'n,n eseri bir seyahatname olmakla beraber, çok çe itli bilgileri ihtiva etmektedir. Onda tarih, co rafia, hal tercümeleri, kitabeler, dil, folklor, iktisadî hayat ve daha pek çe itli bilgi mevcutturö (Dan, man,1969:9).*

O, gezdi i bu geni ÷lkede gördü ü her eyi sormu , ö renmi , tetkik etmi ve kitab,na geçirmi tir. U rad, , bir kasabada bulunan bütün saraylar,, kö kleri, hânlar,, hamamlar,, sebilleri, çe meleri, eski eserleri, abideleri birer birer say,lar,yla birlikte eserine geçirir. Bütün bu binalar,n büyüklü ünü, tezyinat,n,; bu binalar,n kimler taraf,ndan yapt,r,ld, ,n,, mimarlar,n,, kaçamâl oldu u, her birinin kap,s,n,n üzerinde, içinde olan kitabeleri, tarihleri bir bir kaydeder (Asiltürk, 2000:23).

Seyahatnamenin Avrupa'n,n tan,nmas, aç,s,ndan da önemi büyüktür. Her eyden önce, baz, küçük resmi yaz, ma evrak,n,n verdi i bilgiler d, ,nda Seyahatname, Avrupa'n,n birinci elden tan,nmas,nda Türk edebiyat,n,n yaz,l, ilk kayna ,d,r. Özellikle Almanya ve Avusturya'n,n XVII. yüzy,l,ndaki durumunu çe itli yönleriyle gözler önüne serilmi , bu ÷lkelerdeki medeniyet eserleriyle ilgili gözleme dayanan geni bilgi verilmi tir.

Çelebi'nin bu büyük eseri, Türk edebiyat,nda bu tür eserlere "isim babal, ," yapmas, bak,m,ndan da önemlidir. Bugün, seyahatname denince hemen Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin hat,rlanmas, elbette bir anlam ta ,r. Eser, kendinden yüzy,llar sonra yaz,lan benzeri eserlere bir ba ka yönden de öncülük etmi tir. Devrinin öhretli insanlar,yla, devlet adamlar,yla, az-çok tan,nm, ilgi çekici ki ilikleriyle konu mas, ve onlardan ald, , bilgileri aktarmas, esere bir röportaj özelli i de kazand,r,r. ark ruhunun hâkim oldu u beyân tar-

¹ öEvliya Çelebi; Anadolu, Rumeli, Kafkasya, ran, Yunanistan, Arnavutluk, Bulgaristan, Bosna Hersek, Dalmaçya, Macaristan, Avusturya, Almanya, Hollanda, Polonya, Transilvanya, Moldovya, Güney Rusya, Suriye, M,s,r, Hicaz, Habe istan ve Sudanø gezmi , gezdi i yerlerdeki halk,n dil, edebiyat, e lence, giyim-ku am, sanat, mimari, hekimlik, baytarl,k, müzik, oyun, gelenek ve görenek, inan, ve yemekleri hakk,nda ayr,nt,l, bilgi vermi tir.ö Tan, N., (1974:3), Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Folklorik dizin denemesi, Nüve Matbaas,, Ankara

z,na dayanan üslubunda fantastik birtak,m masallar, k,ssahân tavr,yla biraz meddahl,k vasf, ho görülmektedir (Aksoy ve skit, 1962:8).

stanbul'dan Mekke'ye gidenlerden bir k,sm,n,n hac yolculuklar,n, anlatt,klar, eserler kaleme ald,klar,n, görmekteyiz. Bilhassa XVII. ve XVIII. yüzy,lda bu tip eserlerin say,s, hayli artm, t,r. Bunlar aras,nda Mehmet Edib'in Menâsiku'l-Hacc isimli kitab, ayr,nt,l, bilgiler vermesi bak,m,ndan di erlerine bir örnek olu turmaktad,r.

Kâtip Çelebi ise Osmanl,n,n önemli co rafya bilginlerinden biri olup 1732øde bas,lan Cihânnümâø,yla me hurdur. Bu eser de co rafya kitab, olmas,n,n yan,nda seyahatname özelli i ta ,maktad,r.

ehrengizler de seyahatname türünden ayr,lamaz. ehrengizlere de de inmek gerekmektedir. ø ehrengizø türünü k,saca øDivan edebiyat,nda bir ehir ile o ehri mahublar, hakk,nda yaz,lan manzum eserø (Pala, 1989:383) ekinde tan,mlamak mümkündür. Buna göre, ehrengizlerin esas konusu ehri güzelliikleri ve güzelleridir. D, yap, itibariyle mesnevi kal,plar, içerisinde yaz,lan ehrengizlerin as,l mevzu bölümünde eserde konu al,nan ehir hakk,nda k,saca bilgi verilir, bu beyitlerde ehir hakk,nda övgü sözleri s,ralan,r.

Türk edebiyat,ndan önemli ehrengiz örnekleri: Mesihioinin Edirne ehrengizi, Cafer Çelebioinin Hevesnâmeøsi, Ta l,cal, Yahyaø,n,n stanbul ehrengizi, shak Çelebioinin Bursa ehrengizi ilk akl,m,za gelenleridir (Asiltürk, 2000:26).

Divan edebiyat,nda her ne kadar seyahatname türünün nesirle meydana getirilen örnekleri tespit edilmekteyse de her eyi iirle söylemeye al, m, airlerin ehirlerde yapt,klar, gezilerin izlenimlerini manzum olarak aktarmay, tercih etmi oldu unu düşünmemiz, ehrengizlerin birer seyahatname oldu u fikrini destekler. Bir tak,m bilim eserlerinin dahi manzum olarak kaleme al,nd, , hat,rlan,rsa, seyahat gözlemlerinin de iir yoluyla, ehrengizler ekinde aktar,lmas,n, yad,rgamamak gerekir. Sümbülzade Vehbi'nin, iyiden iyiye resmi bir gezi olan ran sefirli i izlenimlerini kaside ekinde yazmas, buna güzel bir örnek te kil eder (Asiltürk, 2000:26).

Divan edebiyat,nda stanbul, Bursa, Edirne gibi ehirler hakk,nda di er yerlere oranla daha çok ehrengiz yaz,lm, oldu u dikkat çeker. Bunun yan,s,ra Yenice, Yeni-ehir, Sinop, Mostar, Manisa gibi yerle im yerleri hakk,nda da hayli ehrengiz kaleme al,nm, t,r. ehrengizlerin bir k,sm,nda semt tasvirleri, bir k,sm,nda ehri hayali güzel-

lerinin tasviri a ır basar; hatta bir k,s,m ehrengizlerde sadece yer adlar,n,n manzum bir yap, içerisinde s,raland, , görülür. air Mesihî'nin "Edirne ehrengizi" bu türün Türk edebiyat,ndaki ilk örne idir. Zati'nin (Öl. 1545) Edirne hakk,ndaki 3607 beyitlik büyük ehrengizi ise sonraki airlerin ehrengiz türünü ayr, bir önem vermesini sa lamas, ve bu türün edebiyat,m,zdaki geli mesinde rol oynamas, bak,m,ndan önemlidir. Ta l,ca Yahya'n,n 1523-1536 aras,nda yazd, , tahmin edilen 332 beyitlik " stanbul ehrengizi" ve 213 beyitlik "Edirne ehrengizi", Ne ati'nin (öl. 1647) 141 beyitlik "Edirne ehrengizi" bu türün önemli örnekleridir (Asiltürk, 2000:26).

1.2. Tanzimatdan Cumhuriyete Kadar Seyahatnameler

Avrupaöy, konu alan seyahatnameler özellikle Tanzimatdan sonra edebiyat,m,z-da önemli bir yer edinmi tir. Daha önce de belirtildi i üzere esnek bir tür olan gezi yaz,-lar,; hem edebi hem de ö retici türlerin içinde yer alacak ve insano lunun seyahat arzu-su devam ettikçe gezip gördü ü yerleri kaydetme iste i de devam edecektir. Bugün teknolojinin ve ileti im araçlar,n,n geli mesiyle seyahat izlenimleri yaz,l, bas,nda ve görsel medyada daha geni sunum imkânlar,na kavu mu tur.

Tanzimat döneminde d, a aç,lman,n nispeten geni lemesi sayesinde devlet adamlar,, denizciler, askerler, memurlar, edebiyatç,lar, doktorlarí dünyân,n kimi zaman en uç noktas,na kadar seyahat etmi ler ve bu seyahatlerin hat,ralar,n, kaleme alm, -lard,r. Bunlar,n bir k,sm, tefrika edildi i gazete ve dergi sayfalar,nda kalm, , bir k,sm, da kitap olarak bas,lm, t,r (Asiltürk, 2000:36).

Tanzimat döneminde yaz,lan seyahatnameleri nazara alacak olursak öyle s,ra-layabiliriz. Osmanl, okuruna uzak co rafyalar, tan,tan Ümit Burnu Seyahatnamesi (1876) Ömer Lütfi taraf,ndan kaleme al,nm, t,r. Ömer Lütfi, Ümit Burnu Müslümanlar,na dini e itimlerinde yard,mc, olmas, göreviyle Sultan II. Abdülaziz taraf,ndan gönderilen imam Ebubekir Efendi'nin talebesidir. Babas,n,n bask,s,ndan bunald, , için stanbuldan kaç,p kurtulmak amac,yla hocas,n,n yan,nda seyahate kat,lan Ömer Lütfi, bu seyahati bütün safhalar,yla Ümit Burnu Seyahatnamesi'nde anlatm, t,r (Yorulmaz,1994:111).

Ebubekir Efendi'nin Ümit Burnu'na gönderilmesi karar, 26 Mayıs 1862'de padişahın onayından geçmiştir. O sıralarda Mehmet Cemil Paşa da Paris sefaretine tayin edilmiştir. İstanbul'dan kalkan Fransız vapuruna paşayla birlikte binerler. Korsika, Messina, Marsilya güzergâhıyla Paris'e kadar giderler. Buradan da Man denizi yoluyla Londra'ya geçerler. Seyahatnamenin Avrupa'yla ilgili en geniş kısmı, Londra'ya başlıklar, bölümdür. Bu bölümde Ömer Lütfi, Londra'nın bütün kentsel özelliklerini, İngilizlerin dikkat çekici yönlerini, sosyal hayatın bir takım tezahürlerini yer yer mukayeseli olarak aktarır. İki ay kaldıkları, Londra'dan Liverpool'a geçerler ve burada iki gün kaldıktan sonra Ümit Burnu vapuruna binerler (Asiltürk, 2000:37).

Ömer Lütfi, burada gördüklerini ayrıntılı bir şekilde yer verir. Oradaki Müslümanların yaşayış tarzları, giyim ve kuşakları, dinleri. Osmanlı'da yaygın evliliklerle oralarda gördüğü evlilikleri karşılaştırır (Asiltürk, 2000:37).

Bu dönemde Mühendis Faik tarafından kaleme alınan Seyahatname-i Bahr-i Muhit, içindeki bilgiler ve seyyahın izlenimleri bakımından gerçekten çok enteresan bir eserdir. Bahriye kaymakamlarından Ali Bey'in kumandasında 3 Cemaziyelevvel 1282/27 Eylül 1865 cumartesi günü akşam, İstanbul'dan Basra Körfezi'ne gönderilen Bursa ve İzmir korvetlerinin sırasıyla Gelibolu, Sakız adası, Malta, Mayorka, Cezayir, Cadis, Kanarya Adaları, (Canarias), Yeşilbaşı adaları, Brezilya, Ümit Burnu, Mauritius, Bombay, Misket, Ebu'elgâzî güzergâhıyla yaptıkları deniz yolculuğunun, gemi subaylarından Mühendis Faik tarafından anlatıldığı, Seyahatname, Ömer Lütfi'nin eseri gibi, devrin Osmanlı okurlarına hayli uzak coğrafyalar, ayrıntılı olarak tanıttırması, bakımından önemlidir (Asiltürk, 2000:39).

Yolculuğun sonraki safhasında vardıkları Brezilya'da bir Osmanlı gemisinin Brezilya limanına ilk demir atması, münasebeti ile halkın kendilerine gösterdiği ilgiye dikkat çeker. Brezilya hakkında ayrıntılı bilgi veren seyyah geniş topraklara sahip Brezilya'nın nüfusunun o tarihte sekiz milyon civarında olduğunu söyler. Ülkenin kumlu kesimlerinde bol bulunduğunu söylediği altın ve elmas madenlerine çıkarıp işlemek amacıyla Avrupa'dan çok sayıda insan gelmiş fakat bunların çoğunu bulamayıp başkalarıyla beraber zorunda kalmıştır. Çünkü burada gümüş ve sair madenlerin çıkarılması, bile hükümet iznine tabidir. Ayrıca da lardan kükürt, petrol, güherçile istihsal olunur

(Asiltürk, 2000:39). Mühendis Faik seyahatnamesinin on dokuzuncu sayfasında öyle der:

Brezilya'nın yerli halk, zenci Araplardan ve Afrika'dan gelen siyahilerden müteekkildir. Zenciler, Portekizliler tarafından köle olarak çalınmaktadır. Brezilya ormanlarında limon, portakal, turunç, mandalina ağaçları; maun, meşe, gürgen ağaçları boldur. Eker, pastırma, patates türünden gıda maddeleriyle üzümde bol miktarda bulunur. Brezilya hükümeti bunları ihracatından büyük gelir sağlanmaktadır. Ormanlarda ağaç bol ve sık oldu undan aslan, kaplan, Van kedisi ve maymun gibi hayvanlar da hayli fazladır. ÖLenger-endaz olan gemilerden gece i bu hayvanatın sadâ-yı, vah et-efzalar, muzka gibi gû olur. Kurt denilen hayvan hele pek çoktur. (s.19)

Brezilya'da halkın içine giren seyyah halkın ona gösterdiği ilgiden, çevresine toplanan ve onunla sokaklarda dolaşan halktan bahseder.

Ebu Bekir Efendi halen Ümit Burnu'da oldu undan Mühendis Faik onun evine giderek kendisiyle görüşür. Mam, ahalden memnun olmadık ve istifanamesini saraya gönderdi ini söyler. Seyyah, bu mesele üzerinde daha fazla durmaz. Seyahatnamenin bundan sonraki kısımlarında Mauritius adası, Bombay, Misket, Ebu Ebr ve Basra üzerindeki gözlemlerini dile getirir (Asiltürk, 2000:40).

Yine bu dönemde kaleme alınan İrivanlı, Ahmed Hamdi'nin Hindistan, Svat, Afganistan Seyahatnamesi, seyyahın 1878'de bu bölgelere yaptığı, resmi gezinin izlenimlerini yansıtır. II. Abdülhamid'in uygulamaya koyduğu dış politik faaliyetleri çerçevesinde Hindistan'a konsolos olarak gönderilen Ahmet Hamdi, kitabının önsözünde Sultan Abdülhamid tarafından fevkalâde bir vazife ile Hindistan'a gönderilmiş olduğundan bahsetmekte ve bu seyahat esnasında u radık, ehirlere, karla t, enteresantki iler ve ahit oldu u olaylarla ilgili izlenimlerini eserinde anlatmaktadır. İstanbul, zmir, Mısır, Süvey ve Aden yoluyla Bombay'a ulaşan seyyah İstanbul'dan ayrıldı, günden itibaren yolculuk gözlemlerini not ederek canlı bir üslupla aktarır. Hindistan, Svat ve Afganistan'da çeşitli dinlere mensup insan toplulukları, günlük hayat, gelenekleri, ibadet yerleri, ilginç yöresel yemekleri üzerinde tespitleri Ahmed Hamdi'nin iyi bir gözlemci olduğunu düündürür. Gezdiği yerlerin coğrafya ve iklim özelliklerinden de bahseder. Esrarlı, Hindistan coğrafyasının kendine özgü bitki örtüsü, de i ik özellikler gösteren iklimi seyyahın eserinde yer yer ayrıntı olarak ele alınmış, tır. Kendi ifadesine göre bu eseri yazarken gayesi, Osmanlıların az tanındık, Hindistan, Svat ve Afganistan gibi yerlerle buralarda yaygın toplulukları, Osmanlılara tanıtılarak faydalı olmaktadır. Seyyahın bilhassa Bombay, Baroda, Amber, Kalküta, Delhi gibi Hindistan ehirleriyle ilgili

ayr,nt,l, bilgi verdi i görülür. Asya ehrinde geçerken ah Cihânødan Mümtaz Ma- haløden söz eder (Asiltürk, 2000:40).

Ayn, y,l içerisinde Seyyah Mehmed Eminø'nin 1878 tarihli stanbulødan da Asya- y, Vustaøya Seyahat adl, eseri Osmanl, seyahatnamelerinin en geni lerindedir. Osman- l,-Rus Sava ,n,n devam etti i 1877 y,l,n, izleyen seyyah, yolculu u s,ras,nda gördükle- rini, ya ad,klar,n, oldu u gibi aktarmaya gayret eder. Buhara ve Ka gar hakk,nda geni bilgi aktaran seyyah bilhassa Türkmenlerin ya am biçimleri, sava tarzlar,, do um, ölüm, dü ün gibi olaylarla ilgili gelenekleri, avlanma usulleri hakk,nda ilgi çekici bilgi- ler verir. Seyyah hem buralarda kurulan eski medeniyetlere hem de seyahat etti i tarih- lerde ya anan yoksullu a, geri kalm, l, a de inir. Art,k birer harabe haline gelmi eski yerle im yerleri, kervansaraylar, çöller, Hive Hân l, ,na ba l, ehir, kasaba ve köyler Mehmet Emin Efendiø'nin seyahatnamesinde önemli özellikleriyle, do rudan gözlemlere dayan,larak anlat,lm, t,r (Asiltürk, 2000:41).

Abdülhamidø'nin siyasi amaçl, olarak Afrikaøya gönderdi i resmi heyøetin ba kan- l, ,n, yapan Sad,kuø Müeyyedø'nin 1892 tarihli Afrika Sahrâ-y, Kebîrønde Bir Osmanl, Zabiti ile 1905 tarihli Habe Seyahatnamesi yine bu çerçevede ele al,nabilecek kitaplar- d,r. Bu eser, aktard, , siyasi bilgiler bak,m,ndan bir çe it rapor ve sefaretname, Afrika hakk,nda verdi i gözleme dayal, co rafya bilgileri bak,m,ndansa seyahatname özelli i gösterir (Asiltürk, 2000:41).

1893 y,l,nda Ahmet Midhat Efendiø'nin yurt içinde yapt, , k,sa bir geziyi anlatt,- , Sayyâdâne Bir Cevalan isimli eseri, dar bir alana münhas,r da olsa, Tanzimat sonra- s,nda Osmanl, Devletiø'nin ülke içi bölgelerini tan,tan seyahatnamelerin öncülerindedir. Ahmet Midhat, birkaç arkada ,yla birlikte zmit Körfezi civar,nda yapt, , küçük gezinin notlar,n, e lenceli bir tarzda aktar,r (Asiltürk, 2000:41).

Karç,nc,zade Süleymân ükrüø'nün Seyahatüø-kübra (1907) adl, büyük gezi eseri seyyah,n hem Avrupa d, ,nda hem de Avrupaøda yapt, , uzun gezilerin izlenimle- rini gözler önüne serer. Seyahatnamede kendisinin verdi i bilgilerin E irdir do umlu oldu unu ö rendi imiz Süleymân ükrü, kitab,n,n ba ,ndaki resminin alt,nda isminden önce øseyyahø s,fat,n,n koymas,yla dikkat çeker. Devlet memuru iken memuriyetten ayr,larak uzun gezilere ç,kan seyyah bu gezilerini Seyahatüø-kübraøda ayr,nt,l, olarak anlat,l,r. K,tadan k,taya uzanan gezilerinde gördü ü yerleri, tan,d, , ilginç insanlar,,

içine girdi i toplumlar,n sosyal ya amlar,n,, geleneklerini, i ve e lence hayatlar,n, uzun uzun anlatmay, ihmal etmez. Ayr, ayr, ba l,klar alt,nda Anadolu (E iridir ve çevresiyle Antalya, zmir, Mersin, Adana, Tokatí),Yunanistan, ran, Rusya, Avusturya, Fransa, Cezayir, M,s,r, Hindistan, Singapur, Çiní geni olarak bu eserde kar ,m,za ç,kar. Eserde bilhassa Anadolu, M,s,r ve Hindistanða çok geni yer ayr,lm, oldu u gö-rülür. Yer yer resimlerle de süslenen 608 sayfal,k seyahatname gerçekten de ismiyle müsemma bir özellik gösterir (Asiltürk, 2000:42).

brahim Abdüsselamøn Yemen Seyahatnamesi (1907) Me rutiyetøn hemen öncesinde yay,mlanan Osmanl, okuruna uzak fakat milletin sosyal hayat,nda önemli yer tutan bir memleketi tan,tmas, aç,s,ndan önemlidir. Ayn, y,l yay,mlanan, Ali Senihaøn Yemen Yolundaø,n, da burada ifade etmek gerekir (Asiltürk, 2000:42).

Cenap ahabettinøn Hac Yolunda adl, gezi eseri ise ba ka seyahat kitaplar,nda da s,k s,k söz konusu edilmi olan bir co rafyaya yöneliktir. air 1896 y,l,n,n sonlar,nda s,hhiye müfetti li i göreviyle yapt, , hac bölgesi seyahatini bu eserinde anlat,r. Hac Yolunda 1312-1314/1896-1898øde Servet-i Fünunøda tefrika edilmi , yolculu un yap,l,-,ndan on üç y,l sonra,1909øda kitap olarak ç,km, t,r. airin nesirlerinin hemen bütün özelliklerini ta ,yan Hac Yolunda da ironik ifadelere de s,k s,k rastlan,r. On yedi mektuptan olu an eser sanatl, cümlelerle dolu, renkli, orijinal parçalardan müte ekkildir. Cenap iirlerinde oldu u gibi burada da, daha önce hemen hiç kullan,lmam, kelime ve tamlamalar, bolca kullan,lm, , böylece bir orijinalite sa lanmaya çal, m, t,r. Bu yönüyle Hac Yolundaøy, Sadettin Nüzhet; Nergisi ve Veysilerin nesrine yak,n bulunmakta, seyahat hat,ralar,n,n aksettirilmesin ziyâde sanatl, üslup gösterme amac,n,n öne ç,kt, ,-n, ileri sürmektedir. Süleymân Nazif ise bir mektubunda, Cenapøda birlikte yapt, , seyahatin hat,ralar,n, neden kaleme almad, ,n, aç,klarken Hac Yolundaøn da övgüyle söz eder. Cenap, bu eserde Hicaz ve M,s,r yolculuklar,n, anlatmaktad,r (Asiltürk, 2000:42).

1800øderin sonlar,nda Afrika merkezli seyahatlerin say,s,nda görülen art, 1900øderin ba l,nda da devam etmi tir. Ömer Subhiønün 1891 tarihli Trablusgarp ve Bingazi ile Sahray, Kebir ve Sudan Merkezi adl, eserinden sonra Mehmed Muhsinøn 1896øda yay,mlanan Afrika Delili adl, tan,t,c, eseri bu k,taya gidecek seyyahlara yar-d,mc, olarak kolayl,k sa lamalar, sebebiyle önemlidir. Ahmet hsanøn 1896 tarihini ta ,yan Alt, Hafta Niløde Seyahat kitab, bu k,tadaki gezilerin en ilgi çekicilerinden biri-

nin gözlemlerini ortaya koymaktadır. Halil Halid'in Cezayir Hatıratı'ndan (1906) isimli kitabı, Afrika'nın kuzey kıyılarındaki yapıları bir gezinin anlatır. Halid Ziyaeddin'in 1910 tarihli Musavver Mısır Hatıratı ise hem seyahat hatıratıdır, hem de hatıratın resimlerle desteklenmiştir. Ayrıca, yukarıdaki bölgelerde dolaşan Muhammed Mihri'nin 1910 tarihli Sudan Seyahatnamesi kendisinden önceki seyahatçilerin gezi notlarından da faydalanılarak oluşturulmuş geniş bir eserdir (Asiltürk, 2000:43).

Önemli bir örneğe 1907'de rastladığımız Yemen seyahatlerinde belirgin bir fazlalıkta dikkat çektiğimiz 1900'lerin başlarında Rüdi'nin 1909 tarihli Yemen Hatıratı, da belirtmek gerekir.

Bir başka seyyah, Abdülganî Senî de Yemen Yolunda: Yemen'den Avdet (1914) adlı gezi eserinde bu memleketi anlatır. Kendisi Yemen'e mektupçuluk göreviyle gitmiştir ve Selanik-Yemen arasındaki yolculuğunu günlük notlar halinde kaleme almıştır.

1908 Mevritanyya'nın getirdiği serbestliğe paralel olarak bu yıldan itibaren seyahatlerin sayısı da gözle görülür bir artış olmuştur. Ayrıca, birdenbire canlanan matbuat çevresinden çok sayıda gazetecinin de seyahate çıktığı dikkat çekmektedir. Tanin muhabiri Ahmet İrfan 1910 yıllarında Anadolu'da yaptığı gezilerin izlenimlerini bu kitapta anlatmaktadır. Anadolu'da Tanin, adlı seyahatnamesini bu paralelde ele almak gerekir.

Suriye Mektupları, Sabah gazetesinin 1334 yılına ait sayfaları tefrika olarak kalmış, kitap haline gelmemiştir. Cenap, bu geziye amaçları 4.Ordu'nun komutanı olan Cemal Paşa'nın daveti üzerine Süleyman Nazif ile birlikte çıkmıştır.²

Ali Suad'ın 1914 tarihli Seyahatlerim adlı eserinde Necd'den dönüş yolculuğunu anlattığı görülür. Hayatının uzunca bir kısmını geçirmiş olduğu Necd'den dönerken Kerbela, Medine ve Musul Vadisi'nden geçen seyyah buralarıyla ilgili izlenimlerini aktarırken bir ölçüde edebi anlatım kullanmaya çalışmıştır.

Ahmet İhsan'ın gezi kitapları da bu türün ilgi çekici örnekleri arasında yer alır. Yazar, kimi zaman bir gazeteci, kimi zaman bir seyyah, kimi zaman da hava durumu ihtiyacı

² Bkz. Cemal, B., (1977:192) Cemal Paşa Hatıratı, (Haz.: Behçet Cemal) Çağdaş Yay., İstanbul

duyan bir hasta kimli iyle ç,kt, , gezilerin notlar,n, Avrupa'da Ne Gördüm? (1891), Alt, Hafta Nil'de Seyahat (1896), Tuna'da Bir Hafta (1911) ve Tirol Cephesinde-Ate Hatt,nda (1917) adl, eserlerinde ortaya koymu tur (Asiltürk, 2000:45).

Bu dönemde yaz,lan seyahatlerin bir k,sm, Servet-i Fünun dergisinde tefrika edildikten sonra kitap haline getirilmi tir. Tuna'da Bir Hafta Tuna'n, daha çok Balkan bölgesindeki k,sm,nda yap,lm, gemi yolculu unun hat,ralar,na ayr,lm, t,r. Çe itli yerlere yapt, , gezilerin izlemlerin Muharrir Bu Ya (1927) kitab,nda parça parça aktaran ehir Mektuplar,nda XIX. yüzy,l stanbul'un ayr,nt,l, geni ve canl, bir panoramas,n, çizen Ahmet Rasim'in Romanya Mektuplar, (1917) Cumhuriyet öncesi dönemin son seyahat eserlerindedir. Ahmet Rasim bu eserinde Aral,k 1916 ile Ocak 1917 aras,nda iki aya yak,n devam eden Balkan gezisini anlat,r. Birinci Dünya Sava ,n, bütün h,z,y-la sürdü ü bu aylarda yazar Romanya ve Galiçya cephelerinde sava an Osmanl, askerlerine ula t,r,lmas, gereken tütün paketlerini götürmekle görevlendirilmi tir. Bu görev seyahati s,ras,nda ya ad,klar,n, Tasfir- Efkâr (o zamanki ad,yla Tesfir-i Efkâr) gazetesine gönderdi i mektuplarda anlatm, t,r. Romanya Mektuplar,nda Sofya, Varna, Mecidiye, Brail, Bükre gibi önemli Balkan ehirlerinin sava s,ras,ndaki durumunu insanl,r,n ya ay, ,, seyahatin s,k,nt,lar,, kimi zaman yazar,n ironik bak, aç,s,yla kimi zamanda gerçekçi bir yakla ,mla aktar,l,r (Asiltürk, 2000:45).

Yahya Kemal'in stanbul'u anlat, , me hur eseri Aziz stanbul'u bilinen anlam,yla seyahat eseri de ildir, fakat bu kitab, meydana getiren yaz,lar,n bir k,sm,nda airin stanbul semtlerinde yapt, , gezintilerin izlerini buluruz. Büyük bölümü, 1922 y,l,nda Tevhid-i Efkâr'da yay,nlanan yaz,lar,n ve airin sonraki y,llarda verdi i konferansl,r,n derlenmesiyle olu turulan Aziz stanbul'u bu yönüyle stanbul merkezli olarak yurt içi co rafyaya yönelik gezi kitaplar, aras,nda sayabiliriz. Yahya Kemal bu kitab, olu turan yaz,lar,nda stanbul'un fetih günlerinden ba layarak Türkle mesini temel al,r. Bu ba lamda semtler, sokaklar, hayat sahneleri, saraylar ve mimari yap,lar tarihsel bir perspektifle de erlendirilir. Daha ilk makalede öBir iklimin manzaras,, mimarisi ve halk, aras,nda halis ve tam bir ahenk varsa orada gözlere bir vatan tablosu görülürö (Beyat-l,, 1974:9) diyen airin amac, stanbul'un vatan olu maceras,n, gözler önüne sermektir.

Tanzimat-Cumhuriyet aras,nda Avrupa d, , co rafyalara yap,lan gezilerin izlenimlerini yans,tan eserler elbette bunlarla s,n,rl, de ildir. Fakat buradaki amaçta da za-

ten, bütün eserlerden bahsetmek de il, seyahatname türünün bu dönemdeki dikkat çeki- ci eserlerini k,saca tan,tmakt,r. Avrupa d, , seyahatlerde genellikle Anadolu ehirlirinin yan,s,ra Afrika memleketlerinin, Suriye, Irak ve civar,n,n merkez al,nd, , görülür. Bu bölgelerde o dönemde Osmanl, co rafyas,na ba l, olmas, veya yak,nda bulunmas, bura- lar daha s,k geziler yap,lmas,n,n ba l,ca sebebidir. Afrika'n,n güney ucuna veya böyle uzak yerlere kadar uzanan seyahatlerde ise genellikle resmi görevlerin getirdi i bir çe it zorunluluk rol oynam, t,r. Sebep ne olursa olsun, bu dönemde, gezilip görülen yerlerin Osmanl, okuyucusuna tan,t,lmas, çabalar,n,n küçümsenmeyecek boyutlara ula t, , dik- kat çeker (Asiltürk, 2000:44).

1.3. Türk Seyahatnamelerinde Hollanda, Almanya ve Rusya

1.3.1. Hollanda

Avrupa'n,n kuzeybat,s,nda bulunan Hollanda, Avrupa seyahatlerinde merkez al,nan bir yer de ildir. Seyahat güzergâh,nda bulundu u için bu ülkeye u rayanlar ol- du u gibi resmi görevle burada kalanlar da olmu tur. Bunlar,n bir k,sm, Hollanda'ya ili kin izlenmelerini birkaç sayfa da olsa ortaya koymu , bir k,sm, ise bu ülkeye hiç de inmemi tir.

Ali Cevâd'n, Hollanda için yazd,klar, daha önce Hollanda'ya u rayan ve iki y,l Amsterdam'da elçi olarak kalan Abdülhak Hamid'de çok örtü memektedir. Abdülhak Hamid, önceleri pek sevmedi i bu ehri daha sonraki mektuplar,nda sevmeye ba lad, , - n, ifade etmektedir. Londra'dan buraya geçti i için Amsterdam ona s,k,c, gelir bir an önce buradan kurtulmak istemi tir (Asiltürk, 2000:169).

Hollanda, hakk,nda Ahmet hsan'n Avrupa'da Ne Gördüm? adl, eserinde yaz- d,klar,yla Ali Cevâd'n yazd,klar, hemen hemen ayn,d,r. Ahmet hsan Hollanda'n,n fiziki ve kültürel durumana de enmi tir. Ali Cevâd da seyahatnamesinin sonunda k,saca ülke hakk,nda bilgi vermekle yetinmi tir.

Abdülhak Hamid'de Ahmet hsan'n Hollanda'ya dair yazd,klar, önemlidir. Abdülhak Hamid ve Ahmed hsan'n seyahatnamelerinde Felemenk (Hollanda) öyle geçmektedir:

Hollanda (Felemenk) ile ilgili gördüklerini air Abdülhak Hamid'ın Hat,ra ve Mektuplar,nda yer al,r. Lahey'de görevi nedeniyle iki y,l kalan air ömazisi büyük, müstemlekâti büyük olan bu Felemenk ülkesininö hemen her taraf,n, dola m, t,r. Hollanda'da büyük kentlerin bir birine çok benzedi i söyleyen Hamid, Amsterdam'ın bir ticaret merkezi, Rotterdam'ın tarihi bir limân ehri, di er ad, Den Haag olan Lahey'ın bir öh,yâbân-, saltanatö, Harlem ehrinde de senede bir-iki ay ösümbilistanö oldu unu ifade eder. Hollanda'n, n sömürgelerine de de inen Hamid, Hollandal,lar,n sömürgele- rinde bulunan Müslüman halka iyi muamele ettiklerini, ngilizler gibi ac,mas,z olmad,k- lar,n, ileri sürer (Asiltürk, 2000:169).

Abdülhak Hamid, Lahey ehri hakk,ndaki duygular,n, yak,nlar,na yazd, , hat,laralarda ve mektuplarda dile getirmektedir. Londra'dan buraya geçti i için Londra ile Lahey'i kar ,la t,r,r. Londra'y, çok sevdi i için bu ehri bir türlü unutamaz. Ve bir an önce bu ehirden kurtulup geriye dönmek istemektedir.

Daha sonraki mektuplar,nda ise Lahey'i oldukça be enmi tir. Tek ikâyeti ise bu ehirde bir ev bulamay,p otelede kalmas, ve e ininin Londra'da olmas,d,r.

Ahmet hsan, Avrupa'da Ne Gördüm? adl, eserinde Hollanda'y, anlat,r. Belçi- ka'dan Hollanda'ya giderken Zweiderzee körfezinden geçer ve buras, hakk,ndaki izle- nimlerini aktar,r. Zweiderzee körfezi say,s,z adalar, ve girintili-ç,k,nt,l, sahil eridiyle yazar,n çocuklu unda ilk co rafya derslerini okudu u zamanlardan beri görmek istedi i ilginç bir yerdir. Sahil boyunca yap,lan sa lam r,ht,m, takip eden demiryolunun ve ki- mi yerlerde de adac,klar, bir birine ba layan demir köprülerden geçen trenden, bu kör- fez manzaras,n, seyretmek mümkündür. Bu seyir Ahmet hsan için unutulmaz bir seya- hat hat,ras, olur. Hollanda'n, n ba kenti Amsterdam'a da bir pazar günü u rayan Ahmet hsan, öncelikle ehri'nin kurulu tarihçesini aktar,r. Amsterdam'ı, Venedik'e benzetir. Amsterdam'ın nüfusu hakk,nda da bilgi verir. Amsterdam'ı, Yahudisi bol bir memleket olarak anlatmaktad,r (Asiltürk, 2000:170).

Deniz ticareti bak,m,ndan çok önemli bir ehir olan Amsterdam'ın büyük limân,na dünyanın, dört bir kö esinden, özellikle de Hollanda'n, n müstemlekelerinden her y,l binlerce gemi gelip gider. Bunun yan,s,ra sanayi de çok geli mi tir; mükemmel eker, tütün ve mum vs. fabrikalar, vard,r. Evlerse yüksek ve dar olup k,r,m,z, tu ladan

in a edilmi tir. Amsterdamın alt, kum ve gev ek toprak oldu undan binalar yap,l,rken zemine kaz,klar kak,l,p temeli sa lamla t,rnak artt,r. Kanallar, köprüler ve r,ht,mlar çok iyi korunmakta, bunlar,n bak,m, aral,ks,z sürdürülmektedir. Aksi takdirde ehrin bat,p gitmesi söz konusudur (Asiltürk, 2000:169-171).

1.3.2. Almanya

Ali Cevâd, Almanya Seyahatnamesinde Almanyaın fiziki ve co rafi durumla r,na girmez. Genelde yap,lan törenleri anlat,r, resmi protokollere de inir. U rak yeri de Berlin olunca o dönemde Almanya ve Berlinde ilgili yaz,lan di er gezi yaz,lar,na da de inmek gerekmektedir.

Tanzimatın ilan,ndan sonra artan yurt d , gezilerinde Almanya pek ra bet görmemi tir. ōTanzimatç,lar,n Frans,z kültürü içinde yeti mi olmas,na ra men ngiliz idaresinin ve ngilizlerin hayran,ö (Ad,var, 2009:120) olmas,, Tanzimat dönemindeki gezilerin yönünü Fransa ve ngiltereye çevirmi tir. ō lk dönem Avrupa seyahatlerinin ço u bu iki ülke eksen al,narak yap,lm, t,r. Almanya ise Osmanl, için bilhassa 19. yüz-y,l,n sonlar,na do ru önem kazanmaya ba lam, t,rö (Asiltürk, 2000:100).

Bu dönem seyahatnamelerindeki Almanyaaya geçmeden önce Türk-Alman ili - kilerinin tarih içindeki seyrine k,saca göz atmakta yarar vard,r.

Türkler ile Almanlar,n birbirleriyle olan ili kileri yüzy,llar öncesine dayanmak-tad,r. l kilerin ba lang,c, olarak Haçl, Seferleriini i aret eden Turan,

ōI. Friedrich (1155-1190) III. Haçl, Seferleriine (1190) kat,lm, ve sava arak Kon-ya önelerine kadar gelmeyi ba arm, t,r. ki devleti kar , kar ,ya getiren bu Haçl, Sava la-r,ında Türklerin kulland, , silahlar,n üstünlü ünü gören Almanlar, daha sonra ok, k,l,ç, z,rh gibi devrin önemli sava aletlerinin yap,m,nda dünyâca ünlü Türk ustalar,n, Avru-paaya götürmü lerdirö (Turan, 2000:19).

demektedir. Sava meydan,ndaki ili kilere nazaran diplomatik alanlardaki ili kiler daha yenidir. Almanlarla ili kilerin yakla ,k be yüz y,l önce ba lad, , görülür (Gürses, 2012:118).

ōHabsburg Hanedanl, ,, Türklerin ba ar,s,zl,kla sonuçlanan I. Viyana Ku atmasında (1529) sonra Osmanl, Devletiyle yo un askeri ve diplomatik ili kiler ba -lat,r. Ku atmadan üç y,l sonra (1532) Alman elçilerinin stanbulâa gönderilmesiyle Osman-l,-Alman diplomatik ili kileri resmi düzeyde ba lam, t,rö (Dellal, 2002:5).

ō ki imparatorlu un ili kileri bilhassa 18. yüzy,l,n ikinci yar,s,nda II. Friedrich zaman,nda ve hemen sonras,nda yo unla ,rö (Asiltürk, 2000:100). 19. yüzy,ldaki askeri

alanda Türkiye ile Almanya aras,nda bir yak,nla ma gerçekte ir. II. Mahmut döneminde ordunun e itimi ve kara ordusunun kurulmas, göreviyle Prusya'dan topçu subaylar, getirilir. Bu askeri yak,nla ma ekonomik yak,nla maya da öncülük eder (Gürses, 2012:118).

1835-1839 y,llar,nda yap,lan Türk-Alman i birli i anla mas,n,, Almanyaø, Osmanl, Devleti'nin ba finansiyeri yapan ticaret anla mas, takip eder. Deutsche Bankø,n deste inde Alman yat,r,mc,lar ve bankalar, 1888 y,l,nda Anadolu Demiryolu Ortakl, , ve 1903 y,l,nda da Ba dat Demiryolu irketi'ne kat,l,rlar. Birçok altyap, prorojesi Almanlar taraf,ndan yürütülür. Birinci Dünyâ Sava ,ndan önce bu ili kiler öyle güçlenir ki bu durum Osmanl, Devleti'nin Almanyaø,n yan,nda sava a kat,lmas,na yol açarö (Dellal, 2002:5).

1900'derin ba lar,nda Almanya, Türkiye için parlayan bir y,ld,zd,r. Yak,n zamanda Almanlar,n Türk ordusunun ,slah, projesinde görev almalar,, Haydarpa a-Ba dat tren hatt,n,n Almanlar taraf,ndan yap,lmas, onlar, sevilen bir ülke konumuna getirmi tir. Bu dönem gezginleri ilgi duyduklar, bu ülkeye özel bir önem vermi lerdir. Sekiz farklı gezi kitab,nda Almanya'dan bahsederek, Almanyaø, mükemmel bir ülke, Almanlar, ise kusursuz bir millet olarak görmü lerdir (Gürses, 2012:120).

Bir eczac, olan ve ya am, boyunca iki yüze yak,n eser meydana getiren Âvânzâde Mehmed Süleyman',n bu dönemde Almanya hakk,nda kaleme ald, , Almanya Devleti adl, eseri, bir "masa ba , seyahatnamesi" olarak adland,rabilece imiz türden, ansiklopedik bilgilerle, istatistiklerle dolu bir eserdir. Bu esere göre öAlmanlar ümem-i Arîye cümlesinden olup eski Tötonlar,n ahfâd,d,rlar.ö (Âvânzâde,1335:3) Almanlar kendilerine ödaiçao derler ki bu isim öbütün insanlarö anlam,na gelen yine Almanca bir tabirdir. Önceleri bu isim Romal,lar zaman,nda baz, Cermen kavimleri aras,nda olu an bir öheyet-i ittifakiyeninö ismi olarak kullan,l,r. öBunlar Romal,larla birçok muhabere-ler ettikten sonra k,smen Roma Devleti'ne mûti olarak sviçre ve Alses ile Bavyera taraflar,nda iskân etmi ler idi. Bu isim mürûr-, zamanla bütün Cerman milletine ta'mim olunmu turö (Âvânzâde, 1335:4 aktaran Gürses, 2012:120).

Almanlar,n tarihini milattan önceki y,llara dayand,ran Âvânzâde, Romal,lar,n y,k,l, ,ndan be yüz y,l önce Cermenlerden korunmak için imdiki Güney Almanya'ya kalelerin a ettiklerini, Romal,lar y,k,ld,ktan sonra Almanya'n,n güney bat,s,ndaki Cermen kavimlerin d, ar, dan gelen kavimlerden korunmak için birlik olu turduklar,n,, bu birli in bat, taraf,ndaki k,sm,na -serbestø ve -müstakilø anlam,na gelen 'Frank' dedikle-

rini; do u taraf,ndaki k,sm,na 'bütün insanlar' anlam,na gelen 'Alamani' dediklerini anlat,r (Âvânzâde,1335:11 aktaran Gürses,2012:120).

Ortaça da Almanya'n,n hemen her nahiyesinin kendi derebeyleri taraf,ndan idare olundu unu aktaran Âvânzâde, bu dönemde Hr,stiyanl,k dininin Cermen kavimleri aras,nda yay,lmas, için Roma'dan pek çok misyoner gönderildi ini anlat,r. Bu misyonerlerin faaliyetleri yetersiz kalm, olmal,d,r ki Franklar,n me hur hükümdar, arlman Almanya'y, zapt ederek Almanlar, zorla Hr,stiyan yapm, t,r (Gürses, 2012:121).

O s,ralarda Haçl, Seferleri patlak verip Almanlar da bu sava a kat,l,nca Müslüman ülkelerle tan, m, lar. Bu,

õseferlerinden avdetlerinde vatanlar,na medeniyet-i slamiye'nin âsâr-, sanâiyyesinden baz, numûne götürdüklerinden istemeyerek ahlâklar, kesb-i mülâyemet ve hazeriyet etmekle Avrupa'n,n sair taraflar,nda oldu u gibi Almanya'da dahi medeniyet-i slamiye'den müktesib bir medeniyet âsâr-, faâliyesi görülmeye ve sanayi ve ticaret dahi terakki etmeye ba lam, t,rö (Âvânzâde, 1335:14).

Bu olumlu geli melere ra men Almanya'da iç kar, ,kl,klar ve buna ba l, olarak iç sava lar hiç eksik olmam, t,r. 1273 y,l,nda sviçre'nin Habsburg hanedan,ndan Rudolf, Almanya'ya imparator seçildikten sonra asayi i sa lam, ve Avusturya, stirya, Karniyaola ve Çehistanø fethederek ülkesini güçlendirdi i gibi imparatorlu u da kendi hanedanl, ,na hasretmi tir. Bu dönemlerde Almanya mparatorlu u Avusturya hükümdarlar,na aittir. Prusya'n,n ayr,ca bir krall,k olmas, 18. yüzy,l,n ba lar,na rastlamaktadır. 1866da yap,lan sava ta Prusyal,lar Avusturyal,lar, yenince Avusturya ile Prusya tamamen birbirinden ayr,lm, t,r. 1870te Prusya'n,n Fransaøy, yenmesi üzerine Alses ve Loren eyaletleri Prusyaøya dâhil olmu tur, Prusya kral, Almanya imparatorlu u ünvan,n, alm, ve böylelikle yeni bir Almanya Devleti do mu tur (Gürses, 2012:122).

Mehmet Enisî'nin Alman Ruhu adl, eserinde ise Almanya öyle anlat,lmaktadır: Enisîøye göre Alman tarihinde Hohenzollern sülalesinin çok önemli bir yeri vard,r. Almanlar,n iç kar, ,kl,k ya ad, , bir dönemde Hohenzollern hanedan,n,n ilk temsilcisi Kont Friedrich yönetimi devralm, ve ihtilal ate ini söndürmü tür. Bundan sonra Hohenzollern hanedan,n,n büyümesi, Berlin'ın önem kazanmas,, kinci Electeur Joachim zaman,nda ehrin ileri gelenlerinin Protestanl,kø geçmesi art arda gelir. 17. yüzy,l,n sonuna kadar Almanya geli ip büyürken me hur Otuz Y,l Sava lar, patlak verir. Sava ,n sonlar,na do ru, 1640 y,l,nda tahta Büyük Electeur Guillaume ç,km, ve

Berlin'i yeniden büyütme , sokaklar, temizletme , her tarafta tekrar çal, ma ba latm, t.r. Friedrich Guillaume'un ticareti himaye etmesi ehrin geli imine çok ciddi katkı, sa lad,- , gibi 1685 y,l,nda Fransa'dan kovulan Protestan Frans,zlara Almanya'n, n kap,lar, açmas,, onlara bir koloni kurmas, da hem Almanya'n, n hem Berlin'in geli imine önemli katkı, sa lam, t,r. Bu Frans,z Protestan mültecileri Almanya'da yani yeni vatan-lar,nda vücûdla,yla beraber getirdikleri ulûm ve sanâyii tatbika ba lam, lar ve bu zekâ ve faaliyetleriyle yeni bir saâdet ve terakki devrinin mukaddimesini haz,rlam, lard,rö (Enisi,1330:11, aktaran Gürses,2012:122).

Yazar, Almanlar, medeni bir millet, hatta Avrupa'daki di er medeni milletlerden de üstün bir millet yapan dört neden sayar: Saçy, sebat, vaktin nakit oldu unu bilmek ve özellikle de vatan muhabbeti. Bu dört özellik birbirinden ç,karak ve yine birbirini ta-mamlayarak modern Almanya'n, n temelini olu turmu lard,r (Gürses, 2012:32).

Yedi Y,l Sava lar,n, n verdi i zarara ra men Almanya gele ip büyümesine de-vam etmi , kinci Friedrich Guillaume zaman,nda me hur Brandenburg liman,, topçu okulu ve ba ka müesseslerin a edilmi , on dokuzuncu yüzy,l, n ba lar,nda saltanatta bulunan Üçüncü Fredrich Guillaume zaman,nda kentin geli mesinde büyük bir h,z gö-rülmü tür. Bismarck'ø ,n Almanya mparatorlu u ile Prusya Krall, ,n, birle tirmesi ise Alman gücünün zirveye ç,kmas,n, n yolunu açm, t,r (Gürses, 2012:123).

Gezi kitaplar, Almanya'n, n s,n,rlar, ve co rafî yap,s, hakk,nda da ayr,nt,l, bilgi vermektedir. Buna göre,

Almanya imâlen Balt,k ve imâl Denizleriyle ve Danimarka ile arken Rusya, cenûben Avusturya ve sviçre, garben dahi Fransa, Belçika ve Flemank ile mahdûd ve mu-hat olup Avrupa-y, vustan,n sevâhil-i imâliyesinden Alp Da lar,na ve Vistula'n, n beri ta-raf,ndan Ren'in öte taraf,na kadar mümted olur. Saha-i sathiyesi 540,596 kilometre mu-rabba'd,rö (Âvânzâde, 1335:6).

Almanya, Alp Da lar,n, n kuzeye do ru olan eteklerinden ve bu eteklerin biti-minden kuzey sahillerine kadar uzayan geni ovalardan ibaret olup hemen bütün sular, güneyden kuzeye akmaktad,r. Almanya, Avrupa'n, n suyu en çok yerlerinden olup gü-neydo u kö esinde bat,dan do uya akan Tuna Nehriyle buna dökülen birçok nehirden ba ka kuzeye do ru akan be büyük nehri vard,r. Bunlar bat,dan do uya say,lacak olur-sa: Ren, Weser, Elbe, Oder ve Vistula nehirleridir (Gürses, 2012:122).

Almanya arazisi iklim ve bitki örtüsü bak,m,ndan üç bölüme ayr,lmaktad,r. Birin-

cisi orta da s,ralar,ndan kuzey sahillerine kadar uzayan ovalard,r. Bu bölüm kumla ve batakl,kla çevrili olup ziraat yapmaya müsait de ildir. Buralardaki meralerde çe itli hayvanlar özellikle de iyi cins atlar yeti tirilmektedir. kinci bölüm orta da s,ralar, olup iki yüz kilometrelik uzunlukta õgayet güzel tepeler, vadiler, dereler ve bay,rlardan ibaret olarak, gayet güzel ormanlar ve meralarla mestur ve müzeyyen ve her taraf, akarsularla ihya olunmu oldu u halde Almanya,n ve belki bütün Avrupa,n en mütemeddin ahaliyle meskûn ve mamur ehir ve kasabalarla memludur.ö (Âvânzâde, 1315:8) Tuna,n yukar, havzas,ndan ibarettir. Bu bölümün bat, taraf, da l,k olup kara orman ile örtülüdür. Do u taraf, ise düz ve geni bir vadi eklindedir (Gürses, 2012:123).

Halit Ziya U akl,gil, gerek Almanya Mektubu,nda gerekse Alman Hayat,nda bu ülke ile ilgili çe itli de erlendirmelerde bulunmu tur.

Halit Ziya'ya göre Almanya, Avrupa medeniyetlerinin bütün güzelliklerini bünyesinde ta ,yan hatta pek çok konuda bu medeniyete öncülük eden ve õgarp medeniyetlerinin en a al,ö göstergesi olan bir memlekettir. Almanya ehirlirinin temel karakteristi i ise eski binalarla yenilerinin bir arada bir arada uyum içinde bulunmas,d,r. Ortaça dan kalma ehirlerde modern medeniyetin telefon, telgraf, elektrikí gibi bütün hizmetleri görülür. Yazar, bunlara seyahat notlar,n,nde i ik bölümlerinde da ,n,k olarak de inmi ; as,l geni de erlendirmelerini ise Alman Hayat,n,nda yapm, t,r (Asiltürk, 2000:101).

õAlmanya,n her eyden evvel bugün, bütün bir cihân-, kin ve gayz,n, bütün bir âlem-i husumet ve adâvetin kar ,s,nda bulundu unuö söyleyen Halit Ziya bu kin ve dü -manl, ,n kar ,s,nda Alman askerinin yi itçe sava t, ,n, belirtir ve Alman askerini övücü sözler sarf eder. Almanya,n ba kenti ile birlikte k,rk sekiz ehrin dola an yazar kuzeyden güneye, do udan bat,ya uzanan düzgün yollar sayesinde kolay bir gezi yapm, t,r. Almanya,n galerileri sanat eserleriyle, müzeleri eserleriyle, müzeleri eski eserlerle, meydanlar, heykellerle doludur. Bu ülkede köyden kente, küçük cemaatlerden büyük merkezlere, fakirlerden zenginlere, en a a ,dan en yukar,ya bir otam ahengiö vard,r ve bütün Alman hayat, as,l kayna , onda bulunur (Asiltürk, 2000:101).

Gezginler için Alman kentleri ideal yerle im mekânlar,d,r. Kitaplar,nda bahsettikleri hemen her Alman kentini stanbulda kar ,la t,rarak anlatan gezginler, stanbulun eksiklerinden s,kça söz ederek Bat, medeniyetinin üstünlü ünü, Do u medeniyetinin geri kalm, l, ,n, bu kentler üzerinden vermektedirler (Gürses, 2012:124).

Ali Cevâd, Almanya,n kentleriyle ilgili bilgi vermez. Berlin'e gitti i için Ber-

linde ilgili daha önce yazılan seyahatnamelerde bu kentin nasıl anlatıldığına bakmakta fayda vardır.

Berlin, Türk edebiyatında geni olarak ilk kez, Ahmet Resmi Efendi'nin 1764 yılında meydana getirdiği sefaretname ile tanınan Berlinö (Asiltürk, 2000:102) ondan yaklaşık olarak yüz elli yıl sonra gezi kitabı yayımlayan Türk gezginlerinin de ilgi odağı olmuştur. Alman Rûhu adlı eserine önce Berlin'i tanıtmakla başlayan Mehmed Enisi de bunlardan biridir. Enisi'ye göre Berlin temizdir, güzeldir ve mamûrdur. Yaklaşık bir milyon sekiz yüz bin insanın yaşadığı bu kentte insanlar öa iyane-i sa'yerini, destgâh-, sanatları, kurmuşları gibi faâl bir çalıma neticesi olarak maksâd-, mevcudiyeti, zevk-i mai'eti idrâk etmiştir. (Mehmed Enisi, 1330:4) Büyük asker, büyük âlim ve metin ruh yeti tirmekle öhret kazandı olan kent, tam altmış dört buçuk kilometre dört köşeli bir alana yayılmıştır (Gürses, 2012:124).

ÖAltmış dört buçuk kilometre terbîinde bir meydan tasavvur ederek bunun üzerini müteaddid parklarla, âli binalarla, saatlerce uzamış asfalt yollarla, dârülfünûnlarla, ziraat, ulûm-, fünûn-, hâref ve sanayi, âsâr-, atıka müzeleriyle, hayvanât ve nebatât bahçeleriyle, ahalinin tenezzühüne mahsûs mesirelerle, tiyatrolarla, ticarethânelerle, darülmusikîlerle, muazzam otellerle, her tarafa tek mil mülhakata merbut ve mümtedd turuk-, muntazama ve ebeke-i hududiye ile ve daha bu gibi ta'âd edilemeyecek müessesât-, âliye ve iktisadiye ile eâz, m ve ekâbirin heykelleriyle tezyin edilmiş vakit altmış dört buçuk kilometre murabba'ı yayılmış, cezru medd-i ticaretle muttasıl dalgalanmakta bulunan Berlin'i anlayabilirsinizö (s.4).

Şerafeddin Ma'mumi tam da I. Dünya Savaşı'nın patlak verdiği günlerde Almanya'dadır. Hayatının bu en zor yolculuğunu Seyahat Hatıraları, III adını verdiği kitabının sonuna ekleyen yazar, alelacele ve telaşla bir şekilde dolaşsa da Berlin hakkındaki izlenimlerini okuyucusuyla paylaşmıştır.

Ma'mumi, Berlin'in iki buçuk milyon nüfusuyla, Londra ve Paris'ten sonra Avrupa'nın en büyük şehri olduğunu söyler. Ortasında Spree Nehri'nin geçtiği bu kent düz ve kumlu bir ovaya kurulmuştur. ÖBerlin'e girer girmez bir ecnebinin ilk önce gözüne çarpacak şey nefes ve intizamdır. En zengin ve şerefli mahalle ve caddesinden en ücra ve fakir sokaklarına varıncaya kadar her yeri adeta ifrat derecede temizdir. Ö

(Ma mumi, 2008:442) Yazar Berlinde, bütün cadde ve meydanlardan park ve bahçelerin içine kadar, her yere ya asfalt döküldü ünü ya da parke ta , dö endi ini belirtir. Otellerde, ma aza ve dükkânlarda fiyatlar,n yaz,l, oldu u bu kentte fiyat yüzünden aldat,lma tehlikesi yoktur. Ayr,ca bir gezgin için çok önemli olan otel konforu Berlinde fazlas,yla mevcuttur (Gürses, 2012:125).

Cenab ahabeddinın Avrupa Mektuplar,ında da Berlin den söz edilmektedir. Cenabın bu eseri incelenen tüm gezi kitaplar, içinde kendisini fark ettirecek derecede ba ar,l, bir üslupla yaz,lm, t,r. Hasan Akayın belirtti i gibi öBu seyahat yaz,lar,nda Cenab, yaln,z sanatkârane üslubu ile de il, fakat görü ve duyu unun ba kal, , ve nüfuzlu kavray, , bak,m,ndan da dikkati çekmi tir. Cenabın gezi yaz,lar, içinde en kuvvetli ve en güzel olanlar, bu kitab,nda yer alanlard,rö (Akay, 2007: 96).

Cenab ahabeddinın ola anüstü gözlem yetene ini usta bir üslupla aktard, , bu gezi kitab,nda Berlinin gençli ine, temizli ine ve düzenine dikkat çekilmektedir. Yazar, elli sene önce pis ve sa l,ks,z bir ehirken bugün dünyanın en temiz kenti haline gelen Berlin den bahsederken bir Frans,z yazar,n unlar, söyledi ini aktar,r: öNezafet-i belde itibariyle Berlin e k,yas edilince, Paris bir ahur, Londra bir la ,m ve New York bir domuz yuvas,d,rö (Cenap ahabeddin, 1997: 72).

Avrupayı, gören bir di er gezgin Ferit Kamı,r. Ferit Kam, Avrupa gezisi s,ras,n dan önce Fransa ve sviçreyi görür. Oradan Berlin e geçen yazar bu Alman topra ,na ayak basar basmaz bir ba ka hal hisseder. Gerçekten bu toprakta ba ka bir feyiz vard,r. Avrupa ehirlirinin hepsi güzel, hepsinin temiz oldu unun söyleyen yazara göre ö Berlin nezâfet ve intizamda onlar,n hepsine faiktirö (Kam, 2000:87).

Gezginler Berlinde bulunduklar, s,rada kentin meydanlar,nda, caddelerinde, do la m, lar, buralar hakk,nda izlenimlerini ve ehlin mimari yap,s, hakk,nda göze çarpanlar, aktarm, lard,r. Bunun yan,s,ra imkânlar, ölçüsünde ehlin tarihi ve turistik yerlerini, kütüphanelerini, müzelerini, hayvanat ve nebatat bahçelerini gezmi lerdir (Gürses, 2012:128).

Berlin çok say,da parktan, büyük binalardan, saatlerce uzam, asfalt yollardan, mesirelerden, tiyatrolardan ibaret de ildir. Berlinin üstü kadar, alt, da zengindir. Mehmet Enisi, Berlin için öyle der: Sonra da maâmur ve muhte em zemûnin üstünden alt,na giriniz; örümcek a , gibi yollar,n ve bu yollar üzerinde im ek sürâtinde lâyenkati cihât-, muhtelifeye seyr ü sefer eden elektrik trenlerinin, harekât-, müdhi e-i medenîyenin derece-

sini görünüz. diyerek, Avrupa'da daha 1860'darda başlayan metro faaliyetlerinin, Berlin'de de söz konusu olduğunu dile getirmiştir. Daha o dönemde Berlin ulaşımında metro yerini almıştır; eğer alt, da üstü de modern bir medeniyetin varlığına delilleriyle doludur (Gürses, 2011:9).

Berlin'i bir turist gibi gezen İbrahim Mağnum, kentin görülmesi gereken hemen her tarafına, görme fırsatı bulmuştur. Berlin'de on gün kalan yazar kentin gezilmediği yerini bırakmamıştır. Caddeler ve meydanlardan bir saraya ya da bir müzeye giderken bahseden yazar, bunların hemen her köşesinde bulunduğunu gözlemler. Mağnum caddeler ve meydanlar hakkında izlenimlerini aktarırken sık sık karşılaştığı yöntemini seçer. Örneğin Friedrich Caddesi boyca Berlin'in en uzun caddesi olsa da genişlik bakımından bizim Beyoğlu Caddesi kadar geniş değildir. Berlin'in meşhur Unter den Linden (İhlamlar Altı) Caddesi, Berlin'in en kibar ve şerefli, aynı zamanda en kalabalık yerlerinden biri olsa da Paris Champs Elysees'ine nispeten pek sade ve pek küçüktür (Mağnum, 2008:419).

Berlin'i böyle özetleyebiliriz, hem doğal güzellikleri, hem turistik yerleri, hem de ehircilikteki üstün başarıyla yazarların dikkatini çekmiştir. Altı, da üstü de modern bir medeniyetin varlığına delilleriyle dolu olan bu genç kentte yazarlar neredeyse hiçbir kusur bulamamışlardır (Gürses, 2012:134).

Ali Cevâd, Felemenk Seyahatnamesinde Hollanda'nın devletleriyle ilgili derlendirmelerde bulunmaktadır. İnsanların geçim kaynakları, ülkenin nüfusu, şehir planları, insanlar, ulaşım araçları, gibi konular, kaleme almaktadır. Almanya Seyahatnamesinde ise bu konulara girmemektedir. Resmi protokollara derinmektedir. Halkın, devletiyle olan ilişkilerini kaleme almaktadır.

1.3.3. Rusya

Önce kısaca tarih içindeki Türk-Rus ilişkilerine derinmek yerinde olacaktır. Tarihçi Tamer Kumkale, Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri adlı kitabında iki ülke arasındaki ilişkilerin 1492 yılından başlayarak, yazmış ve eserinde 1492-1992 yılları arasındaki 500 yıllık ilişkileri incelemiştir.

Moskova Büyük Knezi III. İvan, Kırım Hanı'nı aracılığıyla 31 Aralık 1492 tarihinde Osmanlı padişahı II. Beyazıt'a bir mektup göndermiştir. Bu mektup ikili ilişkilerin resmî olarak başlangıç kabul edilmektedir. Kumkale, başlangıçta 1492 yılına dayanan

nan bu be yüz y,ll,k ili kilerde Ruslar,n aktif bir d, politika uygulad, ,n, ve bu politika do rultusunda ili kilerin dört ayr, döneme ayr,labilece ini belirtmi tir. Buna göre ilk dönem, Osmanl, toprak bütünlü ünü hiçe sayan ve öMoskova Bizansın halefidir. Moskova üçüncü Roma d,r.ö slogan,yla aç,klanana Rusya n,n, Roma ve Bizans devletlerinin topraklar,na hâkim olma temel dü ünücesidir. Bu dü ünün yayg,n oldu u dönem 1550-1800 y,llar, aras,n, kapsamaktad,r (Gürses, 2012:590).

Türk-Rus ili kilerinin ikinci safhas, da Osmanl, toprak bütünlü ünü bozmaya yönelik bir Rus hedefinden olu maktad,r. Bu dönemde (1800-1917) Ruslar,n temel görüşü ü udur: öSlavizm-Yeni Slavizm ad, alt,nda olu turulan ,rk ve kök esas,na ba l, olarak, Orta Avrupa da, Balkanlarda, Avrupa n,n güneyinde ve kuzeyinde ya ayan Slavlar bir bütündür. Bunlar,n varl,klar,n, devam ettirmeleri ve geli meleri ancak Rusya ya ba lanarak bir Slav imparatorlu u kurulmas, ile mümkün olabilecektirö (Kumkale, 1997:30).

Türk-Rus ili kilerinin bu ikinci safhas, Slavizmin a ,rl,kl, ve öncelikli olarak yer ald, , bu genel çerçeve içerisinde bask,lar, mücadeleler ve sava larla geçmi tir. Bu safhada, Rusya n,n en önemli ve tarihi hedefi Karadeniz de tam bir hâkimiyet kurmak ve Bo azlar, ele geçirmektir. Bu hedefin alternatifini ise Bo azlarda Rusya n,n etkinli ini sağlamak veya Bo azlar,n bir ba ka gücün eline geçmesine raz, olmaktansa zay,f ve her zaman üzerinde bask, kurulabilecek Osmanl, Devleti nin elinde bulunmas,na bir süre daha raz, olmaktadır (Kumkale, 1997:33).

Edebiyat,m,za iki gezi kitab, arma an eden Celal Nuri nin ilk gezi kitab, 1912 y,l,nda Rusya ve skandinav ülkelerine yapt, , yolculu u anlatt, , ÷ imal Hat,ralar,ö kitab,nda Rusya y, anlat,rken, Ruslar,n bütün Müslümanlara kar , olumsuz bir bak, ,n,n bulundu unu söyleyen yazar, öRusya evvel-be-evvel bir Ortodoks devletidir ve bu hay-siyetle, bu s,fatla, slamiyet ve ehl-i slam ö derin bir nazar-, taassubla görür, nazar-, adavetle görürö (Nuri, 1997:15). diyerek Ruslar,n dinmerkezci bir yakla ,mla bütün Müslümanlar, dü man olarak gördü ünü belirtir. Toplumlar,n en ay,rt edici özelliklerinden biri onlar,n dinidir. Ruslar dinmerkezci bir bak, aç,s,yla Türklere yakla t, ,ndan bu Müslüman toplumu öteki ve dü man olarak görmektedirler ki bu da do al bir durumdur. Bu gözlemden yola ç,karak Rusya daki Türk imgesinin ödü man öteki den ba -ka bir ey olmad, , gözlenmektedir (Gürses, 2012:12).

Celal Nuri'nin ülkede bulundu u 1910'du y,llarda da iki ülke aras,ndaki ili kilerin dü manca bir seyir izledi ini söylemek yan,lt,c, olmayacakt,r. Her ne kadar II. Abdülhamit'in Ruslarla iyi geçinmeye çal, mas, ve izledi i denge politikas, nedeniyle 1877-78 Osmanl,-Rus Sava ,ndan sonra iki ülke aras,nda önemli bir mücadele meydana gelmediyse de kal,c, bir bar, da tesis edilmi de ildir (Gürses, 2012:593).

Halide Edip bu dönemi öyle anlatm, t,r. Ad,varça göre:

swolski, Rusya'n, n Uzak arkçta ma lup olmas,ndan sonra o tarafa yay,lm,na taraftar olmam, t,. 1905'te, Bo azlar ve stanbul'u Rusya'ya mal etmek için Avrupa devletlerinin muvafakatini temine çok çal, t,. Büyük Britanya ile Fransa'n, n muvafakatine en fazla ehemmiyet veriyordu fakat bütün bunlara ra men Bo azlar, n i gali için ngiltere'nin muvafakatini elde edemedi (Ad,var, 2009:123).

Ad,var'ın ifade etti i gibi Rusya, 1900'dü y,llar, n ba ,nda Türkiye ve Bo azlar üzerindeki emellerinden henüz vazgeçmemi tir.

Celal Nuri'nin gezisinden iki y,l sonra Rusya, tilaf Devletleri aras,nda I. Dünya Sava ,na kat,lm, ve Osmanl, Devleti ile de i ik cephelerde mücadele etmi tir. Bütün bu tarihi sürece bakarak yüz y,llar boyunca iki ülke aras,nda dü manca ili kilerin öne ç,kt, ,, bu dü manl, , n temel sebebinin ise Rusya'n, n kendisine belirledi i uzak hedefler oldu u söylenebilir. Osmanl, Devleti'nin Rusya topraklar, üzerinde herhangi bir emel beslememesine kar ,n, Rusya'n, n yay,lm,ac, bir politika izleyerek gerek Balkan topraklar,na gerekse Karadeniz ve Bo azlara göz dikmesi ili kilerin dü manca seyir almas,na neden olmu tur. Bu yönüyle, Me rutiyet dönemi gezginlerinden Celal Nuri'nin, yüz y,llar boyunca Osmanl, 'ya dü manl,k eden bir ülkenin topraklar,nda gezerken dü man ülke alg,s,ndan kurtulamas, do al kabul edilmelidir (Gürses, 2012:594).

Celal Nuri ülkede bulundu u s,rada, Rusya'daki dini ya ant,ya, ula ,ma, sanata, edebiyata, Rus politikas,na, Rusya'daki Türklere, Yahudilere ve Rus ahlak,na dair önemli gözlemlerde bulunmu tur. öRusya'da Diyanetö ad,yla ayr, bir bölüm yazarak gözlemlerini dile getiren Celal Nuri, gerek gösteri li kiliselerden gerekse papazlar, n çoklu undan söz etmi tir. Kilisede bir töreni anlatan yazar, ba tan aya a s,rmadan yap,lm, elbise giyen papazlar dinsel ayini hu u içinde yönetmektedir. Yazara göre gerek Moskova'da gerekse Kiev'de her tarafta siyah elbiseli papazlara rastlanmaktad,r (Gürses, 2012:594).

Yazara göre Ruslarda derin bir Türk dü manl, , vard,r. Gezdi i saraylarda, sergilerde, ehirlerde, seyretti i tablolar da hep bunun örneklerini gören yazara göre, öBu tablolar Rus ançanesinin, Rus hissinin, Rus taassubunun bir tercüme-i belî âs,d,r. Bunlar bize 93 Seferi'nden haber verdi i gibi Rus ruhundan, Rus kalbinden, Rusya'n, n hakk,m,zdaki hissiyât,ndan haber verir (Nuri, 1997:15).

Rusya evvel-be-evvel bir Ortodoks devletidir ve bu haysiyetle, bu s.fatla slamiyet ve ehl-i slamø, derin bir nazar-, taassubla görür, nazar-, adâvetle görür. O müheykel, mücessem, muazzam kiliselerde, o labirente benzeyen manast,rlarda übhesiz hürriyet-i efkâr aranamaz. Zaten Rusyaø,n,n marazîsi olan temâdî-yi taassub daha ba ka vesâit ile mümkün olamaz. te bu Rusya hükûmeti en a a , otuz milyon tebæa-i müslimeye hükümrând,r. Müslümanlar,n sâkin bulunduklar, yerlerde bile slamø,n kahr u tezlîlini muðin abideler, heykeller, sütunlar, levhalar az de ildi (Celal Nuri, 1997: 15).

diyen yazar, Rus devletinin Ortodoks olmayanlara kar , tak,nd, , tav,rılar,n ne denli alçalt,c, ve önyarg,l, oldu unu dile getirmi tir.

Celal Nuriø,nin, Rusyaø,n,n takip etti i Rusla t,rma politikas, hakk,ndaki söylemleri de oldukça önemlidir. Ruslar, dinmerkezci bir politika uygulayarak herkesin Ortodoks olmas,n, arzu etmekte, kendi ülkesinde Ortodokslu u seçenlere büyük haklar ve kolaylıklar vermektedir. Örne in Rusyaø,n,n hiçbir yerinde gezemeyen, sürekli hakaretlere ve tecavüzlere u rayan bir Yahudi, Ortodoks olur olmaz bütün insanî haklar,n, elde etmekte, her tarafa girip ç,kabilmektedir. Bu politika gönüllülük esas, üzerine de il bask, üzerine kuruludur. Bu ülkede Rus olmayanlara dil konusunda oldukça bask, yap,lmakta, bu insanlar,n dillerini serbestçe kullanmalar,na izin verilmemektedir (Gürses, 2012:596).

Yazar,n Rusyaø,n,n gelece i hakk,ndaki dü ünceleri sadece bunlar de ildir. Celal Nuriø,ye göre:

Rusya Avrupaø,n,n k,sm-, di erinden daha büyükdür. (Rusyaø,n,n Avrupa k,sm, be buçuk milyon kilometre murabbaø,ndan ziyâde olup sâir Avrupa aksâm, ancak dört buçuk milyon kilometre murabbaø,d,r. Ahâlisi de nisbeten azd,r. Avrupa Rusyaø,s, daha iki yüz bin halk besleyebilir. E er imdiki terakkiyât devâm eder ve Büyük Rus yani Moskof cinsi ço a-l,rsa k,rk elli sene sonra bu devletin kar ,s,na ne Almanya gelebilir, ne de ngiltere. Rusya o vakit mevcûdiyetini muhâfaza için biraz Türkiyeø,nin, Avusturyaø,n,n, Almanyaø,n,n üzerine y,k,lmal,d,r; kezâlik ngiltereø,yi ezmek için Pencâbø, geçerek kolayca Hindistanø, fethetmelidir. O zaman Neva sahili yirminci as,r Romaø,s,n,n payitaht,ndan geçecektir (Celal Nuri, 1997: 21-22).

Celal Nuri eserinde Rusyaø,daki kötü ahlaktan da söz etmi tir. Ona göre Rusyaø,da iki s,n,f vard,r. Bunlardan birincisi köylü s,n,f,d,r ki yazar bunlar, ayr,nt,s,yla incelemedi i için bunlar,n ahlaklar,yla ilgili bir ey söyleyemeyece ini belirtmi tir. kinci s,n,f ise õmedenilerø, yani kentlilerdir. Medenilere göre insan dünyaya yaln,z bir kez gelmektedir. Hayat,n tad,n, sonuna kadar ç,karmal,d,r. Kar, ile koca aras,nda aldatmay, oldukça normal kar ,layan bu gruba göre evlenme kâ ,t üstündeki bir anla madan ibarettir (Gürses, 2012:597).

Rusyaø,da ula ,m da çok düzgündür. Tramvaylar,n düzenine diyecek yoktur. Yaln,z temizlik konusunda Avrupaø,dan biraz geri durumdad,r. Demiryollar,n,n hemen ta-

mam, devletin elindedir. Yazar bunlardan ba ka sanata, dile ve edebiyata dair de söylemlerde bulunmu tur. Ona göre Ruslar resimde, heykelt,ra ta, müzikte ve edebiyatta yetene ini ispat etmi bir millettir. Özellikle edebiyattaki yerleri inkâr edilemez. Yazar, Pu kin, Lermontof, Gogol, Turgenyev ve Tolstoy gibi yazar ve airlerin isimlerini sayarak ülkemizde böyle dahi edebiyatç,lar,n yeti medi ini belirtmi tir (Gürses, 2012:598).

Celal Nuri, Ruslar hakk,ndaki gözlemlerini dile getirirken bu milletin zeki olmad, ,n, birkaç kez yinelemi tir. Ona göre Ruslar zeki bir millet de ildir (Gürses, 2012:598).

Ruslar esâsen kaba ve zekâvet itibâriyle biraz a a , bir millettir. Fakat kerrâren söyledi imiz vecihle, pek ziyâde müstaid-i terbiyedir; söz dinler, uyar. Velevki k,rbaç kuvvetiyle olsun, yola gelir. Binâenaleyh istibdâd,n Rusyaøya mazarrat, dokundu u gibi fâidesi de dokunmam, de ildir. Birtak,m ecânib Ruslar, mâl-i mübâh gibi bulmu lar, zimâm-, idâreyi ele alm, lar, âdetâ destere ile rende ile törpü ile bir oduna ekil verir gibi, bu yabancı,lar, Ruslar, bir kal,ba sokmu lar (Celal Nuri, 1997:48).

diyen yazar, asl,nda Ruslar,n zeki olmad,klar,n,, bütün kalk,nmalar,n, yabancı,lara borçlu olduklar,n, belirtmi tir.

Ali Cevâd, Rusya Seyahatnamesiönde de Almanya Seyahatnamesiönde oldu u gibi Rusyaö,n de erleriyle ilgili de erlendirmelerde bulunmamaktad,r. nsanlar,n geçimleri, ülkenin nüfusu, ehirleri, insanlar,n u ra lar, gibi konular, girmemektedir. Sivastopolö gitmi tir. Sivastopol ehri hakk,nda da ayr,nt,l, bilgi yoktur. Burada yap,lan resmi protokollara de inmektedir.

K NC BÖLÜM

AL CEVÂD'IN HAYATI VE ESERLER

2.1. Ali Cevâd'ın Hayat,

Ali Cevâd hakk,nda daha önce monografik bir çal, ma yap,lmad, ,ndan biyografisi hakk,nda ayr,nt,l, bilgi bulunmamaktad,r. Ali Çankaya'n,n Mülkiyeliler Tarihi adl, kitab,nda Ali Cevâd hakk,nda u bilgilere yer verilmi tir:

Ali Cevâd, Ay,ntab (Gaziantep)'de, âir Hasan Aynî'nin torunu, Dîvân-, Muhâsebât (Say, tay) 2. kâtiplerinden Muhiddin Efendi'nin o ludur. 1856'da stanbul'da do du. Galatasaray Sultânîsîni bitirip girdi i Mülkiye Mektebinin Yüksek K,sm,ından 1880'ø(h.1295) de meçzun oldu.

Mülkiyeyi derece alarak bitirdi i için, Sultan 2. Abdülhamid'in emriyle Y,ld,z Saray, (Mâbeyn-i Hümâyun) 3. kâtipli ine ta'ayin edilerek devlet hizmetine girdi. Siyasi kabiliyeti dolay,s,yla Avrupa ba kentlerine temsilci olarak tayin edildi. 1894'te Rusya'ya kaçan Ermeniler meselesi için Petersburg'a gönderildi.

1891'de 2. Kâtipli e terfi etmekle beraber, ek görev olarak da Tömbeki Rejisi (Tekeli) dâresi Komiserli ini deruhde etti. 1904'te I. kâtipli e, 1906'da da ba kâtipli e (Serkitâbî-i Hazret-i ehriyârîdi e) yükseldi.

Ayn, y,l ek görevi Tütün Reji (Tekel) dâresi Komiserli ine nakledildi. 27 Nisan 1909 (6 R. Ahîr 1327) Sal, günü Abdülhamid Hân'ın hal'ı üzerine ba kâtiplik görevinden ayr,ld, (Çankaya, 1954:43).

Bundan sonra emekli olarak uzun y,llar Osmanl, Bankas, dâre Meclisi A'zâl, ,nda bulundu. 1930'da stanbul'da vefat etti. Mezar, Bebek'tedir.

Mülkiye'de ö renciyken Dârümuallimîn (Erkek Ö retmen Okulu)'de Târih muallimli i de yapt,. Sultan II. Hamid taraf,ndan öSefâret-i Fevkâlâde'ö görevi ile Felemenk (Hollanda) Kral, nezdinde Lahey'e, Alman mparatoru nezdinde Berlin'e, Fransa Cumhurba kan, nezdinde Paris'e, Rus Çar, nezdinde Moskova'ya, Avusturya ó Macaristan mparatoru nezdinde Viyana'ya gönderildi (Çankaya, 1954:43).

1895'te öBâlâo rütbesine terfi etti. 1904'te öMurassaø fthar Ni ân-,ö ile taltif edildi. Frans,zcaøy, iyi derecede biliyordu. ki çocu u var. (Sicil-i Ahvâl Defteri, No:93, s.85)

Ali Cevâdøn o lu, Cevâd Aç,kal,n, (Muhittin Mehmet Aç,kal,n) (d. 1902, stanbul - 24 May,s 1970), Türk siyâsetçi, diplomat. Evli ve iki çocuk babas,d,r (http://tr.wikipedia.org/wiki/Cevat_Ali).

Ali Cevâdøn k,z, Dr. Hatice Aliye Aç,kal,n (d. 1909 -ö. stanbul, 13 Ma-y,s 2003) Türk hekimi ve t,p e itimcisidir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Hatice_Aç,kal,n).

Ali Cevâd (Aç,kal,n) Bey, II. Me rutiyetøn ba lang,c,nda Mâbeyn Ba kâtibi oldu (Hürmen, 2006:55).

Bu görevi s,ras,nda II. Me rutiyet devrinin ilk günleriyle 31 Mart vakas,n,n iç yüzünü anlatan öFezlekeö adl, bir hat,rat yazd,. Eserinde bu devrin önemli olaylar,n, tarafs,z olarak anlatılmaktad,r; II. Abdülhamidøn görü ve dü üncelerini de aç,klayarak karakterini çizmektedir. Hat,rat, 9 A ustos 1908øden 27 Nisan 1909øa, yani Padi âh,n tahttan indirili ine kadar olan devreyi içine almaktad,r. Bu eser, Faik Re it Unat taraf,n,dan yay,nlanm, t,r (1960).

Faik Re it Unat kinci öMe rutiyetin lân, ve Otuz bir Mart Hâdisesi Ali Cevâd Beyøn Fezlekesiö kitab,n,n önsözüne öyle ba lamaktad,r: stanbul Erkek Ö retmen Okulunun, Darümualliminlerin Kurulu unun 75. Y,ldönümü vesilesiyle tertip etti i kutlama törenine kat,lan eski hocalar, k,r sakall,, sevimli yüzlü fakat üstün vakar,n,n etraf,na telkin etti i hürmetle dikkati çeken bir zat,n, kinci Abdülhamidøn son Ba kâtibi Ali Cevâd Bey oldu unu ö renmi tik. Genç muallim namzetlerinin aras,nda, uzun y,llar kendi irfan ocaklar,na hizmet eden bu eski ve muhterem meslekta a uzaktan fakat kalpten ba lananlardan biri de ben olmu tum (Unat, 1991:X).

Unat, bu eseri nas,l yay,mılad, ,n, öyle anlatılmaktad,r:

öSeneler sonra bir gün k,ymetli hocam Maarif Müste ar, Rahmetli hsan Sun-guødan, Merhum Ali Cevâd Beyøn kinci Me rutiyet devrinin ilk günleriyle 31 Mart Va-kas,n,n iç yüzünü anlatan bir hat,rat, oldu unu ve orijinalinin Hariciye Vekâletinde o va-kit Kâtibi Umumi Muavini bulunan o lu Say,n Cevâd Aç,kal,nøda bulundu unu ö renmi ve kendisinden bu de erli vesikan,n bir gün ne rinin sa laman,n tarhimize bir hizmet olaca , tavsiyesini alm, t,mö (Unat, 1991:XI).

2.2. Eserleri

Ali Cevâdın, 8. kinci Me rutiyetin lân, ve Otuz Bir Mart Hâdisesiöni anlattı, , bir Fezlekesi mevcuttur. Hayatta iken bunu yay,mlamam, ve ölümünden yirmi be y, l sonra yay,mlanmas,n, istemi tir.

te bu Fezlekeöyi Faik Re it Unat 8. kinci Me rutiyetin lân, ve Otuz Bir Mart Hâdisesi II. Abdülhamidın son Mabeyn Ba kâtibi Ali Cevâd Beyın Fezlekesiö ad,yla yay,mlam, t,r.

Unat, yazm, oldu u bu Fezlekeöyi öyle de erlendirir: 8. Ali Cevâd, ahidi oldu u hadiseler zincirinin canl, intibalar, kuvvetini kaybetmeden onlar,n en derin izli olanlar,n,, kronolojik s,raya az çok dikkat etmekle beraber, ne ir için haz,rlanan bir kitapta bulunmas, gereken tasnif ve tertibe tabii tutmadan yazmak suretiyle 8. Fezlekeö ad,n, verdi i bu hat,rat mecmuas,n, vücuda getirmi tir. O s,rada pek taze olan 31 Mart vakas,n,n iç yüzü hakk,nda söylenen ve yaz,lan birçok görü ve dü üncelerin herhâangi bir suretle tenkid veya münaka-as,na hiç temas etmemekte beraber, bunlardan birço onun gerçekte olan uygunluk ve ay-k,r,l,l,klar,n, da göz önünde tuttu u hat,rat,n baz, k,s,mlar,ndan anla ,lmaktad,r. Cevâd Beyın en çok dikkat etti i ve bilhassa hadisenin cereyan, s,ras,nda Sultanıda olan temaslar,nda, her ikisinin görü ve dü üncelerini aç,klayan muhaverelerini hemen aynen denilebilecek derece canland,rarak nakletmek olmu tur. Bu itibarla eser, II. Abdülhamidın karakterolojisini ayd,nlatma bak,m,ndan da ayr,ca özel bir de er ta ,maktad,rö (Unat, 1991:XVI).

Ali Cevâd, o dönemle ilgili baz, aç,klamalar,, ba kâtipli e geli ini, o süreçte yaşananlar,, bu görevde ne kadar kald, ,n, yazm, oldu u bu Fezlekeönin ba k,sm,na 20 Eylül 1320 (9 Ekim 1909) tarihli öyle bir not dü mü tür:

8. Sultan Abdülhamid Hânı, sani efendi hazretlerinin daireâi kitabelerinde yirmi sekiz sene ifa-y, hizmet eyledikten sonra, ekli idare-i hükûmetin tebeddülü yani kanun-i esasiönin tekrar ilan, üzerine bin üç yüz yirmi dört senesi temmuzun yirmi ikinci günü ba kâbet vazifesi vekâleten ve yirmi yedinci günü de asaleten uhde-i hakirename tevcih buyrulmu olmakla memuriyeti mü ârûnileyhaya ibtida-y, tayinimden itibaren takdir-i mümteni-üt tayir-i yezdaninin cilveger-i saha-i zuhur oldu u yani vaka-i dilsuz-i halân vuku buldu u güne kadar sekiz ay yirmi gün zarf,nda dâhil-i saray-, hümayünca cereyan edip beyn-el ekâbir vâes segair badi-i ihtilâf olan vukuattan fakat fakat ahid-i yegânesi oldu um vekayiâi alâ ma-hüve-l vakiözabt ve tahrir etme i bir vazife-i vicdaniye addeyledim.

Her türlü nan-ü nimetine ve eltaf-, inayetine mazhar oldu um velinimetim efendimin ilelebet medyun-, menn ü ükran, bulundu umu tahdisen lin-niçam beyân ile beraber bu Fezlekeöyi her türlü garaz ve ivazdan tecridi zat ü nefis ederek ve bir gûna mütalâa-i zatite de ilâve etmeyerek mahkeme-i vicdaniyenin hâkim-i mutlak, olan Allah için tavzih-i hakikat ve defâi i tibah için yazm, oldu umu arzederim.øø

20 Eylül
1325
Ali Cevâd

2.3. Ali Cevâd ve Seyahatnameleri

Ali Cevâd, 1880 y,l,nda Mülkiye Mektebi'nin yüksek k,sm,ndan iyi dereceyle mezun olunca Sultan II. Abdülhamid'ın dikkatini çekmi ve Sultan'ın emriyle Y,ld,z Saray, 3. kâtipli ine tayin olmu tur. 1891 de 2. Kâtipli e terfi etmi , 1904'te I. Kâtipli e 1906'da da ba kâtipli e getirilmi tir.

Sultan Hamid taraf,ndan Sefaret-i Fevkâlâde göreviyle Hollanda Kral, nezdinde Lahey'e, Alman kral, nezdinde Berlin'e, Fransa cumhurba kan, nezdinde Paris'e, Rus Çar, nezdinde Moskova'ya, Avusturya'ıMacaristan imparatoru nezdinde Viyana'ya, gönderilmi tir. 1895'te öBâlâö rütbesine terfi etmi tir (Çankaya, 1954:43).

Bunun d, ,nda Osmanl, Saray,ında ve yurtd, , görevlerinde elde etti i ba ar,lar, n kar ,l, , olarak birçok madalya ve ni anla ödüllendirilmi tir. Yirmi dokuz senelik i hayat,ndaki ba ar,lar,n,n yan,s,ra sosyal çevresi ile de dikkat çeken Ali Cevâd görevin-den ayr,ld,ktan sonrada 31 Mart Vakas,ın, anlatan bir öFezlekeö kaleme alm, t,r (Hürmen, 2006:55).

Ali Cevâd, Mabeyn-i Hümayûn kâtipli i esnas,nda, çe itli nedenlerle yurt d, ,na gönderilen heyetler içinde yer alm, t,r. Bu heyetlerle birlikte yapt, , seyahatleri, görevi gere i dönemin padi âh, II. Abdülhamid'e sunmak üzere Felemenk Seyahatnamesi, Almanya Seyahatnamesi ve Rusya Seyahatnamesi ba l,klar, alt,nda müstakil birer el yazma olarak kaleme alm, t,r. Yolculuklarda çekilen s,k,nt,lardan Osmanl, mparatorlu u ile Avrupa devletlerinin gündemini me gul eden konularda yüksek rütbeli devlet memurlar,yla yap,lan görü melere, gidilen ülkenin imparator, imparatoriçe ve prenslerinin ola anüstü kabullerinden onurlar,na tertip edilen a aal, davetlere, kar ,l,kl, olarak al,n,p verilen hediyelerden bunlar,n takdîm merasimlerine kadar birçok ayr,nt,n,n yer ald, , seyahatname ba l, , alt,nda kaleme al,nm, olsalar da daha çok resmi bir dille yaz,lm, raporlar niteli indedirler.

Yazar,n kendi dü üncelerini, izlenimlerini anlatmaktan çok olan biteni, yap,lan görü meleri tüm aç,kl, , ve ayr,nt,s,yla ortaya koyma çabas, yazmalarda kendini hissettirmektedir. zlenen güzergâh,n ve ya anan olaylar,n tarih ve saatlerine kadar ayr,nt,l, olarak belirtilmesi seyahatlerin ad,m ad,m izlenmesine olanak sa lasa da anlat,m, tek düzele tirmekte, edebi bir anlat,m,ndan uzakla t,r,maktad,r. Bu anlamda Ali Cevâd'ın

eserlerinin edebi bir tür olarak seyahatnameden çok sefaretnameye yakla t, , görülmektedir.

Bu seyahatnamelerde dil sade de ildir. Diyalog k,s,mlar,nda kullan,lan dil sade olsa da özellikle seyahatnamelerin giri ve son k,s,mlar,nda padi âha yap,lan hay,r dua k,s,mlar,nda kullan,lan dil oldukça süslüdür.

2.3.1. Felemenk Seyahatnamesi

Ali Cevâdın Felemenk Seyahatnamesi iki bölümden meydana gelir.18 Kas,m 1883 ve 16 Aral,k 1883 tarihleri aras,nda 28 gün süren bu seyahatin birinci bölümde Hollanda yolculu u, yolculukta çekilen s,k,nt,lar, Laheyœe ula ma, orada yap,lan tören, madalyan,n ve berat,n takdîmi ile kralla aralar,nda geçen diyaloglar vard,r.

İkinci bölüm de ise Ali Cevâd, Hollandaın,yeryüzü ekilerini, Amsterdamın, Laheyın konumlar,n, ayr,nt,l, ekilde anlatm, t,r. Foto raflarla, ehir planlar,yla ve insan figürleriyle anlatt,klar,n, desteklemi tir.

Ali Cevâd Felemenk Seyahatnamesiın giri k,sm,na II. Abdülhamidœe hay,r-duada bulunarak ba lam, t,r. Onun yeryüzündeki mümînlerin halifesi oldu unu, kendisinin de böyle bir halifeye sahip olmakla mutlu oldu unu söylemi ve kendisine verilen bu görevden dolayı, dua etmi tir.

Ali Cevâd, II. Abdülhamid taraf,ndan Felemenk Kral, III. Guillium Oranjeœe verilen öiki k,taö madalyas, ve beraat,n, vermek üzere Hollandaœya giden Osmanl, heyœeti nin içinde yer almaktad,r.

Felemenk Kral, Üçüncü Guillium Oranjeœa verilen öiki k,taö madalyas, ve beraat,n, vermek üzere bahriye reisi Ferik Süleymân Pa a ile 1301 hicri senesinde muharrem'in 17. günü stanbulœdan Varnaœya hareket edilir. Varnaœdan trenle Viyanaœya geçilmi tir.

O gece Viyanaœda kal,nm, t,r. Ertesi gün Viyanaœdan ba ka trene aktarma olunur ve üç gün geceli gündüzlü yol gidilmi tir. stanbulœdan 6 günde Laheyœe var,l,r. Laheyœin en me hur hoteli Vaye Dolsenœde kal,nm, t,r.

Kral, Laheyde bulunmadı, için, Laheydeki di i leri bakan, ziyaret edilmi tir. Ertesi gün deniz bakanı, içinde bulunan deniz müzesi bizzat deniz bakanı, n e li inde gezilmi tir. O ak am içi leri, sava , adalet bakanları, n, n hazırl bulundukları, bir heyete di i leri bakanı, ,nda bir ziyâfet verilmi tir.

Bir sonraki gün imtiyaz ni ânı teslimi ve resmi töreninin yapılması, için Loo köküne davet olunmu . Kökü, Laheyde bir günlük mesafede Almanya sınırlarına yakın Apeldoorn'dadır. Kökü Laheyden trenle üç saatte varılmaktadır.

Krala verilen bu ni an Felemenklilerce emsali görülmemi bir ni an olarak görülmektedir. Onun için Osmal, heyetine karışılma ve konaklama konularında üst düzey ilgi gösterilmi tir.

O günün sabahında di i leri bakanıyla birlikte Laheyden özel bir vagonla Apeldoorn nahiyesine gidilmi tir. Kralın baş mabeyncisi ve te rifat bakanı, kralın özel arabasıyla Osmanlı heyetini istasyondan alarak köküye götürmü tür. Kökte üç saat kadar istirahat edilmi tir. Saat be buçukta kralın içeriye girmesiyle birlikte Süleymân Paşanın İngilizce bir konuşması yapılmıştır.

Ni an, krala takdim olunmu tur. Kral bir eline ni ânı, di er eline de name-i hümayûnu alarak şöyle demi tir:

Geçen yıl İstanbulda gelmi olan Felemenk donanması,na gösterilen ilgiden ve bu ni an-, âliye imtiyazı verilmesinden dolayı, çok mutlu oldum, sizlere tekkür ederim, size hürmet için denizci elbisesi giydim.ö Kral, Osmanlı heyetine üst düzey ilgi göstermi tir.

Heyet sonra kralın huzurundan çıkarak di i leri bakanı, , nezaretinde kraliçeye takdim olunmu tur. Kraliçeye gönderilen efkat ni anı, takdim edilmi tir. Arkasından hazırlanmış olan yemek salonuna geçmi tir.

Kraliçe Süleymân Paşanın tarafına alınması, Kral da Ali Cevâdın sol tarafına alınması, tır. Mutlu bir şekilde aralarında böyle bir diyalog geçmektedir.

Kâtip efendi, bu ni an çok güzel, çok zarif, bu kimin zamanında ve kimin tarifi üzerine yapılmıştır, tır?

Bu sorudan da anlaşılacağı üzere kral ve kraliçeye gönderilen ni anlar onların ilgisini çekmektedir.

õBu ni an padi âh,m,z Sultan Abdülhamid Hân hazretlerinin emri ve tarifi üzerine yap,lm, t,r.ö

õÇok güzel olmu . Ben Do u eserlerini çok severim. Amsterdamda yap,lan sergiye Türkiye'den kat,l,m olmam, t,. Ve birbiri arkas,na olan Sak,z ve Çe me depremlerine de üzülmü tüm.ö

Günümüzde oldu u gibi 1880'derde de kültür al, veri i için ürünler farklı, ülkelerde sergilenmekte oldu u görülmektedir. Felemenkliler 1880'derde bizim ülkemizi Türkiye ismiyle zikretmekte. Çe me ve Sak,z adalar,nda meydana gelen deprem Felemenklilerce de bilinmektedir.

Sumatra adas,nda meydana gelen volkan patlamas, için Felemenklilerin oradaki halka yardım ettiklerini anlatm, t,r. Kral, İstanbul yang,nlar,n,n Avrupa'da çok iyi bilindi ini halâ olup olmad, ,n, sormu tur.

Ali Cevâd da bu yang,nlar,n art,k eskisi gibi olmad, ,n, söylemi tir. Çünkü daha deneyimli itfaiye ekiplerinin oldu unu ve evlerin de daha sağlam yapıld, ,n, ifade etmi tir.

Kral, õBu defa Amsterdam'daki sergide çok güzel bir İstanbul panoramas, vard,. Bundan evvel de görmü tüm ama bunda İstanbul'u daha imar edilmi olarak gördüm.ö der.

Ali Cevâd da kar ,l,k olarak: õEvet, sizin de gördü ünüz gibi memleketimizin her taraf, gündün güne daha da güzelle mektedir. Bu padi âh,m,z,n büyük bir eseridir.ö der.

Felemenk Kral, Abdülhamid'ın atlar, sevip sevmedi ini, ava merak, olup olmad, ,n, sorar. Bunun üzerine Ali Cevâd da Abdülhamid'ın iyi bir süvari oldu unu ve bazı zamanlarda ava gitti ini söylemi tir.

Kral, Ali Cevad'ın hâangi mektepte okudu unu sorar. Yazar da Avrupa'da de İstanbul'da İslam mektebinde okudu unu ifade eder. Kral, õBen İslam mekteplerinde Kur'an'dan baş ka e itim yapılmad, ,n, zannedirdim.ö der.

Kral, gece gündüz devlet i leriyle uğra man,n zor oldu unu bunu ancak devlet yönetenlerin anlayabilece ini söyler. Ali Cevâd da padi ah,n ülkenin yönetimi için gece gündüz çok çalış, t, ,n,, rahat,n, devleti için feda etti ini söylemi tir.

Kral, İstanbul'un Lahey'den daha s,caak oldu unu, Lahey'e kar ya d,n, söylemesi üzerine Ali Cevâd İstanbul ile Lahey'in çok farklı, olmad, ,n, söylemi , hatta İstanbul bo az,n,n tarihte iki defa dondu unu söylemesi üzerine kral bu bilgi kar ,s,nda a ,r-m, t,r.

Kral daha sonra: "Türk müsünüz, anneniz de babanız da Türk mü? Tahsilinizi Avrupa'nın hangi okulunda yaptınız?" diye sorar.

Bu soruya karş, Ali Cevâd da öz be öz Türko lu Türk oldu unu, annesinin de babasının da Türk oldu unu söylemi tir. Tahsilini de İstanbul'da, slâm mekteplerinde yapt, ,n, söyler. Bunun üzerine kral: "slâm mekteplerinde sadece Kur'an öğretiliyor mu?" der.

Ali Cevâd da slâm mekteplerinde fen ilimleri, hukuk, askeri ve t,p tahsili de yapılmakta oldu unu ifade etmektedir. Bunun üzerine kral: "Eğitim konusunda Türkiye'nin geride oldu unu duymuştum ama pek de öyle değilmiş öder.

Felemenk kral, nezdinde Osmanlı ülkesinin pek bilinmedi i, bilinen bilgilerin de genelde yanlış ve eksik oldu u görülmektedir. Bu da o zamana kadar Osmanlı ile Felemenkler arasında ileri derecede ilişkilerin olmad, ,n, göstermektedir.

Bu diyalogdan sonra yemeğe geçilir. Kral ve kraliçe tarafından veda yemeği verilir. Sultan Abdülhamid'in kendilerine gösterdiği i bu yüzden dolayı, çok mutlu oldu unu ve Aşın meselesinde Abdülhamid'in yardımlarından dolayı, teşekkür ettiğini söyler. Bu memnuniyetin kendilerine iletilmesini söylemi tir.

Abdülhamid'in direkt komutanı olmayan bir ülkenin kral ve kraliçesine gönderdiği i ni an ve hediyeler ile onları onure etmesi 1880'ler için manidar görülmektedir.

Yemekten sonra istasyona inilmi ve oradan trenle Lahey'e geçilmi tir. Otelde kalınm, t,r. Lahey'e var, ,n altıncı, gecesi d, i leri bakanlık, na gidilerek veda edilir ve trenle oradan ayrılırlar.

Hediyelerin sunumu ve resmi görüşmelerin yapılması, ardından 6 Aralık 1883'te Osmanlı heyeti İstanbul'a dönmü tür.

Ali Cevâd, Felemenk Seyahatinde protokol ilişkilerini anlattıktan sonra östidradö diye not düzerek Hollanda'nın fiziki ve coğrafî özellikleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir. Buna göre:

Felemenk devletinin Avrupa'nın kuzeybatısında yer aldığı, batısında ve kuzeyinde kuzey denizi, doğusunda Prusya'nın, güneyinde Belçika'nın olduğu ifade etmektedir.

Ülke genelinde büyük ormanlar, bataklıklar ve derin körfezlerin olduğu yazmaktadır. Karanlık denizden on metre daha aşağıda olması, yüzünden ülkenin her an deniz istilasıyla karşılaşabileceğini not düşmektedir.

Ülkenin her tarafı rutubetli ve nemlidir. İklim elverişli olmadığı için bu day üretilmez. Ülkede binlerce inek ve koyun mevcuttur.

Kuzey taraftaki halk iki er direkli büyük gemilerle kuzey denizinin açıklarında balıkçılıkla geçmektedir. Bunun için Felemenkler devlet donanmasında iyi gemici olmaktadır.

Ali Cevâd, Felemenklilerin denizcilikle uğraştıkları için uzun süre denizde kalabilen gemiler yaptıklarını, denizcilik konularına hâkim olduklarını ve bundan dolayı, zengin yerlere ulaşabildiklerini belirtmektedir.

Ticarette ise hem Amerika hem de Hint tarafından pek çok zengin yerlere ulaşmaktadır.

Felemenk devletinin yalnız Avrupa'da üç milyon dokuz yüz bin ahalisi vardır. Bunlardan iki milyonu Protestan, bir milyonu Katolik, diğerleri de Yahudidir.

Ali Cevâd, Felemenklerin asker sayısı, askere kaç yaşında alındıkları ve kaç yaşına kadar askerlikle mükellef olduklarına da değinmektedir.

O gün için 43 bin piyade, dört bin süvari, on altı bin topçu askeri vardır, askerlik hizmeti beş yıldır. Ancak on dokuz yaşından elli yaşına kadar herkes seferde askerlikle yükümlüdür.

Deniz kuvvetlerinde yüz üç vapur, on dokuz yelken gemisi bunların içinde dokuz yüz yetmi dört top ve on bir bin beş yüz asker vardır.

Felemenklerin Avrupa'daki arazisinden başka Malezya adaları, tasarrufundadır. Cezayir, Filipin, Sumatra gibi adalar da ürüncü zengin yerlerdir. Altın, gümüş, elmas, demir, bakır gibi madenlere ulaşmaktadır.

Ahlak noktasında Felemenklilerin ahlak, İngiliz ahlakıyla aynıdır. Türk, İngilizler gibi her türlü insaniyetsizliği yapmaktadırlar. Hatta Cava adası, halkın İngilizlerin Hindistan ahalisine yaptıkları, yapmalarıdır.

Ali Cevâd'ın Felemenk Seyahatnamesinde de indisi u cümle de oldukça dikkat çekicidir. Felemenklilerin Büyük İslam halifesinden başka hiç kimseden çekinmediklerini, tek çekincelerinin halife olduğunu iddia etmektedir. Bu da Ali Cevâd'ın padişaha görünmek için söylediği sözlere benzemektedir.

Felemenk Seyahatnamesini padişaha hayır duada bulunarak bitirmektedir. Ali Cevâd'ın diğer seyahatnameleri olan Almanya ve Rusya Seyahatnamesinde bu tür bilgiler bulunmamaktadır. Sadece protokol kurallarından ve o esnada yaşanan diyaloglardan bahsetmektedir.

2.3.2. Almanya Seyahatnamesi

Ali Cevâd'ın Almanya seyahati 28 Şubat 1302 tarihinde yapılmıştır. Muşir (Mareşal) Ali Nizâmî Paşa ile beraber Almanya imparatoru Wilhelm'ın doksan yaşına girmesini tebrik etmek ve Almanya veliahdına İngiltere Kraliçesinin kız, Viktoryaya verilmiş olan tahtı, âliyeyi takdim etmek için yapılmıştır.

Ali Cevâd, II. Abdülhamid'ın Almanya'ya gönderdiği Osmanlı heyetinde yer almaktadır. Kralın yaş gününün bile devletlerarası ilişkilerde önem arz ettiği görülmektedir. 1880'lerde Almanlarla kültürel ve askeri ilişkilerimizde yakınlama görülmektedir.

Diğer seyahatlerde olduğu gibi Ali Cevâd burada da yolculuğa çıkış ve yolculukta yaşananlar, ayrıntılı olarak anlatmaktadır. Kaptanın istenilen limana ulaşamaması, havanın sisli ve fırtınalı olması, yolculuğu zorlaştırmıştır. Vapurla Varna'ya oradan da trenle Berlin'e geçilmiştir.

Bu yolculuk oldukça güç bir yolculuk olmuştur. Günümüzdeki gibi denizcilik teknolojisi olmadıkça, için istenilen güzergâhın takip edilemediği ve arzu edilen yere varmak için göz kararı hareket edildiği görülmektedir.

Maryadındaki vapurla Varna yoluyla Berlin'e ulaşılması, havanın sisli olması nedeniyle istenilen güzergâhtan ve istenilen saatte Varna'ya ulaşamaması, Varılan

yerin Varna olmadı, Balçık sahili oldu u sis da, lıncı anla, lm, t.r. Nihayet on saat gecikmeyle Varna'ya var, lm, t.r. Oradan trenle Viyana'ya ve oradan da Berlin'e geçilmi tir.

mparatorun do umunu tebrik için Berlin'e gelmi olan veliahtlara, prenslere, heyetlere araçlar ve daireler tahsis edilmi tir. Almanya'ya gelen heyetleri kar, lamak için ekipler olu turulmu tur. Ekipler gelen misafirleri kar, lay, p araçlarla kalacaklar, yerlere ula t, rmaktad, r.

Heyetin Berlin'e vard, , günün gecesı imparatora ait olan küçük sarayda Avusturya veliahd, Rudolf'un ad, na bir konser tertip edilmi tir. Osmanlı heyeti de bu konsere davet edilmi tir. Konser büyük bir salonda yap, lmaktad, r. Bütün davetliler oraya toplanm, t, r.

Ya l, olmas, nedeniyle yürümekte zorlanan imparatoru koluna girerek konsere getirmi lerdir. Oturdu u koltu un sa, na ve soluna yast, klar konulmu tur. Elleri titremektedir. Osmanlı heyeti imparatora takdim edilmi tir. mparatorun sa l, , yerinde olmadı, , için doktorlar, di er heyetlerle görüşme sine izin vermemi tir.

mparator Osmanlı heyeti içinde bulunan Ali Nizami Pa a'y, tan, m, ve ona Sultan Abdülhamid'in sa l, , n, sormu tur. Ali Nizâmi Pa a da: "Sultan, m, z iyidir ve sa l, , n, za duac, d, r. ö demi tir. Daha sonra da Ali Cevâd, mparatora takdim olunmu tur. Sultan, n kâtiibiyle tan, maktan çok memnun oldu unu ifade etmi tir.

Di er günler, Prens Bismark, sava bakanı, ,, Mare al Moltke, devlet daireleri ziyaret edilmi tir.

Moltke'nin odası, Ali Cevâd'ın ilgisini çekmi tir. Yazar öyle bir not dü mü tür: "Moltke, mparator gibi bir as, rlık bir adamd, r. Elbiseleri ve odası, gayet temiz ve düzenlidir. Tahtadan olan bir masanın üstünde birkaç kâ , t parças, yla tenekeden yap, lm, bir antika kutu vard, r. Odanın sadeli i askerlik tarihinin her sayfas, na ad, n, yazd, rm, biriyle çok örtü memektedir. ö

Ertesi gün Prens Bismark ile Avrupa'nın o günkü siyasi durumuyla ilgili görüşmeler yap, lm, t, r.

Berlin ve civarlarında bulunan karakollardaki askerlerin nöbet de i imleri bir törenle yap, lmaktad, r. Bu askerler imparatorun saray, önünden geçerler ve her pazar hal-

k,n da toplanmas,yla saray önünde tören yap,lmaktad,r. mparator saray,n penceresinden el sallamaktad,r. Halk ve askerler öYa as,n imparator!ö diyerek imparatoru selamlamaktad,r. Ard,ndan da Alman mar , okumaktad,r.

Ali Cevâdın, imparator için yap,lan bu törenleri, halk,n imparatora gösterdi i tav,r ve davran, lar, iyi gözlemledi i yazd,klar,ndan anla ,lmaktad,r.

O günün ak am,nda sarayda yap,lan törende Ali Nizâmi Pa a, imparatorun doksan,nc, ya ,n, tebrik ederek kendisine gönderilen ni ân, ve hediyeleri takdîm etmi tir. Yüzüncü ya ,nda da beraber olmak dilek ve temennisinde bulunmu tur. mparator da Yeryüzünün Sultan, olan bir ki iden böyle güzel hediyeler almas, ve güzel sözler duymas, kar ,s,nda pek memnun kald, ,n, söylemi tir.

Burada da görülüyor ki Osmanlı, o dönemde savaşlar, kaybetmi olsa da hala padişah -Yeryüzü Sultan, olarak görülmektedir. mparatorun ni an, verildikten sonra imparatoriçenin de hediyeleri takdim edilmi tir.

mparatorun doğum günü için bir de halk töreni yap,lm, t,r. mparator son araç geçene kadar pencere önünde durmu tur. El sallayarak önünden geçenleri selamlam, t,r.

Ali Cevâd, halk,n ilgisini ve imparatorlar,na kar , olan ba lı, ,n, görünce öyle demi tir: öAlman milleti yeryüzünde bulundu u müddetçe onun ismi unutulmayacaktır. mparatorlar,na ba lı,klar, ve itaatleri çok kuvvetlidir.ö

mparatoru tebrik için Berlin'e gelmi olan kral ve kraliçelere büyük bir ziyâfet verilmi tir. mparator ve imparatoriçe orada bulunan Romanya kral ve kraliçesi, Saksonya kral ve kraliçesi, İngiltere, İsveç, Norveç, Danimarka, Avusturya veliahdlar,yla, Rusya imparatorunun kardeşi Okrandük dö Viladir, Grandük Mi el ve e leri, talya kralı,n,n kardeşi salonun ortasında bulunan büyükçe bir sofrada oturmaktad,r. Yemek esnas,nda Almanya veliahd,n,n küçük o lu Prens Henri ile Prenses raın,n ni anlanm, oldu u orada bulunanlara ilan edilmi tir.

Yemekten sonra salondan çık,larak saray içinde bulunan tiyatroya gidilmi tir. Berlin'de bulunan yerli devlet büyükleri de bu tiyatroya haz,r bulunmu lard,r. Bir hafta süren törenlerden sonra Almanya veliahd,n,n e i ve İngiltere kraliçesinin k,z, olan Prenses Viktorya'ya ihsan buyrulmu olan -ni ân-, âliye-i efkat'ö ikinci elçi araç,l, ,yla savaş bakanlı, na verilmi tir.

Ali Nizâmi Pa a daha önce Londra'da da bulundu u için İngiltere Kralı'nı k, z, olan imparatoriçeyi tan, maktad, r. imparatoriçe de Ali Nizâmi Pa a öya ayr, bir ilgi göstermi tir.

Prens gerek kendi taraf,ndan ve gerek e i taraf,ndan hediyeler için padi âha çok tekkür etti ini, çok memnun kald, ,n, ifade etmi tir. Ali Cevâd, verilen hediyeler içinde en dikkat çekenin bir vazo oldu unu belirtmektedir.

imparatorun doksan,nc, ya , kutland,ktan sonra imparator öyle demi tir: "Doksan yıl ne kadar uzun bir zamandır. Bu kadar uzun zaman, ya ad, ,m, dü ündükçe çekti im s,k,nt,lar, dü ündükçe, çok mahzun olmuştaym. Ama hem halk,m,n gösterdiği teveccüh hem de dünyanın, birçok farklı ülkesinden tebrik için gelenler beni çok memnun etmektedir. Bundan daha büyük bir bahtiyarlık görmüyorum." demi tir.

Hediyeler, kral ve kraliçeye verildikten sonra saray önünde bir tören yapılm, t,r. Törende askeri geçit yapılm, t,r. Her s,n,ftan birlikler ellerinde bayraklarla ve üstü açık arabalarla geçit törenine katılm, lard,r. imparator ve e i saray,n penceresinden halk,na el sallam, t,r.

Bu törenin arkas,ndan her kesimden seçilmiş bin be yüz kişiyle kiliseye gidilmi tir. imparatorun doksan ya ,na girmesi münasebetiyle yapılan törene dünyân,n birçok ülkesinden gelen misafirler imparatorun ya ,n, kutlamak istemiler ama imparatorun sağ l, , buna uygun olmad, , için törenin arkas,ndan misafirler salondan ayrılm, t,r.

Ülkeler arası,nda kar ,l,kl, iyi niyetler ve bar, ,n teçisi için görüşmeler yapılm, - t,r. O günün en ya l, imparatoru olan Wilhelm için birçok ülkeden gelen krallar, kraliçeler, velihtlar, prensler ve prensesler bir hafta süren bu yılın törenlerinin arkas,ndan ülkelerine dönmüşlerdir.

Törenlerin bitiminde herkes da ,lm, t,r. Osmanlı hey'eti imparatorla tekrar görüşmüş tür. Osmanlı hey'eti de kar ,l,kl, iyi niyetlerde bulunarak Berlin'den ayrılm, t,r. Tekrar Viyana, Varna yoluyla İstanbul'a dönmüş tür.

Ali Nizâmi Pa a kırk elli yıldır Avrupa'da bulunması ve imparatorun ya ,na yak, n ki i olması, nedeniyle ayr, bir ilgi görmüş tür. imparator kimseye eline vermedi i halde Ali Nizâmi Pa a ve Ali Cevâd ile hem tokala m, hem de hal ve hat,rlar,n, sorarak yak,ndan ilgilenmiş tir. Ali Cevâd bunu seyahatnamesinin sonunda ona bahlamak-

tad,r. Padi ah II. Abdülhamid Avrupa'da takdir görmekte ve di er ülkelerin yöneticileri taraf,ndan sayg,yla kar ,lanmaktad,r.

Ali Cevâd, Almanya Seyahatnamesi'nin sonuna Almanya Kral ve Kraliçesi'nin ve di er ülkelerden tebrike gelen kral ve kraliçelerin foto raflar,n, koymu tur.

2.3.3. Rusya Seyahatnamesi

Ali Cevâd, Rusya seyahatine daha önce oldu u gibi II. Abdülhamid'i temsilen bir heyetle gitmi tir. Bu eserin ismi Rusya Seyahatnamesi olsa da gezi, Ali Cevâd ve beraberindeki heyet taraf,ndan Karadeniz'in kuzeyinde bulunan Sivastopol ehrine yap,lmaktad,r.

Rusya imparatoru III. Aleksand,r'ın Sivastopol'a geli i nedeniyle padi âh,n tebri ini ve nâme-i hümâyunu vermek için Mare al Fuat Pa a ba kanl, ,nda, Miralay Hüsrev, sava bakanl, ,ndan Mustafa Bey ve Ali Cevâd'dan olu an bir heyet 17 Kas,m 1886 tarihinde stanbul'dan Sivastopol'a do ru zzeddîn vapuruyla yola ç,km, lard,r.

Ali Cevâd, Felemenk ve Almanya Seyahatnamesi'nde oldu u gibi bu yolculu a ç,k, , ve yolculuk esnas,nda ya ananlar, ayr,nt,l, bir ekilde kaleme alm, t,r.

Gidilecek yol 285 mildir. Poyraz nedeniyle zorlu bir yolculuktan sonra Sivastopol limân,na ula ,lm, t,r. Osmanl, hey'eti Rus z,rhl,s,ndan at,lan on dokuz pâre top at,- ,yla kar ,lanm, t,r. zzeddîn vapurundan da bayrak aç,larak selam verilmi tir.

Sivastopol'a bir buçuk saat mesafede bir müslüman kabristan, bulunmaktad,r. Hey'et taraf,ndan kabristan ziyaret edilmi tir.

Rusya mparatoru Kafkas eyaletini ziyaret ettikten sonra Moskova isminde bir vapurla Sivastopol'a gelmi tir. mparatorun geli ini limânda bulunan di er z,rhl,lar bayraklarla süslenerek kar ,lam, t,r.

mparatorun o ullar, ve k,zlar, da yan,ndad,r. Onlara kar ,lama töreni olarak Karadeniz'de in a edilmi olan Çe me ve Sinop adl, z,rhl,lardan at,lan toplarla selamlama yap,lm, t,r.

mparatorun Sivastopolâ geli ini tebrik için ve padi âh taraf,ndan gönderilen hediyelerin takdîmi için heyet imparatorun bulundu u gemiye davet olunmu tur. Fuat Pa a, mparatora II. Adülhamidân dostane niyetlerini iletmi tir.

Kraliçe de heyetin yan,na gelerek onlar,n hal ve hat,rlar,n, sorarak Batumdan buraya gelinceye kadar yolculu un s,k,nt,l, geçti ini söylemi tir. Daha sonra gemide bulunan deniz bakan,, sava bakan, ve genarallerin bulundu u doksan alt, ki iden olu-an heyetle yemek yenmi tir.

Kraliçe, stanbul Bo az,an,, Osmanl, kad,nlar,n,n kapal, gezmelerini ve ramazanda oruç tutman,n özellikle s,caklarda bir ey yemeden uzun süre aç durman,n zorlu-unu Fuat Pa aya sormaktad,r. Kraliçenin Müslümanl, , tan,mad, , ya da küçük gös-termeye çal, t, , kanaati uyand,rmaktad,r. Türk insan,n, ve Müslümanl, , küçük gör-dükleri görünmektedir.

Yemekten sonra padi âh,n gönderdi i hediyeler ve ni an-, âliøtakdîm olunmu -tur. Ni an-, âliyeyi eline alan imparator onu incelemi ve nas,l yap,ld, ,n, sormu tur. Bu ni an ve hediyelerden çok memnun oldu unu belirtmi tir. mparator, II. Abdülhamidân sa l, ,n, sormu ve stanbulâ gelmek istedi ini söylemi tir.

Müzik e li inde yenen yemekten sonra gemide rütbe alan personele ve kaptana ni anlar, verilmis tir. Törenin arkas,ndan güverteye ç,k,lm, t,r. mparatoriçe, Ali Cevâdân yan,na gelerek daha önce Rusyaaya gelip gelmedi ini, Avrupaaya gidip gitmedi ini sormu tur. Ali Cevâd da Rusyaaya ilk defa geldi ini, Avrapaada da Almanya, Avusturya ve Hollandaaya gitti ini söylemi tir.

mparator öDonanmam, be endiniz mi?ö diye sormu tur. öBu donanmay, sizin aleyhinize yapmad,m. Mü terek dü manlar,m,z için in a ettimö demi tir.

Daha sonra imparator, bayraklarla donat,lan Sivastopolâ yeni in a edilen k, lay, gezmi tir.

Ali Cevâd, Sivastopolâda imparator gelmeden önce al,nan güvenlik önlemlerinden uzunca bahsetmektedir. Belediyenin ve güvenlik güçlerinin kahvehânelerdeki ve sokaklardaki bütün ah,slar, güvenlik taramas,ndan geçirmi tir. üpheli olan ki iler e-hir d, ,na gönderilmis tir.

mparatorun güvenli i için ayn, ekilde tasarlanm, iki tren bulunmaktad,r. mparatorun bu trenlerin hângisinde bulundu u bilinmemektedir. Ali Cevâd, daha bunun gibi ba ka güvenlik önlemlerinden uzunca bahsetmektedir.

mparator Kafkas, Batum ve Sivastopol'daki askeri bölgeleri ziyaret etmi tir. Batum ehri ne kadar in a edilen tren yolunu bizzat görmek için bu seyahate ç,kt, , anla,lmaktad,r. Gelecek sene de Semerkant ve Merv ehirlerine gidece i söylenmektedir.

mparatorun Petersburg'a do ru hareket etmesi üzerine Osmanl, hey'eti de iade-i ziyaretleri gerçekle tirmi tir. On dokuz pâre top at, , e li inde pazartesi günü Sivastopol'dan ayr,larak zzeddîn vapuruyla saatte on iki mil yol alarak stanbul'a do ru yola ç,k,lm, ve sal, günü saat dokuz buçuk civarlar,nda stanbul'a dönülmü tür.

2.3.4. Seyahatnamelerde Bahsi Geçen Protokol Hediyeleri

Hediyenin toplumda önemli bir yeri vard,r. Toplumsal ili kinin süreklili ini olu turur. Bu anlamda hediye, geçmi i arkaik toplumlara dayanan ve günümüze kadar devam eden bir süreklili e sahiptir ve toplumsal ili kinin devamı,ı, ,na hizmet eder. Sosyolog Marcel Mauss'un Sosyoloji ve Antropoloji adl, eserinde ortaya koymaya çal, t, , gibi, hediye iste e ba l,d,r ama ayn, zamanda baz, yükümlülükleri de beraberinde getirir (Mauss, 2005:215-236). Her ne kadar biçimsel bir sözle meye ba l, olmasa da hediyenin kar ,ı, , vard,r. Bu kar ,ı,k gelenek, güven, e ref gibi toplumsal kurallara ba l, olabildi i gibi güç, yar, ma di erine üstün ç,kma amaçlar, da ta ,yan onur ve sayg,nl,k aray, ,ndan kaynaklanan bir zorunluluk da olabilir (nsel, 2003:11).

Hediye ili kisinin tarihi, arkaik toplumlarda klan efinin yiyecek ve nadide mallardan en fazla miktarda vermek suretiyle ötekilerden daha cömert oldu unu göstermeye çal, t, , "kendini mahrum etme" (nsel, 2003:312) olarak adland,rabilece imiz potlaç'tan tanr,lara kurban sunmaya kadar uzan,r. Toplumsal yap,n,n de i imiyle feodal sisteme geçi hediyenin çehresini de de i tirir. Art,k sava ganimetleri askerler aras,nda 'hediye' olarak da ,t,lmaya ba lan,r, vergi ve cezalar 'hediye' olarak ödenir, hizmetkârlara 'hediye' verilir (nsel, 2003:17).

Devletleraras, hediyelerinin Osmanl, tarihindeki yerine bak,nca kar ,m,za unlar ç,kmaktad,r. Viyana, Berlin, Petersburg, Paris, Madrid gibi Avrupa'n,n belli ba l,

ehirlerine ikâmet elçileri ancak 18. yüzyılın sonunda atanır. Bu daimi elçilikler oluşturulduktan sonra da Osmanlı Devleti bir meselenin hallini görmek ve danışmak, cülusu tebrik etmek, yurtdışından gelen bir davette padişahı temsil etmek, barış antlaşmaları ve devletlerarası dostluklar, kuvvetlendirmek maksadıyla hediye sunmak için yurtdışına heyetler göndermeye devam eder. Gerek daimi elçilerin, gerek bu heyetlerin yurtdışında kaldıkları süre boyunca yaptıkları görüşmelerini ve izlenimlerini kaleme aldıkları sefaretnameler ve raporlar Osmanlı İmparatorluğu'nun dış politikası ve protokol ilişkilerine ışık tutması bakımından önemlidir (Öztürk, 2006: 77).

Osmanlı İmparatorluğu'nun protokol ilişkilerinin, simgesel bir araç olarak görüldüğü ümüz protokol hediyelerinin de belirlemek bunların politik ve diplomatik ilişkilerdeki rolü üzerinde durmakta fayda bulunmaktadır.

Ali Cevâdın seyahatlerine denk düşen XIX. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı İmparatorluğu Avrupa devletleri karşısında ekonomik, politik, diplomatik ve askeri üstünlüğünü çoktan kaybetmişti. 1878 yılında Bismarkın barış antlaşması ve İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan gibi devletlerin katılımıyla Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya arasında imzalanan Berlin Antlaşması, Ayastefanos Antlaşması, onun koşullarını, Osmanlı İmparatorluğu lehine değiştirmiş olsa da, imparatorluğun üstündeki politik baskıları ve müdahalelerin artması nedeniyle olur. Bu siyasi gelişmeler sonrasında, Hollanda'ya, Rusya'ya ve Almanya'ya heyetler ve birtakım hediyeler gönderilmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa devletleri nezdinde itibarını yeniden kazanma, diplomatik ve politik olarak hala güçlü olduğunu gösterme maksadıyla, birlikte, yeni bir müttefik bulma girişimleri olarak değerlendirilebilir (Öztürk, 2006:78).

Ali Cevâdın seyahatnamelerindeki örneklerden hareketle Osmanlı, temsilen farklı ülkelere gönderilen heyetlerin belli bir protokol geleneği içinde sundukları hediyelerin amaçları ve veriliş biçimlerine dikkat çekmek isabet olacaktır.

Ali Cevâdın seyahatnameleri imparatorluğun dış ilişkileri politikası, Avrupalı güçlerin imparatorluk karşısında takındıkları tavır ve yaklaşımları, Osmanlı aydınlarının protokol ilişkilerinde gösterdiği tutum ve davranışları, ortaya koyması bakımından dönemin diğer seyahatnamelerinden farklılık gösterir. Gezi gördükleri Avrupa ülkelerini egzotik bir tatla ve ötekiliğin farklılıklarıyla ortaya koyan, kimi zaman "modernleşme" Batılılar çerçevesinden Batı'nın bazı karakteristiklerini eleştiren veya olumlu bulan

seyyahlardan farklı olarak, aynı bir devlet görevlisi sıfatıyla Ali Cevâd görevinin önemini göz önünde bulundurarak politik ve diplomatik gözlemlerini, girip çıktıkça, Avrupa saraylarındaki protokolü, resmi davetleri, seremonileri, hediye alımlarını, verilerini canlı, bir tablo gibi gözler önüne sermektedir.

Protokol ilişkilerinin ve toplumlararası ilişkilerin kurulmasında ve devamlılığında da simgesel bir rol üstlenen protokol hediyelerinin etkisi kendisini göstermektedir. Bir geleneğin devamı olarak karşılıklı olarak verilen bu hediyeler, devletlerin birbirlerini nezdinde saygınlık arayışlarını, güçlerini gösterme çabalarını bir göstergesidir. Öztürk bunu şöyle de açıklar:

Hediyelerin maddi karşılıkları, yani, sınırlı çok çeşitli manevi karşılıkları, da vardır. Değerli edilemler sadece mal ve zenginlik ifadesi olan ya da ekonomik değeri yüksek eşyalardan ibaret değildir. Her şeyden önce karşılıklı nezaket gösterileri, ödenler, ayınlar, askeri karşılımlar, kadınlar, çocuklar, eşyalar de gösterilen minnet ve takdir de duyguların ifadesi olarak bu hediye döngüsü içinde yerini alır. Bu anlamda, seyahatnamelerde bahsi geçen heyetlerin yanlarında ülke hükümdarına sunmak amacıyla götürdükleri nâme-i humayûnlar da bir çeşit protokol hediyesi olarak kabul edilebilir (Öztürk, 2006:80).

Bu seyahatnamelerde karşılıklı olarak verilen bir protokol hediyesi, Osmanlı nişanlarıdır. Osmanlıların yabancılarla, Osmanlı nişanları gibi objelerin dağıtımından Batı tarzındaki taltif araçlarına geçmesi XIX. yüzyıl başlarına rastlar.

Osmanlı imparatorluğunda madalya imal edilmeye ve dağıtılmaya Sultan I. Mahmud devrinde, 1730'larında başlanırsa, ilk Osmanlı nişanları, tarih sahnesinde görülmeye başlanırsa, Napoléon Bonaparte'nin Mısır'a gidişi (1791) karşılığında gösterdiği tebrik etmek amacıyla Lord Nelson'un ahişine verilen çelenk ile olur ve yaygın olarak kullanılmaya başlanırsa, Sultan II. Mahmud ile Sultan Abdülmecid dönemlerine rastlar. Bu zamana kadar verilen hediyeler, Osmanlı geleneğinde önemli bir yere sahip olan köklü atıllardan, değerli kumaşlar, kürk, ziynet eşyaları çeşitli kokulardan oluşmaktadır (Öztürk, 2006:80).

1720 senesinde Sultan III. Ahmet tarafından, Fransa ile dostluk münasebetlerinin geliştirilmesi için özel anıstı elçisi sıfatıyla, beraberinde Divan Kâtibi olan Mehmet Sait Efendi ve kalabalık bir mâiyetle Fransa'ya gönderilen Yirmisekiz Çelebi Mehmet'in, İstanbul'dan ayrıldığı gündünden dönüşüne kadar olan hatıraları ve intibâları, kendine has, zarif ve orijinal bir üslupla kaleme aldı. Fransa Sefaretnamesi, götürülen hediyelerin belirtilmesi bakımından dikkate değerdir.

Yirmisekiz Çelebi Mehmed'in Fransa Kralı, XV. Louis'e götürdüğü hediyeler arasında, üstü ve takımlar, kilimle döşenmiş, son derece kıymetli, renkli sınırlarla işlenmiş, beyaz dibâ kesme süslü, üzengisi gümüşle donanmış, bir midilli, bir tane de yelkendest. Oklar, ve yaylar, oldukça değerli, kendisi süslü ve sınırlı ile meşgul küçük bir

okluk. Dokuz top dibâ-yi Rûmi, alt, top Himdi a abâni. Bir tak,m kürk, sekiz i e de halis kokuö ve vezir mevkiinde olan Archevéque de Chambrauöya götürdü ü hediyeler ise, öVezire yak, acak bir ekilde donat,lm, mükemmel bir at. Alt, top dibâ-yi Rûmi, bir tak,m kürk ve dört top Hindi a abâni ve üç adet sofra havlusu, alt, i e de halis kokuö eklindedir. XVIII. yüzy,l,n sonu ve XIX. yüzy,l,n ba ,nda geleneksel hediyelerin verilmesine bir müddet daha devam edilir (Öztürk, 2006:81).

1793 senesinde Rusyaöya elçi olarak gönderilen Mustafa Rasih Efendi,ınin Kraliçe Katerinaöya, ba vekile, General Zubaföa sundu u hediyeler aras,nda öbermutât a ,r tak,m,larla süsnemi birer atla onar parça al ve kuma tan tertip olunmu birer bohçaö bulunmaktad,r. 1802 senesinde Paris elçili ine atanan Halef Efendi, yan,nda Bonaparte ve Talleyrandöne lerine verilmek amac,yla yine kuma larla, tak,lar ve kokulardan olu-an iki bohça ve bakanlara verilmek üzere incili mendil, incili ve s,rmal, çevreler, allar, çe itli kuma lar, gülya , ve ,t,r,ndan olu an hediyeler götürmü tür. Tanzimatla birlikte sosyal, kültürel ve politik alanlarda yo un bir ekilde hissedilen Bat,la ma hareketi geleneksel protokol hediyelerde de de i imlere yol açar (Öztürk, 2006:81).

Bat,l, örneklerden yola ç,k,larak her biri di erlerinden üstün birçok ni ân tasarlan,r. Hatta II. Abdülhamid döneminde Rusyaö,n Sainte Catherine ve Prusyaö,n Louise ni anlar,ndan yola ç,k,larak sadece kad,nlara verilmek üzere Ni ân-, Âlî-yi efkat ç,kar,l,r. XIX. yüzy,l sonuna gelindi inde, her ne kadar Hüseyin Kâz,mö,n Viyana Seyahatnamesiönde gördü ümüz ko umlu atlar gibi geleneksel hediyelerin verilmesine nadiren devam edilse de, art,k alternatif bir hediye ekli olarak ni ânlar kabul görmektedir. Önemli siyasal, sosyal ve ekonomik olaylar,n göstergeleri olarak sava lar, anla -malar, yenilik hareketleri, yasal düzenlemeler, seyahatler, ziyaretler, sosyal yard,m,lar sonucunda verilip al,nan ni anlar resmi simgeler olarak kar ,m,za ç,kmakta ve bir devletin ve o ülkede ya ayan toplumlar,n kültürlerinin, sanatlar,n,n, teknolojilerinin, zevk ve be enilerinin göstergesi olmas, bak,m,ndan önemli görölmektedir (Öztürk, 2006:81).

Genellikle k,ymetli metallere ve elmas, yakut, zümrüt gibi de erli ta lardan gösteri li bir ekilde imal edilen ve bunlar, ta ,yan ki iler taraf,ndan dolayl, olarak devletin zenginli ini etrafa gösteren ni ânlar, maddi de erlerinin yan,s,ra devletin gücünün ve sayg,nl, ,n,n simgesidir. Art,k ni ânlar devletin nüfuzunun bir göstergesi olarak protokol hediyeleri içinde yerlerini alm, lard,r.

Öztürk makalesinde Hüseyin Kâz,mö,n seyahatnamelerinden yola ç,karak, XIX. yüzy,l,n son çeyre inde Bat,da pi tov, k,l,ç, saat, de erli kuma gibi geleneksel hediye-

lerin yerini porselen kahve takımı, ve kâse, tablo gibi daha çok kültürle bağlantılı, beşerî niye hitap eden hediyelerin aldığı, belirtmektedir (Öztürk, 2006:82).

Ali Cevadın seyahatnamelerinde ise ni an-, âli, kraliçe ve prensesler için ni an-, âliye verilmektedir. Süslenmiş vazolar ve isimleri zikredilmeyen hediyelerin bu dönemde verildiği görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AL CEVÂD'IN SEYAHATNAMELERİ

3.1. Felemenk Seyahatnamesi

3.1.1. Felemenk Seyahatnamesinin Özellikleri

Eser İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, yer numarası, 91, NEKTY05092 barkod numaralı, IUNEK yazma eserler birimine kayıtlıdır.

Seyahatnamenin yazı, kâğıt, 8 varaktan oluşmaktadır. Eserin toplam, ise 68 sayfa, r. Sayfalar, n 38'e resimli, 3 sayfa, n'da ehir krokileri, 7 adet foto raf, 35 gravür mevcuttur. Sokak foto rafları, Felemenk Kralı, ve kraliçesi, minyatür resimler, halk minyatürleri vardır. Resimlerin ve foto raflar, n altlarında birer cümle açıklama vardır.

Eserin boyutları, ise: 405X305 mm. Eserin yazıldığı, , hattın cinsi: Rika. Sayfadaki satır sayı, s: Düzensiz. Cildin cinsi: Meşin, notları, yla kütüphaneye kayıtlıdır.

3.1.2. Felemenk Seyahatnamesinin Transkribe Metni

Cenâb-, Rabb-ü'l-Âlemîn hükümdârân-, cihân, n mûcib-i iftihâr, ve rûy-i arzda bulunan kâffe-i hânedân-, tâcdârân, n âba an-ceddin asîl necîbi evsâf-, âliye-i saltanat ve hükûmetin mâlik ve hâizî ve ahlâk-, hamîde-i celîle müstahsine ile padi âhân-, âlemin ser-efrâz ve mümtâz, olan halîfe-i rûy-i zemîn emîr-ü'l-mü'mînîn sultân-, adâlet-küster ve ehin âh-, siyâset-perver veliyy-i ni'metim padi âh-, muazzâm ve müftehirimiz efendimiz hazretlerini ilâ-nihayeti'de-verân taht-, meâlî baht-, saltanât-, seniyyelerinde kemâl-i ân ve ikbâl ile kâim ve sâye-i adâletvâye-i hilâfet penâhilerini ümmet-i Muhammediye ve kâffe-i tebeâ-i sâd,ka-i saltanât-, seniyyeleri üzerinde dâim buyurarak nice bin seneler daha milel-i muhtelif hükümdârân, n, iltifât-, cihân-derecât-, mülûkâneleri ile taltife muvaffak buyursun ve asitân-, felekpâs-bân saltanât-, seniyyelerinin en âciz kölesi olma l, ,yla dünyâ ve âhirette müftehir ve mübâhi olan Cevâd kulları, n, dahi bâb-, merhamet meâb-, âhânelerinden ayrılmaları, n. Âmin.

Taraf-, bâhiriø - eref hazret-i ehin âhilerinden Felemenk Kral, Üçüncü Guillium Oranje Hazretlerine ihsân buyurulan ni ân-, âli imtiyâz,n iki k,tø madalyas, ve berâtiyle ve bu bâbda nâme-i azâmet-i allâme-i mülûkâne ile berâber mü ârûn-ileyh hazretlerine içta ve teslime urâ-y, bahriye reisi Ferîk Süleymân Pa a kullar,yla abd-, memlûklere lütfen ve ât,fe-i meømûr buyrulmu oldu um cihetle bin üç yüz bir sene-i hicriyesi muharremin on yedinci ve doksan dokuz senesi te rîn-i evvelinin be inci günü Laheyø müteveccihen Dersââdetøten hareket ve Varnaødan imendifere râkiben Viyanaøya muvâsalât olundu.

Viyanaødan di er trene aktarma olunaca , ve oradan dahi üç gün daha geceli gündüzlü yol gidilece i cihetle o ak am Viyanaøda kal,narak ertesi gün yola ç,k,ld, ve stanbulødan hareketin alt,nc, günü gece Laheyø muvâsalât olunup Laheyø'n en me hur ve müøteber hoteli olan øVaye Dolsenø nâm hotele inildi.

Kral hazretleri birkaç zamanlardan berü sayd-u ikâr için (Loo) nam nüzhetgâh-, mahsûsunda bulundu u ve bâd,rğa-i mahsûsa aøtiye-i evket mertebe-i cenâb-, tâcdârlar,na arz-u beyân k,l,nd, , üzere Karaca Pa a kullar, dahi Laheyøde bulunmad, , cihetle oradaki maslahâtgüzâr ile berâber hâriciye nâz,r,na resmen vizite verilip mü ârûn-ileyh taraf,ndan dahi îâde-i ziyâret olundu.

Ertesi günü bahriye nezâreti dâhilinde bulunan bahriye müzehânesi bizzat bahriye nâz,r, vâs,tas,yla seyr ü temâ â ettirilerek ve nâz,r mü ârûn-ileyh ile ba vekil taraf,ndan hotelde îâde-i ziyâret olunup o ak am ba vekil ve dâhiliye nâz,r, ve harbiye ve adliye ve bahriye nâz,r,lar,yla sâire hâz,r olduklar, hâlde hâriciye nâz,r, taraf,ndan bir ziyâfet verildi.

Yevm-i mezkûrun ertesi günü ni ân-, âli-yi imtiyâz,n içta ve teslimi resminin icrâs, z,mn,nda Loo kö küne resmen davet olunduk. Bu øLooø kö kü âsâr-, aøtkadan olup makarr-, hükûmet olan Laheyø bir günlük mesâfede bulunan ve Almanya hudûduna karîb olan (Apeldoorn) nâm nâhiyede vâkiø olup Laheyøden imendifer ile üç saat zarf,nda vâs,l olunur.

Bâlâda arz olundu u üzere Karaca Pa a Laheyøde bulunmad, , ve maslahatgüzâr,n s,fat-, resmiyesi dahi meømûrîn-i Osmaniyeøyi kral hazretlerine takdîme gayr-i müsâid bulundu u cihetle hakk,m,zda bir riâyet-i mahsûsa-i fevkâlâde olarak Felemenk hâriciye nâz,r,n,n büyük üniformay, lâbis oldu u hâlde meømûrîn-i

Osmaniye'yi bizzat kral hazretlerine takdîm etmesi için kral taraf,ndan kendisine emr-i mahsûs verilmi oldu unu ve bunun imdiye kadar Felemenk devletince hiçbir zamanda emsâli görülmemi idü ünü nâz,r mü ârûn-ileyh ikâmetgâh,m,za gelerek beyân ve teb- li eyledi.

O gün sabahleyin hâriciye nâz,r, ile birlikte Lahey'den husûsi vagona râkiben zikir olunan ðApeldoornö nâhiyesine muvâsalât olundu. Kral,n ba mâbeyncisi ve hem de te rifât nâz,r, bulunan zat ile ve di er bir mâbeyinci taraf,ndan istasyonda istikbâl olunarak ve kral hazretlerinin husûsi arabas,na binilerek ðLooö kö küne muvâsalât ve ihzâr edilmi olan dâire-i mahsûsada iki üç saat kadaristirâhat olundu.

Sa'at-, alafrañga be buçukda salona ç,k,larak kral hazretlerinin içeriye girmesini muteâkiben Süleymân Pa a kullar, taraf,ndan ngilizce olarak bir nutuk irâd olunmas, müteâkiben ðabd-, sâd,k ahdârlar, dahi dest-i ta'zîm ve tekrîmde bulunan bâlin azâmet ay,n,n üstündeki ni ân-, âli-yi madalyalar,yla berâber kral hazretlerine içâ eyledim. Kral hazretleri ni ân-, imtiyâz,n mahfazas,n, bir koltu una ve madalyonunkini di er koltu u alt,na alarak ve nâme-i hümayûn ile berât-, âliyi elinde tutarak dedi ki:

-Geçen sene Dersaâdete gelmi olan Felemenk donanmâs, hakk,nda lütfenibrâz buyurulan iltifât-, cihânderecât-, hazret-i padi âhiye bir ilâve-i celîle-i fâika olmak üzere bu kere dahi ni ân-, âli-yi imtiyâz,n ihdâs,ndan dolay, fevkâlâde memnun ve müte ekkir oldum. Ve zât-, evket-simât hazret-i pâdi âhi ile devlet-i âdiye-i Osmaniyelerinin saâdet hâli cidden hakîkaten ehass-, âmâldir. Amirâl! ðSize bir hürmet-i mahsûsa olmak üzere ben de bahriye elbisesi giydim.ö

Kral,n huzurundan ç,k,larak yine hâriciye nâz,r, vesâtat,yla Kraliçe hazretlerine takdîm olunduk. Mü ârûn-ileyhâ hazretleri ve âhuç-sadr-, iftihâr, olan ni ân-, müfahhirimiz ünvân-, efkât-i hâize oldu u hâlde kullar,n, kabul etti ve istifsâr-, hât,r-, me'âli müzâhir cenâb-, veliyy-i nimetói yümnîyle kesb-i eref eyledi. Aras, yar,m saat geçtikten sonra nâm-, nâme-i cenâb-, ehin âhiye olarak ihzâr edilmi olan ta'âm salo- nuna gidildi.

Kraliçe hazretleri Süleymân Pa a kullar,n, sa taraf,na ve kral hazretleri dahi saltanât-, seniyyelerinin en âciz kölesi olan ðabd-, memlûklerini sol taraf,na ald,. Esnâ- y, ta'âmda kral hazretleri sinisini tezyîd eden ni ân-, me'âli âna bakarak ve çehresinde âsâr-, memnûniyet görünerek kullar,na dedi ki:

Kral: - Kâtip Efendi bu ni ân ne kadar dilni ân ve ne kadar zarîf tersîm edilmi kimin zaman,nda ve kimin taœrîfi üzerine yap,lm, ?

Köleleri: - Sör bu ni ân benim veliyy-i niœmetim padi âh,m,z Sultan Abdülhamid Hân hazretleri taraf,ndan ihdâs buyrulmu ve bizzât karîha-i âhânelerinde eref-sudûr eden emir ve taœrif üzerine tersîm ve tanzîm edilmi tir.

Kral: - Do rusu tâb-, ahâne ayân-, tebriktir. Ben ark âsâr,n, ve ark ta-biœiyetini pek ziyâde severim fakat bu kere Amsterdamœda kü ât olunan sergiye Türki-yeœden emtiœa-i nefise gelmemi idi. ki kere biri birini müteâkiben zuhûra gelen Sak,z ve œe me zelzeleleri zât-, âhânelerini elbette müteessir etmi tir.

Köleleri: - Evet Sör zât-, evket-simât mülûkâneleri sâhib-i mülk olduklar, cihet- le bu vâk,œa-y, teœsüfden pek ziyâde müteœessir olacaklar, tabîdir. Mahâll-i felâkete taraf-, ahânelerinden meœmûr-, mahsûsa sadrazam,yla felâketzedegâne lâz,m gelen muâvenât ve teshilât,n icrâs,n, fermân buyurdular. n ââta muktezi olan her türlü levâz,mât dahi sûrat-i fevkâlâde irsâl buyrularak mesâib tehvin edilmi tir

Kral: - Bu misüllü felâketin defœi için hiçbir œâre yoktur. Geçende Sumatra cezâresinin merkezi olan œYataviyeœdeœ dahi bir volkan zuhûr ederek bizim devletœe dahi zâyîât ve haserât-, külliyeyi mûcib oldu. stanbul harîkleri Avrupaca pek me hûrdur. Hâlâ stanbulœda çok yang,n zuhûr eder mi?

Köleleri: - Hay,r Sör. œünkü gâyet muntazam ve mükemmel itfâiye alaylar,m,z mevcût oldu u gibi evler dahi kârgir olarak in â olunmakta bulundu u cihetle evvelki kadar de ildir.

Kral: - Bu kere Amsterdamœda kü âd olunmu olan sergide pek güzel yap,lm, bir stanbul panoramas, var idi gördüm. Bundan evvel bir kere daha görmü idim. Fakat bu kere gördü ümde stanbulœu daha maœmûr gördüm.

Köleleri. ó Evet, Sör panoromada manzûrunuz buyruldu u üzere memleketimi- zin her taraf, günden güne kesb-i maœmûriyet etmekte bahuœs veliyy-i niœmetimin yevm-i culûsundan berü gerek pâ-y-, tahtœa ve gerek vilâyât-, ahânece fevkâlâde terakkî mü âhade olunmaktad,r. uras,n, dahi zât-, ha metmeâb,n,za arz ile kesb-i mefhâret ederim ki bu terakkî ve bu maœmurîyet bizzât veliyy-i niœmetin himamât-, minvâliyelerinin eser-i âlisidir.

Kral: - Zât-, ahânenin elbette güzel atlar, vard,r. Hayvana ve ava merâklar, var m,d,r? Ben böyle eylerle me gûl olmakl , pek severim.

Köleleri: - Evet Sör, veliyy-i niçmetimin hem ata meraklar, vard,r ve hem de zât-, ahâneleri pek güzel süvâridirler. Sayd ü ikâra dahi baz, kereler te rif ederler.

Kral: - Gece ve gündüz mesâlihle me gûl olan hükümdârlar için ata binmek ava gitmek lâz,md,r. Çünkü kesret-i me gûliyetle zihin durur hükümdârl,k kolay de ildir. Bunu herkes bilmez ancak hükümdâr olanlar bilir.

Köleleri: - Evet, Sör hakk-, âliniz vard,r veliyy-i niçmetim efendim dahi gece gündüz mesâlih-i saltanatla me gûldür hiçbir zaman hâlî kald,klar, yoktur. Sabahlara kadar hâb ve rahatlar,n, umûr-, müslime-i hükûmet ve devlete fedâ ettikleri pek çoktur ve i te memleketimizin her husûsda görülen maâmûriyet ve terakkisi dahi veliyy-i niçmetimin bizzat bu derecede çal, mas, sâyesindedir.

Kral: - Zannederim ki memleketimizin havas, size pek sovk gelir çünkü stanbul pek s,cakt,r de il mi?

Köleleri:- Sör stanbul pek s,câk de ildir. Hatta bundan bir hafta evvel sovkular ba lam, gibi idi ve hem de Lahey imâle daha yak,n ise de gerek stanbul ve gerek buras, sâhilde ve bâhusus imâl denizindeki s,cak ak,nt, hasebiyle havalar,nca pek ciddi bir mü âbehet vard,r.

Kral: - Fakat burada kar ya ar.

Köleleri: - Sör maâmûm-, âdinizdir ki stanbul k,rk bir derece arzda vâkidir. Binâenaleyh hem ya mur ve hem kar ya arak fusûl-, erbaça hükmünü bihakk,n icrâ eder ve hem de maâmûm-, ha metânenizdir stanbul Bo az, iki defça incimâd etmi tir. Bunun biri hicretin 121 senesinde ve di eri dahi 1030 tarihindedir. Hatta uaram,zdan biri öYol oldu Üsküdarça bin otuzda Akdeniz donduö demi tir.

Kral hazretleri bu vâk,â-i tarihiyeyi kendisine beyân etmi oldu umdan dolay, memnûn olarak:

Kral: - Siz Türk müsünüz yoksa Hristiyan m,?

Köleleri: - Sör ben Müslümânım hem de Türküm.

Kral: - Hem anan,z hem de baban,z Türk müdür?

Köleleri: - Sör bendeniz hâlis Türko lu Türküm.

Kral: - Tahsiliniz Avrupa'nın hangi mektebindedir?

Köleleri: -Sör tahsilim Avrupa'da de ildir. İstanbulun slâm mekteplerindedir.

Kral: - Acaba!

Köleleri: - Sör ne için ta'ccüb buyurmu oldu unuzu istifsâra müseade buyurur musunuz?

Kral: - Türk mekteplerinde Kur'andan ba ka bir ey ta'dim olunmaz zan ederdim de.

Köleleri: - Sör Müslümânla kâta yalan söylemek bir cinâyet oldu u gibi bâhusûs mukarrebât-, sultân olanlar için yalan söylemek iki kat cinayeti irtikâb etmek demektir.

Kral: - Demek Kur'andan ba ka ulûm da tahsil olunur.

Köleleri: - Evet Sör. Kur'andan ba ka ulûm ve fûnûn da tahsil olunur. Bendeniz arz eyledi im vecihle tahsilimi İstanbulda mekâtib-i slâmiye'de ikmâl eyledim. Çünkü sâye-i veliyy-i ni'ometle mekteblerimiz pek mükemmeldir. Hemân Avrupa mekteplerinden geri kalmaz. İstanbulun fûnûn-, askeriye ve tbbiyenin tahsiline mahsûsu muntazam askeri mektepleri oldu u gibi mekâtib-i husûsiye ve bâhusûs veliyy-i ni'ometim tarafından te'asis buyrulmu olan mekteb-i mülkiye ile ilm-i hukuk tahsiline mahsus bir de mekteb-i hukuk vardır. te senâverleri dahi tahsilimi mekâtib-i slâmiyenin en küçüklerinde ba layarak Mekteb-i Fûnûn-, Mülkiye'de ikmâl ettim.

Kral: - Türkiye'nin ma'ârif hususunda pek ziyâde gerüde bulundu unu i itirdim az bir zaman içinde bu derece terakki etmesi menbu' muazzaman,zn efkâr-, âliye sahibi bir hükümdâr oldu unu isbat eder.

Köleleri: - Evet Sör. urasın, dahi zât-, ha metânenize arz ile kesb-i mefhâret ederim ki Türkiye'nin pek az bir zaman içinde düçâr oldu u mü kilât-, azîme ile beraber bugünkü hâl-, terakkîsi bizzât ve münhâs,ran veliyy-i ni'ometim efendimiz hazretlerinin mesâi'yi celîlerinin semeresidir. Sör padi âh,m,z, pek severiz. Çünkü sâyesinde millet mes'ûd oluyor.

Kral: - Böyle bir hükümdâra nâiliyetten dolayı, Türkiye ayân-, tebriktir.

Bu s,rada taçâm-, resmiye hitâm olarak salona gidildi ve kral ve kraliçe taraf,n-
dan vedaø edildi i s,rada çâkerlerine hitâben õSultan Hamid-i sâni hazretlerinin hak-
k,mda gösterdi i iltifâttan memnûn ve müte ekkîr oldu umu ve Açın mesøelesinde
ittihâz buyurmu olduklar, mesleklerden dolayı, dahi pek ziyâde minnettâr idü ümü zât-,
ahânelerine beyân etmenizi rica ederim.ø diyerek resmi vedaø bilicrâ hâriciye nâz,r, ve
ba mabeyinci ve te rifât nâz,r, ve di er bir mabeyinci ile beraber istasyona inildi. Ve
nâz,r mü ârûn-ileyh ve ba mabeyinci beraberimizde olduklar, hâlde vagona râkiben
Laheyøe muvâsalât olundu. Mü ârûn-ileyhimâ hotele kadar beraber gelerek oradan av-
det eylediler. Ertesi günü mü ârûn-ileyh ba mabeyinci sûret-i mahsûsada hotele gelerek
resmi ziyareti icrâ eyledi. Laheyøe muvâsalât,m,z,n alt,nc, gecesi Laheyøden hareket
edece imiz cihetle hâriciye nezâretine gidilerek nâz,r mü ârûn-ileyh ile vedaø olunarak
nâz,r mü ârûn-ileyh hotelden imendifer istasyonuna kadar bizimle beraber gelerek
kendisinin hayr-, hâhât-, saltanât-, seniyyeden olmakl,kla müftehir oldu unu beyân ey-
ledi ve bunu müteâkiben imendüfer dahi hareket eyledi.

stitrâd

Manzûr-, evket-i nü ûr hazret-i ehin âhiden buyurulan foto raftan dahi istidlâl
buyurulaca , vechile Felemenk Kral, Üçüncü Guillium hazretleri altm, alt, ya ,nda
kaviyyüø-bünye hadîdüø-mizâc bir zât olup esnâ-y, mükâlemede gayet yüksek ses ile
lak,rd, ediyor mü ârûn-ileyh Felemenk milletince gayet sevgili olan ve üç yüz seneden
beri Felemenkøde hükûmet sürmekte bulunan (Oranje Nassau) hânedân,na mensûb
mü ârun-ileyh dahi otuz be seneden beri sandalye-yi krâlide bulunmaktad,r.

Be alt, sene evvel vefât eden zevcesinden bir mahdûmu olup Felemenk devlet-i
veliaht-, varisiyse de pederi ile aras, da bozu uk olup buna sebep dahi kendü validesinin
vefât,na müteâkiben ol zaman 19-20 ya lar,nda bulunan imdiki kraliçe ile akd-i izdivâç
eylemi olmas, idü üdür. Kral mü ârûn-ileyh gerek hükûmât-, sâire taraflar,ndan Fele-
menk devleti nezdinde resmen irsâl olunan süferâ-i resmiyeyi ve gerek meømûrin-i
mahsûsay, aylarca kabul etmedi i ve esnâ-y, kabûlünde dahi aslâ muâmele-i samimiyet
göstermedi i hâlde taraf-, bâhirüø - eref saltanât-, seniyyelerinden irsâl buyrulmu olan
meømûrlara bizzat mü ârûn-ileyhin göstermi oldu u hüsn-i kabûl ve muâmele ve zât-,
evket-simât hazret-i padi âhîleri hakk,nda kullanm, oldu u lisân-, tevazû ve

hulûskârisi Felemenk vükelâs,n, hayrette b,rakt,. Çünkü böyle bir hâl mü ârûn-ileyh hazretlerinin garâbet-i ahvâline nazâran kendüsi için fevkâlâde denilecek bir hâl imi .

Binâenaleyh bu ise kuvve-i kudsiye-i ma'neviye-i hazret-i hilâfetpenâhi ve te'şirât-, azâmeti ayât-, saltanât-, seniyye-i cenâb-, ehin âhi eseri oldu u cihetle sâye-i saltanat-, vâye-i cenâb-, ehin âhinin nâm-, nâme-i devlet-i âdiyyeleri yâr ve a yâr nazar,nda günden güne kesb-i içtila ve ân etmekte olan veliyy-i ni'metim padi âh-, muazzamam,z efendimiz hazretlerini Cenâb-, Allah ilâ nihâyetü'd-devarân taht-, muallâ ve bahs-i saltanat-, seniyyelerinde dâim buyurarak bir an ve dakika bu millete eksikli i-ni göstermesün duas,n,n tekrar,na ibtidâr eyledim her hâlde ve kât,yyet-i ahvâlde emr-i fermân veliyy-i ni'metim padi âh,m,z efendimiz hazretlerindedir.

Fi 15 Saferü'd hayr 1301

Fi 5 Kânunu Evvel 99

Kullar,

Felemenk k,tas, ve devleti hakk,nda baz, maruzat ve istidlâ-at

Nezd-i evketüfer hazret-i tâcdârlar,nda müsta ni-i arz ve ta'rîf oldu u ve harita-i melfûfede dahi manzûr-, dekây,k-, nü ûr-, hazret-i padi âhîleri buyuruldu u üzere Felemenk k,tas, Avrupa'n,n imâl-i garbisinde ve elli dört derece arz,nda vaki' olup imâlen ve garben imâl denizi ve arken Prusya ve cenûben Belçika devletleriyle muhâtt,r.

Ezmine-i mutekaddimedede Felemenk k,tas, bir tak,m batakl,k ve cesîm ormanl,kdan ve gâyet derin körfez ve laklardan ibâret olarak çünkü arâzi-yi mezkûre sath-, deryâdan on metre kadar alçak oldu u hasebiyle gerek denizin gerek enhâr,n cû u ve tu yân, cihetle beher sene pek çok arazi sular alt,nda kalarak cins-i be erin iskân ve îvâs,na ayr-i müsâid bir hâlde olub yaln,z hayvanât-, vah iye ve la-yuadd ve yuhsâ tuyûr-, bahriyeden ba ka hiçbir ey görülmez idi.

Felemenk k,tas,nda en evvel tavattûn eden akvâm, mârûz zikr batakl,klar,n en yüksek mahallerinde tepelikler imâl ederek oralarda ikâmet ederler ve sular çekildi i zaman mahall-i ikâmetlerinden a a , inerek kum üzerinde kalm, olan bal,klar, ve mart, yumurtalar,n, toplayarak geçinürler idi.

Yak,n vakitlere gelinceye kadar Felemenk k,tas,n, kâmilen sular basarak telefât

ve haserât-, külliyyeyi mûcib olup hatta mîlâd,n bin yedi yüz yetmi alt, senesinde ve sekiz yüz sekiz ve sekiz yüz yi irmi be senelerinde denizin sular, k,ta-y, mezkûreye hücûm ederek bu üç tu yân yaln,z insan olarak be yüz bin nüfusun sular alt,nda kalmas,na mûcib olmu tur.

Bâlâda dahi arz ve beyân olundu u üzre Felemenk k,tas, sath-, deryâdan on metre kadar alçak olup hatta denizden nazâr edilindi i hâlde yaln,z kiliselerin çan kuleleri ve en yüksek binalar,n damlar, görülebiliyor.

Binâenaleyh her gün ve her dakika gark ve telef tehlikesinde bulunan bu memleketin muhâfazas,na bir çâre bulunmas, ehemmi-i umûrdan oldu u cihetle Felemenkliler kâffe saøy ü gayretlerini evvel emirde bu noktaya sarf etmi lerdir.

öyle ki k,tø-y, mezkûrenin savâhilinin baz, cihetleri deniz dalgalar,n,n nice bin senelerden berü biriktirmi oldu u kumlardan hâs,l olan ve (dun) tabir edilen tabiø duvar ile muhât olup fakat bunlar,n bulduklar, cihetle dahi (dik) denilen gâyet kal,n ve muhkem r,ht,mlar in âs,yla denizin hücûmuna mûmâniâø olunmu tur. (Umunro) nâm müellifin kavlince bu r,ht,mlar,n in âs,na sarf olunan mebâl, r,ht,mlar,n cesâmet ve s,kleti nisbetinde bak,r akçenin k,ymetine müsâvidir.

Felemenk k,tøas,n,n rûhu demek olan i bu r,ht,m ve duvarlar,n muhâfazas, için dâhiliye nezâretine merbût birçok mühendisler müstahdem olub gerek bu mühendislerin maa lar,n,n gerek zikr olunan duvarlar,n masârifât,n,n tesviyesi için lâz,m gelen mebâli -i külliyyenin bir mikdâr, devlet taraf,ndan ve üst taraf, tekâlûf-i sâireden mâaøda vilâyâtta ve emlâk,n vüsøati ve denize olan kurbiyyet ve baødiyyeti nisbetinde sâhib-i emlâktan tahsil olunur.

Felemenk k,tas,n,n ekil ve heyøeti hemân gayr-i sabit gibidir. Çünkü arz ve beyân olunan duvar ve r,ht,mlar,n birinin y,k,l,vermesi bir ehrin külliyyen bahr-i muhît-i imâlînin sular, alt,nda kalmas,n, mûcib olaca , gibi gâyet vâsiø ve âdetâ ehir kadar bir batakl, ,n dahi sular, kurulayarak bir çay,rl,k ve tarlal,k haline ircaø olunmaktad,r.

Bâlâda arz ve beyân olundu u üzre deniz sular, Felemenk k,tas,n, istila edilivermesi pek kolay oldu u için Felemenkliler bundan dahi istifâde etmi lerdir. öyle ki dü manlar, spanyal,lar ve Frans,zlar Felemenk k,tøas,n, istila ettikleri zaman ahâli deniz üzerine duvar ve r,ht,mlar, hedm ederek dü manlar,n, sular içinde b,rakm, lard,r.

Felemenk sevâhilinde her gün med ve cezir dahi vakiø olup hava pek iddetli oldu u zaman baz, kereler denizin dalgalar, ehrin içine kadar girmekte ve hemen Tuna nehri büyüklü ünde üç dört nehrin sular, dahi dâhil-i memlekete yay,larak denizin cû u una daha ziyâde irâs-, hasâr etmekte olub binâenaleyh bunlar,n def-i mazarrât, z,mn,nda binlerce kanallar haz,r olunmu tur.

Melfûz Lahey ve Amsterdam ehirlere plânlar,nda dahi müstebâd olaca , üzre her binan,n ve her tarlan,n etraf, kanallar ile muhat olup sular bu kanallar,n,n içine al,n-d, , gibi bir taraftan dahi birçok yel de irmeni vâs,tas,yla kanallarda bulunan sular tahrik ve icrâ ettiriliyor.

Felemenk devletinin en me hur ehirlere olan Amsterdam ve Lahey ve Rotterdam gibi ehirlere yar,m ar ,n mikdar, kaz,ld, , gibi su ç,kar binâenaleyh oralarda ebniye-i vesâire in âs,na ibtidâr olunmazdan evvel arsaya birçok kaz,kklar rekz olunarak toprak kavile dirildikten sonra in âata ba lan,l,r. Hatta Amsterdam ehrindeki kadîm saray-, kraliyyetin in âs, z,mn,nda arsas,na on üç bin alt, yüz elli dokuz sert dire i rekz edilmi tir.

K,ta-i mezkûrenin hemân hiç bir cihetinde da mevcut olmayub her taraf, düz bir ovad,r. Her taraf, su ile muhât olan bir memlekette ayet rutûbetli olmas, dahi tabiø dir ki cihetle Felemenk k,tas, ,slak denilecek derecede rutûbetli ve nemlidir.

Binâenaleyh bir kaç vilâyetten mâçada sâir mahallerde bu day ve hubûbat zerø edilmez. Ancak u kadar ki bu rutubet sayesinde gâyet büyük ve muntazam çay,rlar mevcûd olub bu çay,rlarda binlerce inek ve koyun ra'y olunarak ahâli bunlardan pek ziyâde istifade etmektedir.

imâl taraf, ahâlisi dahi iki er direkli büyük gemiler ile bahr-i imâlînin aç,kla-r,nda bal,k sayd,yla me gûldürler. te bu sâyededir ki Felemenk devleti donanmas, için kemâl-i suhûletle muallim gemici nefarât, tedârik idilebiliyor.

Ticaret husûsunda dahi bunlar kadimden berü pek me hûr olup hatta bu sâyede gerek Amerikaçda ve gerek bahr-i muhît-i Hindî taraf,nda pek çok ve gâyet zengin cezi-relere mâlik olmu tur.

Felemenk devletinin kuvve-i berriyye ve bahriyyesi

Devlet-i mü ârûn-ileyhân,n Lüksemburg eyâleti mümtâzas, dahi dâhil oldu u

hâlde yalnız Avrupa'da be bin dört yüz kilometre terbi arâzisi olup üç milyon dokuz yüz bin ahâlisi vardır.

Bunlardan iki milyonu Protestan ve bir milyondan mütecâvizi Katolik dilerler dahi Yahûdîdir. Vakt-i hâzırda kırk üç bin piyâde, dört bin süvâri, on altı bin topçu askeri mevcûd olup hizmet-i askeriye dahi be senedir. Ancak on dokuz yaından elli yaına kadar olan ahâlinin kâffesi dahi vakt-i seferde vazife-i askeriye ile mükelleftir.

Kuvve-i bahriyesi dahi yüz üç vapur on dokuz yelken gemisi olup bunların içinde dokuz yüz yetmi dört kâğıt top ve on bir bin be yüz nefer vardır.

Felemenk devletinin Avrupa'daki arazisinden mâada Asya'nın arkı, cenûbisinde vâki bahr-i muhî-i kebir ile muhât olan Malezi adaları, ekserisi dahi tahtı, tasarrûfundadır.

Cezâyir-i mezkûre (Sünd), (Filipin), (Cezâyir-i mülük) ve (Borneo) ve (Sumatra) sâire gibi gâyet cesîm adalardır. Bunlar gerek mahsulâtça ve gerek mâdeniyâtça fevkâlâde mahsûldâr ve zengindir.

Altın, gümüş, demir, bakır ve mâden kömürü ve sâir mâdeniyât pek çok olup elmasın büyüğü Borneo adasında çıkar. Cezâyir-i mezkûrede yirmi üç milyon kadar nüfus mevcûd olup bundan on altı milyon kadar, Müslümân ve kûsûru dahi Çinli ve sâireden ibarettir.

uras, dahiâyân-, arzı, ki ekseriyât-, ahâliyi ehl-i slâm tekil etti gibi en zengini ve en müteberleri yine ehl-i slâm oldu u cihetle Felemenk devleti her husûsda makâm-, muallâ-y, hazreti hilafetpenâhinin ve saltanât-, seniye-i ebedet-i Osmaniye'nin rızâ-y, meyâmi-i irtifâs, üzere harekete mecbûr olup ancak bu mecbûriyeti elinden geldi i kadar ketm ve ihfâya Felemenk devleti çal, makta ise de gerek kralın ve gerek vükelâsın, irdâ ve hareketi hep bu mecburiyet-i mâneviyeyi zâhire çarmakta idi.

Ahlâk nokta-i nazarında Felemenkliler, İngiliz ahlâkıyla muhallak olup bunlar dahi İngilizler gibi menâfi-i gayr-, me ruây, zânîyeleri için her türlü insâniyetsizli i icrâyâ müstaid hân ve hodbîn bir millet olup hatta Cava ve sâire kıtas, ahâlisi hakkında her türlü insâniyetsizli i min-gayr-i resm icrâ ettikleri gibi Felemenk kıtas, ahâlisinin tâbî oldukları, kavânînden ba ka olarak hukuk-, medeniyeden ,skat etmek için müstemlekât ahâlisine mahsus olmak üzere resmen dahi bir kanun yapmaları

ve İngilizlerin, Hindistan ahâlisi hakkında icrâ eylemi olduklar, haksızlıklar, Felemenkiler bu husûsta dahi taklit etmişlerdir.

Cezayir-i bahr-i muhît-i Hindî'nin kâsm, a'zâm, ve en mühimlerini İngilizler ile taksim husûsunda uzlaşmış olduklar, cihetle rûy-i zeminde bulunan kâffe-i ehli slâmın ma'nen tâbî olduklar, makâm-, azâmet-i ittisâm-, hilâfet-i kübrâdan başka hiç bir taraftan çekinmemektedirler.

Hemân Cenâb-, Hudâ-y, Azze ve Celle Zât-, kudsiyyet-i âyât-, hazreti hilafetpenâhilerini Habîb-i ekrem-i nebi-yi muhteremî hürmeten makâm-, mukaddesi hilafet-i kübrâda kemâl-i ân ve âfiyetle dâim buyurup ân-, muallâ, ân-, saltanat-, seniyye-i slâmiyyeyi zât-, akdes-i hümâyûnu cenâb-, ehin âhiler ile gündend güne a'lâ ve bir hâhân saltanat-, seniyye-i Osmaniyyeyi kahr ve ifnâ eylesün.

Âmin.

Fi 15 Saferü'l Hayr Sene 1301

Fi 5 Kânunu Evvel Sene 99

Kullar,

Ali Cevâd

Cevâd Beyin Felemenk Seyahatnamesi (1299 ó 1301) senesinde Felemenk kral ve kraliçesi ve Lahey ve Amsterdam ve Rotterdam ehirleri foto raf resimleriyle mezkûr ehirlere plânlar, ve Felemenk haritası, ve caddenin merkezi eski Batavia ve yeni Batavia ehirleriyle ahâlisini ve câmiyelerini ve Açın zapt eden kumandanlar, ve bazı ahâliye-i vahîye ile eslihâlar, irace eden basma resimler merbûtu-yevm foto raf ve basmalar.

3.2. Almanya Seyahatnamesi

3.2.1. Almanya Seyahatnamesinin Özellikleri

Eser İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphânesi, yer numarası, 91(43), NEKTY05096 barkod numaralı, IUNEK yazma eserler birimine kayıtlıdır.

Seyahatnamenin yaz, k,sm, 10 varakt,r. Eserin 9 sayfas,nda 18 resim vard,r. Kral, ailesi, çocuklar, ve baz, devlet büyüklerinin foto raflar, vard,r.

Eserin boyutlar, ise 375X302 mm.ødir.

Eserin yaz,ld, , hatt,n cinsi: Rika. Sayfadaki sat,r say,s,: 17, cildin cinsi: Bej rengi me in, minelidir.

3.2.2. Almanya Seyahatnamesinin Transkribe Metni

eref-sâd,r olan irâde-i seniyye-i cenâb-, hilâfetpenâhileri mantûk-, âlisi vechiyle yâverân-, kirâm-, cenâb-, ehriyârilerinden teftî -i askeri komisyon âlisi aøâs,ndan Mu ir Ali Nizâmi Pa a kullar,yla Alman ümerâ-y, askeriyesinden olup hizmet-i müstevcibüø-mefhâret-, saltanât-, seniyyede ferîklik rütbesiyle erkân-, harbiye-i umûmiye riyâset-i seniyyesinde bulunan Fonder Golts Pa a refâkat,yla Almanya mparatoru Wilhelm hazretlerinin yevm-i velâdetinin doksan,nc, senesini tebrik hatminde ol babda eref-tastîr buyurulan nâme-i hümayun-, mülûkânelerini ve Almanya veliahd,n,n zevcesi olup ngiltere kraliçesinin kerîmesi olan Viktorya hazretlerine ihsân buyurulmu olan ni ân-, âliye-i efkâti mütehamiyen fi 16 Cemâdiyi Ahire 304 ve 28 ubat 302 târihinde Avusturya Lloyd kumpanyâs,n,n (Marya) nâm vapuruna râkiben Varna tarîk,yla Berlinø tevcihe rûy-, azimet olundu.

O gece sis hasebiyle yukar,dan a a ,ya gelen vapurlar,n müsâdemesinden ihtirâza bervech-i mûtad takîb edilmesi lâz,m gelen hatt, kaptan terk eyleyerek di er bir hat üzerinden gitmi ve vâk,øa kaptan,n i bu hareketi f,rt,nadan ziyâde tehlikeli bahriyece derkâr olan müsâdemeden ihtirâz maksad,na mebnî bulunmu ise de vapurun s-tanbulødan hareketinin ertesi günü alaø - afak Varnaøya girmesi lâz,m gelirken ancak sis muttas,l ve mütemâdi devam eylemekte oldu u cihetle karan,n görünmesi mümkün olmad, , gibi Varna sevâhilinin her taraf, birdenbire s, la t, ,ndan karaya oturmak havf,yla seçilmesi mümteniâtta olan k,y,lara do ru sokulmas, mümkün olmad,.

Varnaøya vâs,l olmak zaman,nda alt, saat kadar murûr eylemi oldu u hâlde vapur hâlâ gâh ilerü gâh gerü hareket eder ve duman,n s,yr,lmas,na intizâren deniz üstünde çalkunur durur idi.

Karan, n ke fi için vapurdan bir sandal indirildi hiçbir ey ke if itmeksizin avdet eyledi gerek sandaldan ve gerek gemi taraf,ndan icrâ olunan iskandilden vapurun alt, kulaç derinlikte bulundu u anla ,ld,. Bu esnâda gâyet hafif bir rüzgâr esmesiyle uzaktan da tepeleri görünmeye ba lad, , s,rada kaptan Varnaø,n önünde bulundu umuzu beyânla fakat duman aras,ndan sahile do ru hareket çünkü ta l,k oldu u cihetle kaza zuhûruna bâdøi olabilece inden ve bundan evvel Lloydøun iki k,ta vapuru telef olmu idü ünden vapur bulundu u mahalle demirlendi.

Bu esnâda Ali Nizâmi Pa a kullar, bu görünen da lar Varna da lar, olmay,p Balç,k sahili oldu u ve binâenaleyh Varnaø,y, iki saat kadar geçmi oldu umuzu ifade eylemi ise de kaptan re'yinde ,srar eyledi.

iddetlice esmeye ba layan rüzgâr yava yava duman, külliye mahv ve izâle eylemesini müteâkip tam Balç,k önünde bulundu umuz kaptan ve sâir yolcular taraf,n dan re'yül-ayn mü âhede olunmas,yla kaptan,n: õ te imdi nerede bulundu umuzu anlad,m.ö demesi herkesçe mûcib-i hânde olmu tur.

Vakt-i mu'tâddan on saat sonra Varnaø,dan postay, hâlâ beklemekte olan trenle gece saat sekizde Rusçukøa muvâsalât ve çünkü bu esnâda Bulgaristanøda idâre-i örfiye idân edilmi oldu undan meyley Tunaø,n mürûriyete mümâniøat oldu u cihetle dört saat sonra aleø- seher bir köye var,l,r. Tren-i ekspresle sal, günü Viyanaøya muvâsalât olundu.

Ve iki gün, iki gece mütemâdiyen devam eden imendüferin hareketinden Ali Nizâmi Pa a kullar,n,n hasbüøssîn hakikaten pek muzdarîb olmas,na mebnî o gece hotelde beytûtedle ertesi gün Viyanaø,dan hareket ve per enbe gün ak amüstü saat-i alaturka onda Berlinøe muvâsalât olundu.

mparator hazretlerini tebrîk-i velâdeti için Berlinøe gelmi olan veliahdlar ve prensler ve hey'et-i mahsûsalar için ayru ayru dâireler tedârik edilmi oldu u gibi bizim için dahi Hotel Santraløde taraf-, hükûmetden ihzâr edilmi olan dâire-yi mahsûsaya inilmesini müteâkib sûret-i dâimede bulunmak üzere hizmetimize saraydan hademe ve bir de araba tayin olundu.

Prens Bismarkø,n mahdûmu olup hâriciye nezâretinde bulunan Kont dö Bismarkøa kâøideten vizite verilerek nâme-yi hümâyun-, azamet-i makrûn hazret-i ehin- âhinin Frans,zca tercümesinin bir sûreti nâz,r mü ârûn-ileyhe tevdi olunmu ve

kendüsüyle vâk,â olan u mülâkât-, resmîyede mü ârun-ileyh taraf,ndan hakîkaten fevkâlâde âsâr-, muâmelât-, nezâket ve ta'zîm mü âhade olunmu tur.

mparator hazretlerinin yevm-i velâdeti mart-, rûmîmin onuncu ve alafranga mart,n yirmi ikinci pazartesine musâdif olup ancak yevm-i mezkûrdan bir kaç gün evvel Avusturya veliahd, Ar idük Rudolf ile hânedân-, imparatoriden pek çok prens ve prenses Berlinœ gelmi idi.

Bizim muvâsalat,m,z,n gecesi imparatorun zât,na mahsûs olan küçük sarayda Avusturya veliahd, mü ârûn-ileyh Rudolfun nâm,na ve hânedân-, imparatoriye mahsûs olarak bir konser tertip edilmî idi.

O ak am Berlinœ gelmi oldu umuz mesmu-, imparatori olmas, üzerine i bu konsere davet olunarak küçük üniformalar, lâbis oldu umuz hâlde saraya azîmet olundu. Oldukça vâsiø ve müzeyyen bir salon yaln,z hânedân-, imparatoriden olarak altm, , mütecâviz prens ve prenseslerle mâlâmâl idi. Bir çarbey mürûrunda koltuklar,na büyük kerimesiyle di er bir prenses girmi oldu u hâlde imparatoriçe hazretleri salona dâhil oldu ve ihzâr edilmî olan bir koltuk-, sandalyeye ikâœ edildi.

Mü ârûn-ileyhân,n sinni yetmi i mütecâviz olup cismen dahi fevkâlâde zay,f ve nahîf oldu u cihetle kendü kendüsüne yürümekten ve ayakta durmaktan âciz olup hatta oturdu u sandalyenin iki taraf,na yast,kklar vazø olundu u hâlde bile pek ziyâde ,zd,râb içinde bulundu u görülmekte ve a'sâb,na dahi hasbüd-zaøf-, vehn sâri oldu u cihetle ba , ve elleri muttas,l ve mütemâdi titremekte oldu u hâlde izhâr-, metânetle min-gayr-i resm baz,lar,yla görü dü ü s,rada Ali Nizâmi Pa a ile -abd-, memlûkleri dahi sandalyenin önüne kadar giderek takdîm olundu umuzda yava ve titrek bir sesle Ali Nizâmi Pa aya hitaben: œGâliba sizi mukkaddimân dahi görmü olmal,y,m. Zât-, âhâneleri nas,ld,r?ö demesi üzerine mü ârûn-ileyh kullar, dahi hamdolsun iyüdürler zât-, ha metânenizin s,hhat ve âfiyetine dua ederler demesini müteâkip kulunuz dahi takdîm olundum. œZât-, muaâllâ s,fât-, pâdi âhinin kâtibiyle görü tü üme pek ziyâde memnûn oldum.ö demesi üzerine ibrâz-, asâr-, te ekkür ve ihtirâmkâri eyleyerek geri çekildik.

Bu esnâda salonda bulunan hâzirun yekdigeriyle lâubâliyâne musâhabet eylemekte olduklar, s,rada salonun yan,nda bulunan odadan impâror hazretleri Avusturya mirâlay elbisesini lâbis oldu u hâlde salona dâhil oldu. Fakat hekimlerin tavsiyesi üzerine o gece hiçbir kimse sûret-i mahsûsada kendüsüne takdîm olunmad,.

Mü ârûn-ileyh hazretleri sinn-i eyhûhetinin derece-i kemâline vâs, l olmu idü ü ve hele kuvve-i bâs, râs, pek ziyâde kesb-i zaâf eylemi bulundu u cihetle ayakta gezindi i zaman önüne tesâdüf edenlerden tan, yabildiklerinden baz, lar, yla yaln, z musâfaha ederek salonda pek cüz-î bir müddet ârâmdan sonra çekilmesini müteâkib hâzirûn dahi avdet eyledikleri s, rada veliaht Prens Frederik Gilyum ile prenses önümüzden mürûr eyledikleri zaman mü ârûn-ileyh Frederik, Nizâmi Pa a ve Golts Pa a ve ÷abd-, memlûkleriyle musâfaha eylemi ve hâzirûn dahi avdet etmi lerdir.

Ertesi gün hasbüç-te rifât baz, ekâbir-i meâmûrîne vizite verilmesi lâz, m geldi i cihetle evvel emirde Prens Bismarkœ ve harbiye nâz, r, na gidilmi ise de mü ârûn-ileyhima millet meclisine gitmi olduklar, cihetle kartvizit b, rak, larak erkân-, harbiye reisi Mare al Moltke nezdine gidilmi tir.

Mü ârûn-ileyh Moltke dahi imparator hazretleri gibi bir as, r, l, k bir adam olup oturdu u oda ve elbisesi kâmilen teznîyât ve âlâyi den müberrâ olarak önündeki adî tahtadan maœmûl bir masan, n üstünde birkaç kâ , t parças, yla tenekeden maœmûl bir enfiye kutusundan ba ka hiçbir ey görülmez idi. Ancak bu odan, n sâdeli i askerlik târihinin her sahifesinde nâm, yâd edilecek Moltkeœnin vücûd-, tezyine kâfi idi.

Oradan ç, k, larak erkân-, harbiye reis-i sânisine vizite edilmi ve daha baz, icâb-, mahallere yaln, z kartvizit irsâliyle iktifâ olunmu tur.

Ertesi gün Prens Bismark taraf, ndan vukuœ bulan daœvet üzerine azimetli Ali Nizâmi Pa a kullar, n, n zât-, muallâ s, fât-, hazret-i hilâfetpenâhilerinden ahz-, telakki eylemi oldu u evâmîr ve taœdimâta tevfikân idâre-i kelâm eylemesi üzerine mü ârûn ileyh Bismark taraf-, e ref-i mülûkânelerinden âyân buyurulan tevcihât-, seniyyeye fevkâlâde müte ekkir eylemi ve vâk, œ Avrupaœn, n bugünkü hâli hakikaten mûcîb-i endi e olacak derecede mü evve ise de mesâil-i hâz, rân, n sulh ve mesâlemlerle tesviye olanmas, na saœy ve gayret edildi ini beyân etmi oldu u mü ârûn-ileyh Ali Nizâmi Pa a kullar, kölenize ifâde ve beyân eylemi tir.

Kendülerine vizite vermi veyâhut kart irsâl eylemi oldu umuz zevât kâffeten kart vizitlerinin irsâliyle mukâbeleten icrâ-y, merâsim-i te rifâniye etmi lerdir.

Malûm-, hakây, k-, melzûm hazret-i veliyy-i niœmetleri buyuruldu u üzere Berlin dâhilinde bulunan karakollardaki asker her gün tebdîl olup karakolda ikâme edilecek askerden bir miktâr, n, n evvel emirde Berlinœn vasat, nda ve karakollar, n yolu üstünde

bulunan sarây-, imparatorînin önünden geçmesi kâide-i müttehize icâbât,ndan oldu u gibi her pazar saray,n önünde ahâli ictimaø ederek imparatorun pencereden arz-, dîdâr eylemesine intizâr olunur.

Pazar günü husûsi olarak bir arabaya râkiben saray,n önündeki meydan,n bir cihetine durduk bir bölük asker geçti. mparatoru görmeye gelmi olan binlerce halk õYa-as,n imparatorumuzö sadâs,n, ayyuka ç,karmakta olduklar, esnâda mü ârûn-ileyh imparator apoletlerini takm, oldu u hâlde fakat ,zd,râb ve zaøf, pek ziyâde bulundu u cihetle pencerenin arkas,ndan göründü alk, sadâs, kemâl-i atâretle tanîn-endâz olmakta ve mü ârûn-ileyh dahi cam,n arkas,nda oturdu u yerde ahâliyi selâmlamakta idi.

Ahâli hepsi bir a ,zdan Alman mar ,n, terennüm eylemeye âgâz eylediler. mparator bir kere daha selâmlad,. mparator göründükçe herkesin çehresinde be â et mü âhede olunuyor idi.

Berlinøe muvâsalât,m,z,n ak am, vâkiø olan mülâkât-, resmi olmayup husûsi idü ü cihetle heyøeti mahsûsalar,n hâmil olduklar, nâmelerin tevdîø resminin icrâs, için taøyîn olunan mart,n yirmi yedinci günü mahâl-i ikâmetimize irsâl olunan saltanat arabas,na râkiben saray-, imparatoriye muvâsalât olundu.

Evvel emirde saray,n orta kat,nda kraliçe hazretlerine resmen takdîm olunarak mü ârûn-ileyhâ mukaddimen kendüsüne tarâf-, zî eref hazret-i ehin âhiden ihdâ ve irsâl buyurulmu olan foto raftan dolayı, beyân-, te ekkür ve memnûniyet eyledi mü ârûn-ileyhân,n nezdinden ç,k,larak alt katta bir salon dâhilinde imparatorun vürûduna intizâr edildi.

Mü ârûn-ileyh salonun üst ba ,nda bulunan odadan ç,karak bize do ru geldi. Ve önümüzde kâimen durdu. Ali Nizâmi Pa a kullar, nutk-, ânîye Frans,zca olarak irâd eyledi: Doksan,nc, sene-yi velâdet-i ha metânelerin tebrikini mutazamm,n olan nâme-yi hümâyûn-, mülûkânelerinin zât-, imparatorilerine tevdîine ve tezâyüd-i ömür ve ikbâl-, ha metâneleri hakk,ndaki tahiyât-, hâlisenin ifâhen iblâ ve beyân,na metbû-yi muazzam ve müfehhimim zât-, evket-semât hazret-i padi âhî taraf,ndan meømûr edilmi oldu umun beyâniyle kesb-i mefhâret ederim.øBöyle bir meømûrîyet müstevcibüø mefhârete taøyîn ve intihâb,mdan beyân-, fahr ile yüzüncü sene-i velâdet-i imparatorlar, için dahi metbû-, muazzam ve müfehhimimin tebrikât,n,n zât-, ha met-semâtlar,na iblâ ,yla kesb-i mübâhât eylemekli i Cenâb-, Rabb-üø Âleminden rica ederim.ø

bu nutku müteâkib mü ârûn-ileyh imparator demi tir ki: ÷Bu ya ta hükümdârân-, rûy-i zemin taraf,ndan görmü oldu um muâmelât zât,mca dahi mûcîb-i mefahharet ve ükrand,r.ö Zât-, muallâ-y, s,fât-, cenâb-, padi âhinin hakk,mca gösterdikleri asâr-, muhâdenet ve dostça beyân-, te ekkür ve ihtirâm eylerim.

Ali Nizâmi Pa a kullar, taraf-, müstecemîø - eref saltanât-, seniyyelerinden Almanya ordular,na içzâm k,l,nm, olan zabitân-, Osmaniye hakk,ndaki hüsnü kabûlden dolayı, taraf-, zî eref-i mülûkânelerinden imparatora beyân-, te ekkür ve mahzûzat eylemisi üzerine mü ârûn-ileyh imparator zabitân-, mûma-ileyhimden ve alâd-husûs topçu zâbitlerinden pek ziyâde beyân-, memnûniyet eyleyerek çünkü o gün mülâkât eylemi oldu u zevât,n adedi yüzü mütecâviz olarak mü ârûn-ileyh pek ziyâde dermâns,z kalm, oldu undan yine görü ürüz diyerek odas,na avdet eyledi.

Mü ârûn-ileyh mart,n yirmi ikinci günü ahâlinin resmi kabulünü icrâyâ müheyyâ bulunarak evvel emirde asker-i zaptiyesi reisi olup seryâverlik hizmetinde bulunan ceneral ile tabîbinin huzuruna girmelerine müsâde etmi lerdir.

Baødehü takdîm edilmi olan hedâyân,n mevzûu oldu u salona azîmet eylemi - tir. Mezkûr salonda bulunan hedâyân,n içinde en ziyâde nazar-, dikkati celb eden ey imparatoriçe taraf,ndan ihdâ edilmi olan kadîm ve gâyet musannaø bir (vazo) idi.

Saat onda en evvel imparatoriçe hazretleri zevcesini tebrik eylemi tir. mparator hazretleri hâssa alay,n,n birinci bölü ü üniformas,n, lâbis idi. Aras, pek çok murûr etmeksizin Berlinøde bulunan her s,n,f ve k,s,m dârulfünûn talebesi iki yüzü mütecâviz aç,k arabalarla kurûn-, vusta elbiselerini lâbis olduklar, ve ellerinde kendülerine mahsûs bayraklar bulundu u hâlde her s,n,f talebenin önünde bulunan bir bando-y, mûsika milli mar , çalarak saray,n önünden geçmeye ba lam, lard,r. Bu resm-i geçid yar,m saatten ziyâde devam eyledi.

Birinci araba saray,n önüne geldi i zaman imparator dahi pencerenin önüne gelmi ti. Saray,n önünde tecemmuø eylemi olan kad,n erkek ellerindeki mendilleri sal lamaya ve hepsi bir a ,zdan imparatora mahsûs ark,y, terennüme ba lam, lard,r.

mparator hazretleri her alk, ta ahâliyi selâmlayarak en son arabaya kadar pence-rede durdu. bu resmden sonra saraydan tertîb edilmi olan arabalara râkip olduklar, hâlde evvelâ kral ve kraliçeler ve baødehü veliahtlarla prensesler ve aødâ merâtibihim süferâ-i mahsûsa saraya azîmet eyledikleri gibi heyøet-i mahsûsa-i saltanât-, seniyyeleri

içün dahi irsâl edilmi olan mustantan arabaya râkiben sarây-, imparatoriyeye gidildi. Di er taraftan dahi dâire-i belediyeler vâs,tas,yla ahâlinin en yüksek tabakalar,ndan ve her s,n,ftan tertîb edilmi olan bin be yüz ki ilik bir heyøet-i mahsûsa imparatorun s,h-hat ve âfiyetini mutazamm,n icrâ-y, âyîn için alay ile kiliseye azîmet etmekte idi.

Yevm-i mezkûrun ak am,s, ne ir edilmi olan evrâk-, matbûada imparatorun tebrik-i velâdeti için ahâlinin beyânât,yla izâhât-, âtiye okunmu tur:

mparator Wilhelm azm ve niyeti gibi kavø olan tâliøinin yard,m,yla numûne nümâ-y, ahlâk olan maødulât-, umûrdaki ne i ât-, netice-pezir olarak kesb-i i tihâr eyledi. Alman milletinin esâs-, kavvâm-, istikbâli bu ihtiyâr,n uluvv-, himmetiyle meydana geldi.

Dünyâda tarihçiler bâkî kald,kça ve Alman milleti dahi mevcut buldukça ne onun nâm, unutulur ne de minneti alt,ndan bir Alman kurtulur. Ancak i in do rusunu söylemek lâz,m gelirse kaviyyüø azîm imparator Wilhelm ve sâhib-i tedbir Bismark ve cengâvâr-i me hûr Moltkeønin muhabbeti her bir sâd,k Almanø'n kalbinde ekânim-i selâse gibi yer tutmal,d,r.

Vatan,n, seven evvalâ hükümdâr,n, sever ve her vakit onu tebcîl ve tazøm eyler. Alman milleti metbûøular,na izhâr-, ükür ve sadâkat için dâima muntaz,r olduklar, f,r,sat, buldukça onu kendüleri için bayram bilirler. Çünkü metbûøular,n,n u ihtiyârl,k zaman, vücûdu gibi nevâdir rûzgârdand,r.

Hükümdâran,n eyhisi olan imparator Wilhelm bu gün doksan ya ,n, ikmâl eyliyor. Sinnine hürmeten dünyân,n her taraf,ndan krallar, prensler ve heyøet-i mahsûsalar kendüsünü tebrik için geldiler.

Mü ârûn-ileyh ziyâdesiyle yorulmamak için dârüø fûnûn ve mekâtib-i âliye talebesinden mâøada kâffeten cemiyetlerin tertibât, Bismark taraf,ndan menøedilmi tir.

Misâfirin adedi dört yüze yak,n derecede oldu undan bunlar,n resm-i mülâkâtlar,n,n ikmâli saatlerce vakti muhtaç oldu undan misâfir resm-i kabullerinin icrâs, bir gün evvel icrâ olunmu tu.

Ak am oldukta talebe taraf,ndan ihzâr edilmi olan enlik zuhûr eyledi. Berlin dârülfünûnuyla mekâtib-i âliye talebesi üç bini mütecâviz tahmin olunmakta idi. Mûma-ileyhim saray-, imparator kar ,s,ndaki dârülfünûn arkas,ndaki mahâlde tecemmûø eyle-

yerek içlerinden reîs-i f,rka olanlar birer çe it talebe elbisesini ve baz,lar, dahi eski Alman esvâblar,n, iktisâ eyledikleri gibi biraz, piyâde ve biraz, süvâri olarak talebe k,l,çla-r,n, çekmi olduklar, hâlde s,n,f tertibi üzere her iki taraflar,na dizilen ve ellerinde me âleleri bulunan di er s,ra talebesinin ortalar,nda on bando-y, mûsîka bulundu u hâlde gece alaturka bir buçukta sarây-, imparatoriye müteveccihen yola düzüldüler.

Mezkûr heyet imparatorun caddeye nâz,r odas,na yakla d,kta talebeden biri ilerleyüp õ mparatorumuzun yevm-i velâdetini tebrik ve imparator ve hükûmete olan sadâkatimizi tecdîd için bu gün bütün Almanya talebesi burada içtimâø eylemi tir. Ya asun imparator!ö nidâs,n, üç defa tekrar ve huzzâr dahi cümleten hem avâz oldu.

Bu s,rada pencerenin arkas,nda duran imparator ve imparatoriçe bir eliyle göz-ya lar,n, siler ve di er eliyle dahi ahâliyi selâmlar idi. Mü ârûn-ileyh biraz zaman sonra pencerenin arkas,na çekildi. Yuvarlak sarây kap,s, ba teten aç,larak polis nâz,r, d, ar,ya ç,kup at üzerinde orada durmakta olan reîs-i kâfileye hitâben imparator hazretlerinin ileri gelenleriyle konu ma , arzu etti ini beyân-, tebli etti. leri gelen talebe saraya dâhil oldular.

mparator hazretleri umum talebenin birkaç vakitten beri ibrâz eyledikleri hisbân-, sâd,kalar,ndan beyân-, mahzûzât ve refiklerine dahi selâm etmelerini beyân eyledi. Talebenin icrâ eyledikleri me âle nümâyî inin boyu takrîben yar,m saat uzunlukta olup o gece Berlin ehri dahi kâmilen donat,lm, idi. Ertesi günü imparator hazretlerinin lieclið-iddân Bismarkøa göndermi oldu u te ekkürnâmenin tercümesidir:

Ne büyük bir muvaffak,yyât-i sübhânedir ki hemî e hât,rdâ ene olacak birçok günlerden sonra i bu mart,n yirmi ikinci günü doksan ya ,na ikmâl eylemek müyesser oldu. Beni bu güne yeti tirüp u ihtiyâr hâlimde vazâif-i hükûmeti de icrâ için kuvvet ve iktidâr ihsân eyleyen ve ömrümün son günlerini dahi sevgili zevcemle beraber geçürerek peyderpey yeti tirmekte olan evlât ve ahfâd,m,la ahfâd,mun evlâtlar,n, görmek inâyetini de müyesser eden Cenâb-, Rabbüðl Âlemine kemâl-i aczle arz-, te ekkür eylerim.

Doksan sene ömr-i insâni ne kadar uzun bir müddettir. Ben bu kadar uzun bir müddeti tahattur eyledikçe gördü üm mihnetlere çekti im dertlere çabalayup kazand,- ,m eylere inanmayaca ,m geliyor.

Pek çok mihnet ve mü kilâttan sonra takdîr-i ilâhi rehber-i selâmetim olup beni maksatlar,n,za îsâl ederek her bir ne î ât,m mazhâriyet-i karîn-i tevfkât-, semadâniye oldu. Pek genç iken pederimin saltanât,n, mü kilât içinde buldum. Maçmâfih bu kar, ,k zamanda ve vakt-i asâyi te ahâlinin sadâkat ve fedâkârl, ,n, gördüm.

Ömrümün birçok sergüze tinden sonra i te imdi u ya ,mda kemâl-i memnûniyet ve mefâheretle görüyorum ki ink,lâbât-, azîme geçti ve Almanya'da te'âsis eden hubb-, vatân Alman ittihâd,n,n âhid-i bîzevâli olan muzafferiyet-i mâziyeyi meydana getürdü.

Çoktan berü vatân-, azîzimde taht olunagelen müktesebât-, vâk,œa bilutfihi te'âla kaviyyen ümidvâr oldu um vecihle mesâî-yi müsâlâhâta ile her s,n,f halk,n hemî e mûcib-i tezâyüd-i refâh, olur.

u vekâyîø-i mâziyeyi tahattur eyledikçe yevm-i velâdetimin doksan,nc, senesi bir ehemmiyet-i mahsûsâyâ hâizdir.

Bilcümle ahâlinin gösterdikleri hissiyât bunu bir kat daha tezyîf eylemi tir. u yevm-i nâdirüð-emsâl için memâlikimizin taraf,ndan an-samimiø-kalb tebriknâmeler geldi.

Yevm-i mezkûr her tarafça enlikler ve nümâyî ler icrâs,yla kesb-i eref ve ân eyledi. Âsâr-, muhâbbet ve tekrîmin envâø, derecât, ol kadar büyüdü ki bugünün enli i hakk,mda milli bir ni âne-i ta'zîm oldu.

Mazhar oldu um bunca alâme-i cemîle-i ihtirâmkâriden hiç birinin edâ-y, ük-rüne muktedîr de ilim her birinin ayr, ayr, mesarr-, bî-pâyânlar,n, gördü üm ve nümâyî -i vatân-pervânelerinden ve dil-i seyr-i mahzûziyet oldu um kâffe-i sunûf-, ahâli beynindeki bu misüllü harekâttan pek ziyâde memnun olarak umûmuna beyân-, te ekkür ve tahdis-i niçmetden gayri bir ey diyemem.

Ahâlimin u sûretle hakk,mda nümâyân olan hissiyât-, kalbiyelerini görmek gibi benim için hakikaten daha büyük bir bahtiyârl,k ve daha büyük bir eref olamaz evvel ve âhîr âmâl ve efkâr,m ahd-i saltanât,mda ahâlimin refâh ve emniyetini i'âlâ ve tezyîde maçtûfdur.

Ömrümün u son günlerini tenvîr eden ahâlimin sadâkat ve muhâbbeti Cenâb-, Rabb-üð Âlemin üzerimde dâim eylesun.

bu irâdemini umûma bildirilmesini uhdenize havale eyledim.

mza Wilhelm

Kesret-i misâfirîn cihetiyle Berlinde bulunan yerli süferâ-y, ecnebiyeye Prens Bismark taraf,ndan ziyâfet verilmi tir. Esnâ-y, taâmda talya sefiri Fiamma ile mparator Wilhelm ile hükümdârân-, sâirenin ve hükûmât-, sâire rüesâs,n,n s,hhatlerine ve Avusturya sefiri dahi Prens Bismarkın nâm,na idâre-i akdâh eylemi lerdir. Taâm esnâs,nda Prens Bismark demi tir ki: öSulh ve asâyî teæyyüd eyledi i cihetle Almanya dahi gayet müsâlemetkârâne politikas,na devam edecektir. ark ve garbda heyecân zâil oldu u cihetle gayet korkunç ba lam, olan 1887 senesi bir sene-yi musâlaha ve a tî olacakt,r.ö

Liecliğ-tebrik Berlinde gelmi olan kral ve kraliçelerle ecnebi ve hânedân-, imparatorîden olan prens ve prenseslerin kâffesine azîm bir ziyâfet ke ide olunarak imparator ve imparatoriçe hazretleriyle Romanya kral ve kraliçesi, Saksonya kral ve kraliçesi ve ngiltere ve sveç, Norveç ve Danimarka ve Avusturya veliahdleriyle prensesleri ve Rusya imparatorunun birâderi Grandük dö Vlademir ve mü ârûn-ileyhin amucas, Grandük dö Mi el ve zevceleri ve talya kral,n,n birâderi salonun müntehâs,nda bulunan ayr,ca bir sofrada ve di er prens ve prenseslerle heyæet-i mahsûsalar adâ merâtibihim salonda taâm eyledikleri s,rada Almanya veliahd,n,n küçük mahdûmu Prens Henry ile Prensler raçn,n ni anlanm, oldu u te rifât nâz,r, Kont öPerpon aö taraf,ndan resmen ve alenen hâz,rûna beyân ve ihbâr edilmi tir.

Baædeğ-taâm salondan ç,k,larak saray dâhilinde bulunan tiyatroya gidildi ve Berlinde bulunan yerli süferâ dahi yaln,z bu tiyatroda hâz,r idiler. Mart,n dördüncü günü tekrar sarayda bir ziyâfet ke ide olunacak ancak etibbân,n ,srarlar, üzerine bu ziyâfette imparator ve imparatoriçe hazerât, hâz,r bulunamad,lar.

Baædeğ-taâm ehrin en büyük tiyatrosunda kâffe-i misâfirîn büyük üniformalar, lâbis olduklar, hâlde hâz,r bulunduk. Bizim bulundu umuz büyücek bir loca dâhilinde bulunan zevât bervech-i zîr arz olunur: Rusya imparatoru hazretlerinin birâderi Grandük dö Vlademir mü ârûn-ileyhin amucas, Grandük dö Mi el, talya kral,n,n birâderi Prens Amedeo, sveç ve Norveç veliahdlar,, Prens Diğal, Belçika kral,n,n birâderi Kont dö Flander.

Oyun aras,nda perde etti i zaman locan,n arka taraf,ndaki salona ç,k,larak zevât-, mü ârûn-ileyhin ile kraliçenin vürûd,na intizâr edildi.

Almanya veliahd, Prens Frederik nezd-i çâkerânemize gelerek bir kaç günden berü devam eden ziyâfetler hakikaten insan, yoruyor ve tiyatro pek güzel oynand, gibi sözlerle gayet lâubalîyâne muâmele eyledi i esnâda imparatoriçe hazretlerinin koltu- unda Rusya imparatorunun birâderi oldu u hâlde salona geldi ve pek az bir müddet ikâmetden sonra koltu unda gelinin kar,nda , olan Prens Diğal oldu u hâlde önümüz- den geçti i s,rada tevakkûfla zât-, maâlî-yi s,fat-, cenâb-, padi âhînin meømûrlar,n, gördükçe pek ziyâde memnun oluyorum demi tir.

Gerek imparator ve gerek imparatoriçenin pek ziyâde yorulmu olduklar, cihetle bu geceki ziyâfet ve tiyatro umûma ve dâi-i mutazamm,n idi. kinci defa perde indi i zaman salona ç,k,ld, , esnâda prens Diğal nezd-i çâkerânemize gelerek bundan mukad- dem Dersaâdete gelmi olan birâderi hakk,nda tarâf-, bahirüø - eref cenâb-, ehin âhîlerinden âyan buyrulmu olan iltifât-, seniyye-i mülûkânelerinden dolayı, hâs,l olan te ekkürât,n,n atebe-i aliye-yi hazret-i padi âhîlerine arz,n, sûret-i mahsûsada rica eylemi dir.

Almanya veliahd,n,n zevcesi ve ngiltere kraliçesinin kerimesi olan prenses Viktoryaøya ni ân-, âliye-i efkat ihsân buyrulmu oldu u sefâret-i seniyye vâs,tas,yla harbiye nezâretine tebli k,l,nm, idi. Fakat bir haftadan berü devam eden ziyâfet ve konserler hasebiyle bir vakt-i münâsib bulunamam, idi. Hâriciye nezâretinden vâkø olan i aø üzerine penç enbe günü ni ân-, âliye hâmilen mü ârûn-ileyhin ikâmet eyledi- i saraya gidildi.

Prens ve prenses haz,r olduklar, hâlde Ali Nizâmi Pa a kullar, õMe bu-, muaz- zam ve mefhârimiz zât-, meçâlî s,fât-, hazret-i padi âhînin zât-, nezâket-simât fehimâneleri hakk,ndaki âsâr-, mürüvvetin ni ân-, âlisi olmak üzere ihdâ buyurmu ol- duklar, efkat ni ân-, âlisini tevdiø ile kesb-i mefharet ederim.ø diyerek ni ân-, âliyi tevdiøve teslim eylemi tir.

Mü ârûn-ileyhâ dahi i bu lütf-, âliden dolayı, gerek kendü taraf,ndan ve gerek zevcem taraf,ndan zât-, maâlî simat-, hazret-i padi âhîye arz-, te ekkür ederim demi tir.

Zât-, evket-simât hazret-i ehin âhîlerinin veliahd mü ârûn-ileyh hakk,ndaki tevcihât-, ahânelerinin berdevâm oldu u ve kendüsü dâima tahattur buyurulmakta

idü ü Nizâmi Pa a kullar, taraf,ndan veliahd mü ârûn-ileyhe beyân ve ifâde olunmas, üzerine prens mü ârûn-ileyh dahi bu tevcihât-, celîleden dolay, izhâr-, âduman, ile te ekkürât,n,n atebe-i ulyâya arz,n, ricâ eylemi tir.

K,r,m mesœelesinde Ali Nizâmi Pa a kullar, meœmûren Londraœda bulundu u zaman kendüsünü pek küçük görmü oldu u hâlde imdi tekrar görü mü olmas, kendüsünce mûcib-i mefharet oldu unu beyân eylemesi üzerine mü ârûn-ileyhâ izhâr-, memnûniyet ile taœzimât ve ihtirâmât fâikas,n,n atebe-i ulyâ-y, cenâb-, padi âhîlerine arz-, ricâ ile avdet olunmu tur.

Her cuma gecesi imparatoriœe hazretlerinin min-gayr-i resmi bir konser vermesi muœtâd, oldu u cihetle o hafta verilen konsere biœd-dâve azîmet olundu. mparator hazretleri salonda gezmekte olduklar, s,rada sol gözünün üst kapa , ba teten i meye ba - lam, ve imparatoriœe dahi mü ârûn-ileyhi taœkîb eyledikleri cihetle medœuvvîn dahi avdet eylemi tir.

Merasim-i te rifâniye cuma günü reside-i hitâm olarak imparator hazretleri taraf,ndan cânib-i seniyyüœ-câvânib hazret-i ehin âhilerine testîr edilmi olan cevâbnâme-i imparatorî dahi bize tevdiœ edilmi oldu umuzdan pazar günü avdet-i memlûkânemiz mukarrer bulunmu idiye de imparatoriœe hazretlerinin bu ak am Ali Nizâmi Pa a kullariyle, kölelerini görmeyi arzu eylemekte oldu u ba mabeynci taraf,ndan i œâr olunmas, üzerine o gün avdetimiz bittabiœ teœhir olunarak ak amüstü saraya azîmet olundu.

Sarayda bizden ba ka di er bir misâfir olmad, , gibi mü ârûn-ileyhân,n nezdinde dahi yaln,z bir musahibe prenses bulunmakta oldu u hâlde Ali Nizâmi Pa a ile kullar,n, nezdine kabul eyledi.

mparator hazretleri dahi görmeyi pek ziyâde arzu eylemekte idiye de fevkâlâde yorulmu oldu undan zât-, evket-simât hazret-i ehin âhileri hakk,ndaki hürmet-i mahsûsas,n,n beyân,na kendüsünü tevkil eylemi oldu unun veliyy-i niœmetimiz efendimiz hazretlerinin hâiz olduklar, hükümdarl,k ve imparatorluk makâm-, âlisine olan ihtiramât-, kâmileleriyle beraber zât-, akdes-i hümâyunlar, içün dahi ayr,ca bir muhabbet ve hürmet-i mahsûsalar, oldu unun ve ahs-, hümâyunlar,n, pek ziyâde sevmekte bulunduklar,n,n atebe-i ulyâya arz,n, ricâ eylemi ve zevcinin u ihtiyârl,k hâlinde bile

umur ve mesâlih-i devletle me gûl olma a mecbur olmas, hükümdârl, ,n mevk,an ve maslahaten ne kadar mü kil idü ünü hasbihâl olarak beyân eylemi tir.

Muhabbet-i mahsûsan,n zât-, maâlî-i s,fât hazret-i tâcdârilerine arz-, ricâs,y la el-lerimizden tutarak resm-i vedâoy, icrâ ile mart-, rûminin on alt,nc, ve frenkinin yirmi sekizinci günü Viyana'ya muvâsalât olunarak erefsâd,r olan fermân-, hümayûn-, hazret-i padi âhlar, mantûk-, âdisi vecihle Avusturya imparatoru hazretleriyle valiahd Rudolf hazretlerine dahi selâm-, saâdet-i encâm-, mülûkâne ve iltifât-, meâli-yi gâyat-, padi âhâneleri biç-tebli mart,n yirmi yedinci cuma günü Viyana'dan hareketle mâh-, mezkûrun yirmi dokuzuncu günü Varna tarîkiyle asitân-, saâdet-i â iyan-, saltanât-, seniyyeye avdet olunmu tur.

Mađûm-, âli-yi cenâb-, hilâfetpenâhileri buyuruldu u üzere Almanya imparatoru hazretleri doksan ya ,n, ithâm ve ikmâl ile hükümdârân,n en ihtiyâr, olmas,na mebnî düvel-i mevcûdeden ngiltere ve sveç ve Norveç ve Avusturya ve Danimarka devletleri veliahdlar,n, ve talya kral, dahi birâderini i'zâm eylemi oldu u gibi Romanya kral, ve kraliçesi ve Saksonya kral ve kraliçesi bizzât haz,r bulunarak Rusya imparatoru hazretleri dahi birâderi ile amûcas,n, ve düvel-i sâire dahi hey'et-i mahsûsalar irsâl ile mü ârûn-ileyhi tebrik eylemi tir.

Binâenaleyh ziyâfetler ve konserler Avrupa'n,n büyük prens ve prenseslerini ve bunlar,n müteallikât,ndan birer iki er prens ve prensesler câmi' idi ki hemân bunlar,n kâffesi imparator ve imparatoriçe veyâhut veliahd hazretlerinin mütealîkât,ndan idi.

Nezd-i hakây,k-, fer-i hazret-i ehin âhilerinde müsta ni-i arz ve beyân oldu u üzere Almanya imparator ve imparatoriçesi evlâd ve ahfâd,n,n kesreti cihetiyle Avrupa hükümdâr,n,n ekserisiyle karâbet ve s,hrîyyet peydâ eyleyerek cümlesi taraf,ndan kendülerine peder-u mâder muâmelesi icrâ olunmakta olup hatta ziyâfetlerin birinde hânedân-, imparatorîye mensûb seksen iki adet prens ve prenses haz,r bulunmu idi.

Binâenaleyh Berlin saray-, imparatorîsi taraf,ndan bunlar hakk,nda gösterilmekte olan muâmelât-, te rifât-, düveliden ziyâde karâbet ve s,hrîyyet icâbât,ndan olup çünkü ngiltere veliahdlar, Prens Digal ve Rusya imparatorunun birâderi haklar,nda icrâ edilen muâmelât külliyyen familya muâmelesi oldu u gibi Fransa sefir-i mahsûs, hakk,nda dahi mahsûsâ-y, fevkâlâde ibrâz olunmu ise de ancak bu muâmelât,n Almanya

devletince müttehaz olan politikan, n esâs, na katiyyen teçsiri olamaz zan ve itikad, nday, m.

Bir hafta mütemâdiyen devam eden merâsim-i te rifâtiyenin hiçbirisinde Prens Bismark bulunmam, t, r. mparator hazretlerinin eyhûhetiyle ve imparatoriçenin dahi hastal, , ile beraber ibrâz eyledikleri gayret ve metanet ve hemân kendüleriyle hemsin olan saray halk, n, n intizâm ve tertibât, n sûret-i muntazamada cerayân, için meçmûr ve cenerallerin gösterdikleri mesâî ve gayret cidden âyân-, takdir idi.

Kölelerince nazar ve dikkât-i nikân, m, celb eden ey sarayda med'uvvîn dört be yüze bali oldu u zaman bile gâyet hüsn-i sarây-, nikân taraflar, ndan alâ-merâtibihim icrâ olunan müâmelât-, te rifâtîde aslâ noksan görülmemi tir.

Bunun esbâb-, mûcibesinden biri ve belki en birincisi güyâ imparator kendülerini görüyormu ve taht-, nezâretinde hareket ediyormu gibi herkes kemâl-i sadâkatla vazîfesini icrâ eylemeleri meselesidir.

Ahâlinin dahi imparatorlar, na olan muhabbetleri icrâ eyledikleri nümâyî ile müstedel olup hükümdârlar, na kalben ve fi'len izhâr-, meveddet ve sadâkat eyleyen milletlerinin her sûretle hâkim ve saâdetle dâim olduklar, na Alman milletinin bugünkü hâli delîl-i kâfidir.

Ali Nizâmi Pa a kullar, n, n k, rk elli seneden berü askerlikten ziyâde Avrupa'da ve alađ-husus Avusturya taraflar, nda umûr-, mülkiyede istihdâm olunmu olmas, ve Alman lisân, ndaki mehâreti ile beraber ya ça dahi derece-i kemâlde bulunmas, ve imparator hazretlerinin kendüsü gibi bir ihtiyâr askerle görü mü olmas, bittabiø mûcib-i mahzûziyet olma la beraber di er mare âl ve cenerallerin ekserisi kendüsüyle hemhâl olarak baz, s, yla dahi muârefe-yi erifesi bulunmas, müfevvez-i uhdesi olan meçmûrîyet-i müstevcibüđ-mefâharâtin icâbât-, hâliye ve mahalliyeye tevfikân ifâs, na dahl-i küllisi olmu tur.

u kadar ki mü ârûn-ileyh kullar, illet-i vücûdiyyesinden baz, kereler fevkâlâde muzdarîb olmaktadır. Golts Pa a kullar, dahi Alman lisân, ndaki müellefât hasebiyle erkân-, harbiyece oldukça mağruf ve fakat saray-, imparatoriçe bittabi' meçhûldür.

Mûma-ileyh muktedir bir Alman zabıt olma la beraber bulundu umuz mahal-lerde kendüsü muhâfaza-y, ân-, meçâlî-yi ni ân-, saltanât-, seniyyeye ve müâmelât-,

te rifâtiyede bile Osmanlulara mahsûs olan evzaø ve harekât-, icrâya sa'y ider ve lâbis oldu u devlet-i âliyeleri üniformas,yla her yerde gezerek bununla iftihâr eyler idi.

Mü ehât-, nîkânime nazaran prens mprerial imparator hazretlerinden ziyâde mûma-ileyh Golts Pa a'ya âsâr-, dostî ibrâz eylemi ve imparator ise hîn-i takdîmde õsizi tan,r,mö sözüyle iktifâ eylemi tir.

Nizâmi Pa a ile -abd-i memlûklerine ni ân i'ta oldu u zaman Golts Pa a'ya dahi verilmesi laz,m gelir idi. Fakat i'tas, lâz,m gelen ni ân ise mûma-ileyhin Almanya ordu-sunda hâiz oldu una kaimmakaml,k rütbesiyle mütenâsib olamayaca ,ndan bundan sarf-, nazâr edilmî idi. Ancak meømûrîn-i saltanât-, seniyyeleri meyân,nda bulunmu olmas, eref-i âlisine hürmeten Berlin'den avdetimizden üç gün sonra mûma-ileyhin rütbesi miralayl, a terfîø edilmî kendüsünün dahi a m, oldu u böyle bir mükâfâta nâiliyyeti mahzâ sâye-i celîl-i cenâb-, ehin âhilerinde oldu u kendüsünce dahi tasdik ve i'tirafta bulunmu tur.

Meømûrîn-i saltanât-, seniyyeleri hakk,nda icrâ olunan muâmelat-, ihtirâmkâriye gelince düvel-i sâire taraf,ndan gelmi olan heyet-i mahsûsalar hakk,nda icrâ edilen muâmelat ile asla k,yas kabul etmeyecek derecede idi.

Bâlâda dahi arz ve beyân eyledi im vecihle tiyatroda dahi veliahd ve prenslerin locas,nda ikâme edilmî oldu umuz gibi imparator ve imparatoriçe hazerât, o kadar kalabal,k içinde ve rahats,zl,k hallerinde bile hiç olmazsa bir iki söz söyleyerek ifâ-y, lâzime-i hürmet ederler idi.

Alaø-husûs imparatoriçe hazretleri prens ve prenseslerle hânedandan ba ka hiç kimseye el vermemi oldu u hâlde Ali Nizâmi Pa a ile kölelerine sûret-i mahsûsada el vermi olmas, oraca fevkâlâde bir hürmet add olunuyor.

Her türlü riyâ ve müdâhânedan ve kizb ve derdügamdan âri olarak uras,n, kemâl-i iftihâr ve mübâhâtlâ arz ederim ki veliyy-i niømetim padi âh,m,z efendimiz hazretlerinin nefis ve ahs-, hümâyûnlar, Avrupaca fevkâlâde takdîr edilmekte ve muttas,f buyurulduklar, ak,l ve zekâvât,n derece-i âliyesi dâima lisan-, medh ve sitayi le söy-lenmektedir.

Veliyy-i niømetimin meziyât-, âliyesini ve hasâfet-i celîle-i ahânelerini havâs ve avamdan i ütdükçe böyle bir hükümdâr-, âli ân,n ve sahib-i tedbîr ve iktidâr bir

padi âh-, saltanât-, iktinâh,n kölelik erefine nâil oldu umdan dolayı, hâs,l olan iftihâr,m, ve sâye-i azâmetvâye-i tâcdârlar,nda mazhar oldu um ni'met-i  uzmân,n te-ek ur n  kang, lisan ve nas,l ef al ile ed a edebilece imi m l haza eyled k e erms ri ve aczden ba ka hiçbir ey h t,r-, k s,r n me gelmiyor.

Yaln,z med r-, iftihâr,m olan makâm-, ub diyyette dest-i seniyye-i ta zim ve tekrim olarak Cenâb-, Rabb-  l âlemin velliyy-i niçmetim padi  h,m,z efendimiz hazretlerini yüzlerce sene taht-, muallâ-y, hümâyûnlar,nda kemâl-, satvet ve  fiyetle dâim eyelerek millet-i sl miyye dahi c l s-, hümâyûnlar,n,n yüzüncü senesini tebr ke n iliyetle mes d eylesin du as,n, kemâl-i s,dk ve taviyyetleistirh m ve bu du ay, vacib   ed a ile sey hatn me-i kemter nemi ithâm eylerim.

Fi 19 Recep 304 ve

Fi 1 Nisan 303

Mabeyn-i hümâyun mülûkâneleri kâtiplerinden

Kullar,

Ali Cevâd

Almanya k  k kral ve krali elerinden ba ka imparator hazretlerinin tebrik-i velâdeti gelmi olan kral ve kraliçelerle prenseslerin ve veliahtlar,n foto raflar,d,r.

3.3. Rusya Seyahatnamesi

3.3.1. Rusya Seyahatnamesinin  zellikleri

Eser stanbul  niversitesi, Nadir Eserler KütüpHânesi, yer numaras, 91(47), NEKTY05097 barkod numaral,, IUNEK yazma eserler birimine kay,tl,d,r.

Seyahatnamenin yaz, k,sm, 15 varakt,r. Seyahatnamenin içerisinde hepsinden birer adet olmak üzere Sivastopol Lim n,, Sivastopol skelesi, Sivastopol skelesi sahil cenah,, limân,n sa cenah,, ehrin sol cenah,,  e me nam,ndaki z,rhl,, Pe  nam,ndaki z,rhl,, Kopan  nam,ndaki z,rhl,, sahil foto raf,, Balfala Körfezi on tane foto raf bulunmaktad,r.

Eserin boyutlar, ise 355X270 mm.ødir.

Eserin yaz,ld, , hatt,n cinsi: Rikad,r.

Sayfadaki sat,r say,s,: 20, cildin cinsi: kahverengi me in, kadifedir.

3.3.2. Rusya Seyahatnamesiønin Transkribe Metni

Rusya imparatoru ha metlû Üçüncü Aleksand,r hazretlerinin Sivastopolø azîmeti münâsebetiyle usûl-, âdet-i saltanât-, seniyyeden oldu u üzre mü ârûn-ileyh hazretlerinin tebrîk-i kudûmü z,mn,nda eref-efzâ-y, sünûh ve sudûr. Buyurulan emr-i fermân-, hümâyûn-, hazret-i hilâfetpenâhileri mantûk-u, celîli üzre yâverân-, kirâm-, cenâb-, ehriyâriyelerinden Mü îr Fuad Pa a kullar,yla abd-, memlûk hazret-i ehin âhileri ol babda eref-tasdir. Buyrulan nâme-i hümâyûn-, evket-makrûn-, hazret-i hilâfetpenâhilerinin eref-i istishâbiyle mü erref ve mübâhi olarak hâssa Mü îri Rauf Pa a kullar,n,n birâderi olup süvâri komisyonu aözâs,ndan Miralay Hüsrev ve erkân-, harbiye kâimmakâmlar,ndan Mustafa Bey kullar, refâkatimizde bulundu u hâlde Rusya sefiri Mösyö Nelidov ile Büyükdereøde sefârethânedede görü üldükten sonra âyân buyurulan müsâøade-i ihsânøade-i mülkdârîleri üzerine tahsîs k,l,nan zzeddîn Vapur-, Hümâyûnøa râkiben Kavâflarøda kâin büyük limânda makinece tamirât-, cüzøye biø-icrâ i bu bin üç yüz alt, senesi safarüø-hayr,n on dokuzuncu ve bin üç yüz dört senesi te rîn-i evvelinin on üçüncü penç enbe günü ak am, yani cuma gecesi saat üç buçuk raddelerinde Sivastopoløa müteveccihen tahrîk-i çarh azîmet olundu.

Muhât-, ilm-i âdî-i cenâb-, hilâfetpenâhileri buyuruldu u Bahr-i Siyâh bo a-z,ndan Sivastopoløun buø-, mesâfesi yüz seksen be mîl-i bahrî olup bo azdan seksen mil kadar aç,ld, ,m,zda esmekte olan poyrâz rüzgâr, kesb-i i tidâd eyledi i cihetle hâs,l olan dalgalardan Karadenizøün yüzü bembeyaz kesildi ve saatde on iki mil yapmakta olan Vapur-, Hümâyûn pervânelerce sakatlk vukûøundan ihtirâzen alt,buçuk yedi mil üzerine yol verdi inden cumartesi günü tulûø, ems ile beraber Sivastopol limân,na dâhil olmakl, ,m,z, müteâkip z,rhl,dan on dokuz pâre top endâht,yla icrâ-y, selâm olundu u cihetle zzeddîn Vapur-, Hümâyûnødan yaln,z sancak ile mukâbele olundu.

Sivastopol mutasarrıf, ve kumândan, ile sâir meâmûrîn-i mahalliye büyük üniformalar,yla Vapur-, Hümâyûnøa gelerek vizite verdiler.

Zaptiye nâz,r, Kâmil Bey kullar,n,n birâderi Sâd,k Beyin mutasarrıf oldu u tüccâr gemisi geçen sene furtunaya tutularak Sivastopol sâhilinde karaya dü tü ü s,rada tâifelerinden birkaç, gark ve telef olmu ve üç neferi dahi orada sahilde karakol dola -makta olan bir süvâri mirâlay, ile iki nefer taraf,ndan tahlîs edildi i cihetle mirâlay mûmâ-ileyh üçüncü rütbeden ni ân-, mecîdî ve neferler dahi cankurtaran madalyas,yla taltîf buyurulmu olduklar,ndan bunlar dahi Vapur-, Hümâyûnøa gelerek mazhâr buyuruldular, ihsân-, âli-yi cenâb-, ehin âhiden dolayı, arz-, te ekkür eylemeleri üzerine sûret-i münâsebede kelimât-, tayyîbe irâd,yla cevap verildi.

Sivastopoløa bir buçuk saat kadar mesâfede ve bir muntazam körfezin müntehâs,nda kâin olup geçen K,r,m Muhârebesiønde Sivastopolødaki ühedâ-y, slâmiyenin kabristân, bulunan øBalaklavaø nâm-, mahalle gidilerek ziyâret ve bu vesile ile dahi füzûnî-i eyyâm-, ömr ve ikbâl-i cenâb-, veliyy-i niømeti minnet-i aøzâmileri evride-i lisân-, ubûdiyyet edilmi tir.

Zikr olunan kabristân bir da ,n yamac,nda vâkiø olup etrâf,na duvâr in âs, ve ortas,na dahi mermerden bir direk rekzi Petersburg sefâret-i seniyyesinden mukaddemâ inhâ edilmi ise de imdiye kadar makâbir-i slâmiyeøye o yolda direk rekzi nâmesbuk olup faraza ngiliz ve Frans,z mezarl,klar, gibi oraya dahi bir direk dikilmi olsa oras,-n,n makbere-i slâmiye oldu u murûr-, ubûr idecek olan ehl-i slâmlarca külliyyen mechûl kalaca , umûr-, tabîøyyeden bulundu u cihetle yine olmiktar masrafla mahâl-i zikrin etrâf,na bir duvar çevrilerek ortas,na dahi türbe eklinde ufak bir mahal in â etti-rilmi olsa daha ziyâde âdât-, slâmiyeye muvâf,k olaca , gibi bu vâs,ta ile o civârda bulunan müslümânlara dahi edâ-y, salât için bir mahal tedârik edilmi olaca , vârid-i hât,r-, acz-i mezâhîr-i kemterânem olmu tur.

Bazar günü imparator hazretleri Kafkas eyâletini gördükten sonra Batumødan Rusyaøn,n øFelut dolonezø kumpanyas, vapurlar,ndan (Moskova) nâm,ndaki vapura râkip oldu u ve mâiyyetinde dahi birkaç z,rhl, bulundu u hâlde alaø-sabah Sivastopol limân,na gelerek limân,n iç taraf,nda sahile palâmarbend oldu u hâlde saat dörde kadar hiçbir gûne merâsim-i te rifâniye icrâ edilmeksizin arâm eyledi.

Saat be buçuk alt, râddelerinde imparator mü ârûn-ileyhin derûnunda bulundu u mezkûr Moskova vapurundan verilen i âret üzerine limânda bulunan z,rhl,lar kâffesi bayraklar donad,lup imparator, imparatoriçe hazretleriyle mahdûmlar, ve kerîmeleri beraberlerinde bulunduklar, hâlde küçük bir mü a râkiben evvelki ve geçen senelerde Karadenizde in â edilmî olan Çe meö ve Sinopö ve kinci Katarinö ve Kobânçö ve Pedriçö nâm,ndaki z,rhl,lardan evvele mirde Çe me nâm,ndaki z,rhl,ya giderek mezkûr gemilerde mevcûd olup buhâr ile müteharrik olan yigirmi yedi er buçuk santimetrelîk Krupp toplar,ya icrâ-y, tadîm ettirdükten sonra zâb,tân ve neferât, güverteye toplayarak Ruslar,n âdetlerinden oldu u üzere Afîyette olun evladlar!ö diyerek savt-, bülend ile askere hitâp eylemesi üzerine asker dahi imparatorumuz da afîyette olsunö âvâz,ya alk, edildikten sonra limânda bulunan z,rhl,lar bu minvâl üzere gidüp her ç,kt-, , gemiden top endâht,ya selâmlanarak ve asker taraf,ndan dahi öhurraö sedâs,ya alk, -lanarak vapura avdet eyledi.

Bu esnâda zzeddîn Vapur-, Hümâyûnû dahi bayraklarla donad,larak ve bordas,na dahi asâkir-i ahâneleri dizilerek Fuat Pa a kullar, -abd-, memlûkleri ve Hüsrev ve Mustafa Beyler bendeleri davlumbaz,n alt taraf,nda durdu umuz hâlde imparator mü ârûn-ileyh râkip oldu u mü ile mahsûsan Vapur-, Hümâyûnûn pek yak,n,ndan murûr eyledi i ve z,rhl,lardan öhurraö sadâs,ya alk, land, , s,rada merâsim-i te rifâniye-yi bahriyeden oldu u üzere Vapur-, Hümâyûnûdan dahi öçok ya aö avâz,ya alk, lanm, t,r.

mparatorun vapura avdetini müteâkiben zzeddîn Vapur-, Hümâyûnûdan indirilen ve sâye-i ahânelerinde pek muntazam bulunan be çift sandala râkiben ve sâhilde bulunan mezkûr Moskova vapuruna müteveccihen zzeddîn Vapur-, Hümâyûnûdan aç,lmakl, ,m,z, müteâkip imparatorun maîyyet-i musîkas, mar -, hümâyûn-, azâmeti makrun cenâb-, veliyy-i niömet-i bî-minnet-, aözamîlerini terennümsaz oldu u hâlde vapura yana ,ld,.

Mezkûr vapur Rusya,n öFelut dolonezö yani güllü donanmas, nâm,ya yâd olunan ve on k,tadan mütecâviz gâyet cesîm vapurlar,ndan ibâret bulunan kumpanyan,n Moskova nâm,ndaki vapuru olup güvertede iki üç dakika ârâm edildikten sonra yaln,z Fuat Pa a ile -abd-i memlûkleri alt katta küçük bir kamarada ayak üzerinde durmakta ve

bahriye üniformasıyla ni ân-, âli-yi imtiyâz, hâmil olan imparator hazretleri tarafından kabul olundu.

Fuat Paşa kulları; öMetbû-, muazzam ve müfahham, m zât-, evket simat hazret-i padi âhînin zât-, âli-yi ha metâneleri hakkındaki mühâdenet-i ciddiyelerinin ibrâzına zât-, ha metpenâhilerinin Sivastopol'a muvâsalât, zerîa-i hüsn-i ittihâz buyurmuş oldukları,ndan resmi hoşâmî icrâ ve devleti beyinde seminen mevcûd olan münâsebât-, hasenenin dâimen ve müstemirân lâta'yir bulunması, hakkındaki seminât-, ahânelerinin zât-, âli-yi hükümdâriilerine tebli ve ifâdesine ve i bu nâme-i hümayun-, mülûkânelerini zât-, ha metpenâhilerine tevdi' ile Rusya devlet-i fehîmesinin ve zât-, ha metâneleriyle hânedân-, efhâmilerinin sa'âdeti hâli hakkındaki seminiyyât-, hâlisânelerinin beyânına me'mûrîyetim cihetiyle nezd-i efhâmilerinde ifâsına me'mûr oldu um i bu me'mûrîyet-i celîleden dolayı, dâima mübâhi olacağı, arz ederim.ö demesi üzerine imparator hazretleri dahi öZât-, meâli-yi s, fât-, cenâb-, padi âhînin lütfen ibrâz buyurulmuş oldukları, nezâket-i âdiye-yi ahânelerine tekkür ederim.ö demi tir.

Bağdehu yanındaki kamarada bulunan imparatoriçe hazretleri dahi nezdimize gelerek hât, r-, meâli-yi mezâhir-i hümayûnu istifsâr eyledi ve kendüsünün Batum'dan gelinceye kadar denizden pek ziyâde rahatsız oldu unu beyân etti.

Bağdehu Hüsrev ve Mustafa Beyler bendeleri dahi mü ârûn-ileyhimâyâ takdîm edildiler. Kamaradan çıkılarak vapurun salonunda imparatorun mâ'iyetinde bulunan harbiye ve bahriye nâzırları, ile sâir mara'âl ve cenerallerden ve damdonörlerden mürekkep bulunan doksan altı, ki ilik bir ziyâfet verildi.

mparator hazretlerinin sağ tarafında bulunan imparatoriçe hazretlerinin yanına Fuat Paşa kulları, ve imparatorun halazâdesi olup sol tarafında oturan madam öerenifö (Scherenev)ân yanına dahi âbd-i memlûkleri ve Hüsrev ve Mustafa Beylerle Vapur-, Hümayûn'da süvârisi dahi kâide-i te rifâniye üzere münâsip mahallere ika'edilmişlerdir.

Esnâ-yi ta'âmında mü ârûn-ileyh madam (erenif) istanbul ve bâhusûs Boaziçi'nin letâfetinden ve Osmanlı haremlerinin yüzleri kapalı, gezdiklerinden ve ramazân-, erifte oruçtan bahis eyledi i sırada imparator hazretleri dahi slâm olan mahallerde esnâ-yi seyâhatte ramazân-, erifte ve gâyet sık zamanlarda müslümanların on iki ve

belki daha ziyâde saat bir ey ekl etmeksizin kemâl-i metânet ve gayretle çal, t,klar,n, gördü ünü beyân eyledi.

Taraf-, müstecmiø-iø - eref hazret-i ehin âhiden birâderleri, grandükler, hazarât, hakk,nda lütfen ibrâz buyurulan eser-i nezâket ve içnâyet-i ahânelerinden pek ziyâde müte ekkir oldu unu ve zât-, hümâyûn-, cenâb-, hilâfetpenâhileriyle görü mek üzere bir vakt-i münâsibde Dersaâdete gelmek arzusunda bulundu unu beyân-, hâmil oldu u ni ân-, âdiye-yi imtiyâz, göstererek öBu ni ân-, âli kordonsuz mu tađık olunur.ö demesi üzerine kullar, dahi mü ârûn-ileyh hazretlerinin gö sünde yaln,z ni ân-, âli olup kordonuyla madalyalar bulunmad, ,n, mü ahade ile:

öHay,r, efendim, maaøkordon tađık olunur u kadar ki i bu ni ân-, âlinin kordonu ni ândan sonra ihdâs buyrulmu dur. Ve zât-, ha metpenâhilerine mahsûs olan kordonun bundan hayli mukaddem ihdâ ve irsâl buyurulmu oldu unu tahattur ediyorum. Maçmâfih keyfiyeti metbuø-, muazzâm ve müfahhamim veliyy-i niçmetim efendimiz hazretlerinin hâk-i pâ-y-i hümâyûn-, mülûkânelerine arz ederim.ö dedim.

Taçâm,n ortas,nda mü ârûn-ileyh imparator hazretleri elinde ampanya kadehi oldu u hâlde k,yâm ile ö evketlû Abdülhamid Hân Hazretlerinin s,hhat ve âçfiyet-i hümâyûn-, mülûkânelerine olarak idâre-i ikdâh ederim.ö demesi üzerine Fuat Pa a kullar, dahi metbuø-, muazzam ve müfahhamimiz padi âh,m,z efendimiz hazretlerinin nâm-, hümâyûnlar,na olmak üzere s,hhat ve âçfiyet-i imparatoriye olarak idâre-i ikdâh eylemi ve mar -, hümâyûn-, mülûkâneleri dahi bu s,rada terennüm-saz olarak sâmîaç zîb-i hâz,rûn olmu dur.

mparator hazretleri: öMar -, hümâyûn-, hazret-i padi âhî-yi mûsîka taraf,ndan eyü terennüm edildi mi?ö deyü suâl eylemesi üzerine kullar, dahi öFevkâlâde icrâ edilmi oldu undan dolay, zât-, ha metpenâhilerine arz-, te ekkür ederim.ö dedim.

Mar -, hümâyûn-, mülûkânelerinin sûret-i mahsûsa ve mükemmelede olarak mûsîka tak,m,na tađım ettirilmî oldu unu mü ârûn-ileyhâ Madam erenif -abd-i memlûklerine ifâde eyledi.

Taçâm-, resmîde hitâm olarak sofradan kalk,ld,kda Fuat Pa a kullar,na öAleksand,r Nevskiö ve -abd-, memlûklerine dahi öSaint Stanislausö ni ânlar,n,n birinci rütbelerinden ve Hüsrev ve Mustafa ve Kaptan R,za Beylerle Vapur-, Hümâyûnün sâir zâbitân,na rütbe-yi muhtelifeden ni ânlar verildi.

Güverteye ç,k,larak imparator hazretleri zabitân ve ümerâ ile görü tü ü esnâda imparatoriçe hazretleri nezd-i çâkerâneme do ru gelüp imdiye kadar Rusyaøya gelüp gelmedi imi sual eylemesi üzerine kullar, dahi birinci defa olarak nezd-i fehimânelerine iözâm buyruldu um hasebiyle Rusyaøya geldi imi ifâde ve Avrupaøya gidüp gitmedi i- mi sormas, üzerine Almanya ve Avusturya imparatorlar, ve Felemenk kral, hazerât,n,n nezdine meømûrîyet-i fevkaøl-âde ile iözâm buyrulmu oldu umu beyân eyledim.

Bu esnâda imparator hazretleri Fuat Pa a kullar, ile -abd-i memlûklerinin nezdine gelerek õZât-, evket-simat hazret-i padi âhînin bu vecihle merâsim-i ho âmedi-yi icrâ husûsunda ibrâz buyurdular, õNezâket-i hümâyûnlar,na te ekkür ederim. uradaki küçük donanmay, be endiniz mi? Bu donanmay, üphesiz sizin aleyhinizde istiømâl etmek için yapmad,m. Dü mân-, mü terekemizin aleyhinde kullan,lmak için in â eyledim. Zât-, ahâne sebat buyurmal,d,rlar entrikalara kap,lmamal,d,rlar.ö demi tir.

Bunlar üzerine tarâf-, çâkerânemizden dahi metbuø, muazzamam,z evketmeâb efendimiz hazretleri taraf,ndan bekâ-y, sulh ve müsâlemet ve muhâfaza-i bî-tarâfî için her türlü tedâbir icrâ buyrulmakta oldu u beyân olunarak ve mü ârûn-ileyh hazretleriyle vedâøedilerek Vapur-, Hümâyûnøa avdet olundu.

câb eden mefru ât ve levâz,mât-, sâiresi taraf-, imparatoriden ihdâ olunarak Si- vastopoløda zâb,tân-, bahriyeye mahsûs olarak bu kere bir kulüp in â ve itmâm edilmi oldu undan imparator hazretleri bayraklarla donat,lm, olan ehri ve mezkûr kulübü ve baødehu muhâsara esnâs,nda n,sf,ndan ziyâdesi harâb olub imdi kemâl-i surøatle in â edilen k, la ve istihkâmlar, gezmi lerdir.

mparator mü ârûn-ileyhin Sivastopol'a muvâsalât,ndan evvel polisçe ittihâz olunan tedâbir-i ihtiyâtkârâne ayân-, dikkat olma la ber-vech-i âti arz ve beyân,na mücâseret eylerim:

öyle ki imparator hazretlerinin Sivastopol'a muvâsalât,m,zdan be alt, hafta ev- vel icâb etti i zaman Sivastopol ehrinden ç,kar,lmak üzere ne kadar üpheli âdem var ise biø-tahkîk serøan i â'r edilmesi için Petersburg polisi nezâretinde Sivastopol jan- darma miralay,na tebligât lâz,m icrâ olunmas, üzerine mahallî polisi taraf,ndan dahi tetkikât-, lâz,me-i ciddiye icrâ ve hâne ve hoteller ve kahvelerde velhâs,l sâir nerede âdem var ise kâffesinin evrâk-, lâz,mesi yoklan,larak hüviyetleri tasdîk olunmu tur.

mparatorun Sivastopol'a ne vakit ve ne zaman muvâsalât idece i sûret-i kat'iyede yalnız mahallî me'mûrîn-i lâzimesince ma'dûm oldukta memleketin belediye müdürü taraf,ndan polis nefârat,na muâvenet etmek üzere askerden dahi üç yüz elli neferin intihâb ve itâs, taleb olunarak bu askerler dahi imparatorun muvâsalât,ndan sekiz gün mukaddem polislerle beraber ifâ-y, vazîfeye balar, lar, r.

mparator hazretlerinin muvâsalât,ndan dört gün evvel dahi belediye hey'eti taraf,ndan vücûh ve mu'eteberât-, ahâlden iki yüz zât imparator hazretlerinin muhâfazas,yla mükellef ve mecbûr olmak üzere tefrîk ve intihâb edilerek bunlar, nesâmesini mübeyyin defteri jandarma miralay,na içtâ idilmi tir.

Zevât-, mûma-ileyhin her birerleri dahî ehrin ma'ûf-, mu'eteberlerinden olarak kendülerinin taht-, kefâlet ve mesuliyetinden bulunmak üzere onar ki i tedârik ve istihdâma mecbûr tutulmu dur ki bu hâlde ahâlisi yigirmi be bin ki iden ibâret bulunan Sivastopol ehrinde imparatorun muvâsalât, günü mü'ârün-ileyh hazretlerinin muhâfazas, z, mn,nda iki bin üç yüz elli nefer gâyet mu'eteber ve emin polis ve muhâfaza me'mûru bulundurulmu tur. mpator ehirde bulundu u müddetçe hiçbir dükkân açd, r, lmam, t, r.

Bâlâda arz olundu u üzere ehri ve k, lalar, dahi gezdikten sonra ve yüz pâre top endiht, yle selâmland,ktan sonra sûret-i mahsûsada tehiyye edilmi olan trene râkiben ve Petersburga müteveccihen saat on bir râddelerinde imparator hazretleri Sivastopol'dan hareket eyledi.

mparator hazretlerinin rükûbuna mahsûs olan imendifer katar, dahi iki adet olup bunlardan birisi kendüsüne ve di eri dahi mâiyyetine mahsûs ise de bu katarlar biri birinden fark ve temyiz idilecek derecede yekdi erine ayn, olup hângisi imparatorun ve hângisi mâiyyetin oldu unu bilmek kâbil olmayacak derecede in â edilmi oldu u gibi esnâ-y, râhda dahi öndeki tren arkaya ve arkadaki tren dahi öne geçerek hâs, l, imparator hazretlerinin bu trenlerden hângisinde bulundu u belli olmayacak sûrette oldu u misüllü güzergâhlar, dahi sûret-i kat'iyede ta'ayin edilmemi dir.

Rusya imparator hazretlerinin Kafkas ve Batum ve Sivastopol gibi s,rf mevâk,-i harbiye ve askeriyeden olan mahalleri seyâhat etmesinden maksad, istihsâl idebildi im ma'dûmâta nazaran Batum'dan Tiflis hatt,yla Bahr-i Hazar sevâhilinde vaki' öBâküö ehrine kadar in â idilmekte olan istihkâmât, bizzât görmekten ibâret olup çünkü

müstakdimen arz olundu u üzere Asya-y, Su râ taraf,ndan vukuşbulan taşarruzâta kar , Batumdan Bâküye kadar olan hatt, hâiz-i ehemmiyettir. Bir dereceye kadar mevsûkiyeti teâmîn olunan rivâyete göre imparator hazretleri gelecek sene Semerkant ve Merv ehirlere azîmet idecekmi .

Arz ve beyân olundu u üzere imparator hazretleri pazar günü alaş-sabah Sivas-topolâ muvâsalât ve yevm-i mezkûrun ak am, Petersburga müteveccihen hareket eylemesi üzerine hasbüte rifât lâz,m gelenlere îade-yi ziyâret idildikten sonra pazartesi günü alaturka saat alt,da tahrîk-i çarh olundu u esnâda z,rhl,dan on dokuz pâre top endâht,yla icrâ-y, selâml,k olunarak zzeddîn Vapur-, Hümâyûnû limândan hurûç eyledi.

Atebe-i muallâ-meretebe-i cenâb-, hilâfetpenâhilerine cebîn-i sây-, ubûdiyet olmak eref-i uzmâs,n, teb îr ve tesyîr itmek üzere sath-, deryâ bir âyine-yi musaffa ekil ve heyâeti kesb itmi oldu u cihetle zzeddîn Vapur-, Hümâyûndar, saatte tam on iki mil katø iderek sal, günü saat dokuz buçuk raddelerine der-bâr evket karar cenâb-, hilâfetpenâhilerine muvâsalât olundu.

Cenâb-, Rabb-ül Âlemin mefhâr-, hükümdârân-, rûy-i zemîn olan veliyy-i nişmet-i bî-minnetim padi âh-, efham ve aşam,m,z efendimiz hazretleri kemâl-i satvet ve ikbâl ile ilâ nihayetüdevâran taht-, muallâ-y, baht-, ehin âhilerinde dâim mesrûr ve kuvve-i kâhire-i devlet-i âliyyelerini bedhâhân saltanâtlar, üzerine muzaffer ve mutasavvir buyursun. Âmin.

Fi 28 Saferüð hayr sene 306

Fi 21 Te rîn-i evvel sene 304

÷Abd-, memlûk-, cenâb-, hilâfetpenâhileri mabeyn-i hümâyûn-, mülûkâneleri kâtiplerinden

Ali Cevâd

SONUÇ

Ali Cevâd, Mabeyin-i Hümâyûn kâtipli i esnas,nda, çe itli nedenlerle yurt d, ,- na gönderilen heyetler içinde yer alm, t,r. Bu heyetlerle birlikte yapt, , seyahatleri, görevi gere i dönemin padi âh, II. Abdülhamidø sunmak üzere Felemenk Seyahatnamesi, Almanya Seyahatnamesi ve Rusya Seyahatnamesi ba l,klar, alt,nda el yazmas, notlar alm, t,r. Daha sonra bu notlar büyükçe bir deftere yap, t,r,lm, t,r.

Yolculuklarda çekilen s,k,nt,lara, Osmanl, mparatorlu u ile Avrupa devletlerinin gündemini me gûl eden konularda yüksek rütbeli devlet memurlar,yla yap,lan görüşmelere de inmi tir. Gidilen ülkenin imparator, imparatoriçe ve prenslerinin ola a-nüstü kabullerinden onurlar,na tertip edilen a aal, davetlere, kar ,l,kl, olarak al,n,p verilen hediyelerden bunlar,n takdîm merasimlerine kadar birçok ayr,nt,n,n yer ald, , bu yazmalar seyahatname ba l, , alt,nda kaleme al,nm, olsalar da bunlar daha çok resmi bir dille yaz,lm, raporlar niteli indedirler.

Yazar,n kendi dü üncelerini, izlenimlerini anlatmaktan çok olan biteni, yap,lan görüşmeleri tüm aç,kl, , ve ayr,nt,s,yla ortaya koyma çabası, eserlerde kendini hissettirmektedir. zlenen güzergâh,n ve ya anan olaylar,n tarih ve saatlerine kadar ayr,nt,l, olarak belirtilmesi seyahatlerin ad,m ad,m izlenmesine olanak sa lasa da anlat,m, tek düzele tirmekte, edebî bir anlat,m dan uzakla t,r,maktad,r. Bu anlamda Ali Cevâdøn yazmalar,n,n edebî bir tür olarak seyahatnameden çok sefaretnameye yakla t, ,n, görmekteyiz.

Ali Cevâdøn seyahatnameleri üç ayr, yazmadan olu maktad,r. Bu eserler de Felemenk, Almanya ve Rusya Seyahatnamesi olarak yaz,lm, t,r. Bu yazmalar stanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphânesinde bulunmaktad,r.

Eserlerden Felemenk (Hollanda) Seyahatnamesi Muharemin 17. Günü 1301 (Miladi 18 Kas,m 1883) tarihinde ba lamakta ve 28 gün sürmektedir.

Felemenk Kral, III. Guilliumø verilen iki k,ta madalyas,ø ve berat,n,ø vermek üzere Ferik Süleymân Pa aøn,n da bulundu u bir heyetle gidilmi tir. Ali Cevâd, Felemenk Seyahatnamesiøn sonunda istidradi olarak Hollandaøy,, özellikle Amsterdam ve Rotterdam ehirlerinin özelliklerini yazm, t,r. Ülkenin hava artlar,n,, yeryüzü ekillerini, nas,l geçindiklerini ayr,nt,l, bir ekilde anlatmaktad,r. Denizcilikle u ra t,klar, için

donanmalar, n, n ba ar, l, olmas, ndan bahsetmektedir. Ticarete neden daha iyi olduklar, n,, zenginliklere nas, l ula t, klar, n, anlatmaktad, r. Felemenk milletinin özellikleri hakk, nda bilgi vermektedir.

Ali Cevâd Felemenk Seyahatnamesi nin son k, sm, nda Hollanda ile ilgili bir seyahatname özelli i ta , yan ayr, nt, lar, not dü mü tür. Almanya ve Rusya Seyahatnamelerinde bu tür anlat, mlara yer vermemi tir.

Ali Cevâd, Almanya Seyahatnamesini ise 16 Cemadiyahir 1302 de yapm, t, r. Mare al Ali Nizâmi Pa a ile Almanya imparatoru Wilhelm in doksan ya , na girmesini tebrik etmek için ve Almanya veliahd, n, n zevcesi ngiltere Kraliçesinin kerimesi Viktoryaya verilmi olan -ni an-, âliye yi takdîm etmek için gitmi tir.

Ali Cevâd, Almanya Seyahatnamesinde Felemenk Seyahatnamesinde oldu u gibi co rafi özelliklere girmez. Alman halk, n, n imparatorlar, na olan ba l, l, klar, n, ve askeri törenlere ve yapt, klar, resmi ziyaretlere de inmi tir.

Rusya Seyahatnamesinde Ali Cevâd, Rusya imparatoru III. Aleksand, r in Si- vastopol a geli ini tebrik etmek usulden oldu u için padi âh taraf, ndan Fuat Pa ayla beraber bir heyetle gönderilmesini anlatmaktad, r.

Ali Cevâd Rusya Seyahatnamesinde Sivastopol ehrini ve sahillerini anlatmaktad, r. Ali Cevâd, Rusya Seyahatnamesinde de Almanya Seyahatnamesindeki gibi gezip gördü ü yerlerden ziyâde yap, lan resmi törenleri, Rus imparatoruyla aralar, nda geçen diyologlardan bahsetmektedir. Felemenk Seyahatnamesinde oldu u gibi co rafi özelliklere girmemi tir.

Seyahatnamelerde görülen anla , l, r bir dil kullanma özelli i Ali Cevâd n yazd, -, bu seyahatnamelerde görülmemektedir. Dil daha çok resmi bir dildir ve baz, yerleri oldukça süslü ve a , r bir üslup görülmektedir.

Ali Cevâd n seyahatnameleri imparatorlu un d, i leri politikas, n,, Avrupal, güçlerin imparatorluk kar , s, nda tak, nd, klar, tav, r ve yakla , mlar,, Osmanl, ayd, n, n, protokol ili kilerinde gösterdi i tutum ve davran, lar, ortaya koymas, bak, m, ndan dönemin di er seyahatnamelerinden farklı, k gösterir.

Tezimizde de indii imiz üzere bu seyahatnamelerdeki protokoller, verilen hediyeler, ni anlar ve madalyalar dikkat çekmektedir. Özellikle Osmanl, n, n son zamanlar, nda

Avrupa ve komularıyla olan ilişkilerde izlediği yol hem seyahatname ve ondan bir adımı öteye taşıyan diyaloglar, kaleme alma ve bunları döndürme padişaha arz etme inceliği görülmektedir.

Ali Cevâdın seyahatnameleri ayrı ayrı üç farklı yazmadan müteekkil olduğu için her bir seyahatnamenin birinci, ikinci ve son iki sayfalarını ek olarak çalınan, arkasına ilave edilmiştir. Üç eserinde aynı el yazması karakteriyle yazıldığı görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ad, var, H., E., (2009), *Türkiye'de Türk-Garp ve Amerikan Tesirleri*, Can Yay. stanbul.
- Akay, H., (2007), *Cenab Şahabeddin*, 3F Yay,nevi, stanbul.
- Asiltürk, B., (2000), *Osmanlı Seyyahları'nın Gözüyle Avrupa*, Kaknüs Yay., stanbul.
- Arat, R.R., (1986), *Babur'un Hatıratı II*, (Haz.: Reşit Rahmeti Arat) MEB Yay., stanbul.
- Atsız, N., (1971), *Evliya Çelebi Seyahatnamesinden Seçmeler I*, MEB Yay., stanbul.
- Âvânzâde, M., S., (1335), *Almanya Devleti*, Orhaniye Matbaası, stanbul.
- Biren, T., (2006), *II. Abdülhamid, Mevritiyet ve Mütareke Hatıratları I*, (Haz.: Fatma Rezan Hürmen), Pınar Yayınları, stanbul.
- Beyatlı, Y., K., (1974), *Aziz İstanbul*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., stanbul.
- Cenab Şahabeddin, (1997), *Avrupa Mektupları*, (Haz. Zeynep Uluant), Akademi Kitabevi. zmir.
- Celal Nuri, (1997), *İsmail Hatıratları*, (Çev.: İbrahim Demirci), Mavi Yay. stanbul.
- Cemal, B., (1977) *Cemal Paşa Hatıratları*, (Haz.: Behçet Cemal) Çağdaş Yay., stanbul.
- Çankaya, A., (1969), *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, 3.C., Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Çelebi Mehmet, (1975), *Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet Efendi Sefaretnamesi*, (Haz.: Abdullah Uçman) Tercüman 1001 Temel Eser Yay., stanbul.
- Dellal, N., A., (2002), *Alman Kültür Tarihinde Seçme Tarihi ve Yazınsal Ürünlerde Türkler*, Kültür Bakanlığı, Yay. Ankara.
- Develioğlu, F., (2009), *Osmanlıca-Türkçe Sözlük/Ansiklopedik Lügat*, Aydın Yayınları, stanbul.
- Evliya Çelebi, (2005), *Seyahatname*, (Haz:Uyar., Özön, M. N. ile Özön, N.), Kabc, Yayınları, stanbul.
- Evliya Çelebi, (1962), *Evliya Çelebi Seyahatnamesinden En Güzel Seçmeler*, (Haz.: Mehmet Aksoy-Server) İskit Yay,nevi, stanbul.
- Gürses, M. (2012), *Mevritiyet Dönemi Gezi Kitaplarında Öteki Örneği*, Yayınlanmamış, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Gürses, M., (2012) "Me rutiyet Dönemi Gezi Kitaplarında Oto-Oryantalist ve Oksidentalist Söylemler", *Turkish Studies*, Volume 7/1 Winter 2012, pp.1269-1303.

Gürses, M., (2012) "Me rutiyet Dönemi Gezginlerinin Gözlemleriyle Avrupa'da Türk mgesiö", *Uluslararası Sosyal Ara tırmalar Dergisi*, C:5, S.21, ss.133-157.

Gürses, M., Da c,olu, Y., (2012) "Mehmed Enisi Yalk,ın Alman Ruhü Adlı Seyahatnamesine egebilimsel Bir Yaklaşım", *Turkish Studies*, Volume 7/4 Fall 2012, pp. 315-328.

nsel, . (2003), "Arma an Sorunsal,ın Açt,ı, Ufak, Arma an Dünyâs, (Jackques T. Godbout)", İtali im Yay,nlar,, İstanbul.

Kam, F., (2000), *Avrupa Mektupları*, (Haz.: Nergiz Y,lmaz), Dergâh Yay. İstanbul.

Kanar, M., (2011), *Türkçe ö Osmanlıca Türkçesi Sözlü ü*, Say Yay. İstanbul.

Kefeli, E.,(2006), *Edebiyat Co rafyasında Akdeniz*, 3F Yay,nlar,, İstanbul.

Kefeli, A. (2006), "Kültürleraras, İlişkiler Aç,ından Seyahatler: Fransa Sefaretnâmesiö", *Journal of Turkish Studies Prof.Dr. Orhân Okay Arma an, ö III, S.30, C.,II, pp. 185-196*

Kumkale, T., T., (1997), *Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri*, İrfan Yay. İstanbul.

Mauss, M., (2005), *Sosyoloji ve Antropoloji*, (Çev.: Özcan Do an), Do u-Bat, Yay,nlar,, Ankara.

Ma mumi, ., (2008), *Avrupa Seyahat Hatıraları*, (Haz.: Naz,m H. Polat, Harid Fedai), Boyut Kitapları,, İstanbul.

Ortaylı, ., (2004), *Osmanlı İmparatorluğu unda Alman Nüfuzu*, Kaynak Yay,nlar,, İstanbul.

Ömer Lütfi, (1994), *Ümit Burnu Seyahatnamesi (Yüz Yıl Önce Güney Afrika)*, (Haz.: Hüseyin Yorulmaz), Ses Yay., İstanbul.

Öztürk, B., (2006), "Hüseyin Kâz,m'ın Londra, Viyana ve Almanya Seyahatnameleri, Protokol İlişkilerinde Hediye'nin Rolüö (Récits de voyage de Londres, de Vienne et d'Allemagne de Hüseyin Kâz,m, rôle du présent dans les relations protocolaires)", *Toplumsal Tarih*, S.149, ss. 76-82.

Pala, ., (1989), *Ansiklopedik Divan İirisi Sözlü ü*, C. II. Kültür Bakanlı, Yay., Ankara.

Sicil-i Ahvâl Defteri, No:93, s.85

İman, Ç., Akbayır, S., (2007), *İfrelili Edebiyat*, Pratikyol Yay., Malatya.

Tan, N., (1974), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Folklorik Dizin Denemesi*, Nüve Mabaas,, Ankara.

Togan, A. Z. V.,(1950), ÷Ali Ekber÷, *slam Ansiklopedisi*, C.1, MEB Bas,mevi, stanbul.

Turan, ., (1967) ÷Seydi Ali Reis÷, *slam Ansiklopedisi*, C. 10, MEB Bas,mevi, stanbul.

Turan, K., (2000), *Türk-Alman E itim li kilerinin Tarihi Geli imi*, Ay, , , Kitaplar,, stanbul.

Unat, R., F., (1991),*÷ kinci Me rutiyetin lân, ve Otuzbir Mart Hâdisesi II. Abdulhamid÷n Son Mabeyn Ba kâtibi Ali Cevâd Bey÷n Fezlekesi÷*, Türk Tarih Kurumu Bas,mevi, Ankara.

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Cevat Ali](http://tr.wikipedia.org/wiki/Cevat_Ali)

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Hatice Aç,kal,n](http://tr.wikipedia.org/wiki/Hatice_Aç,kal,n)

EKLER

EK 1: Felemenk Seyahatnamesinden Örnekler

۴

صاحب دیار عالیہ قلندرانہ جہانک موجب تقاری و رویار شدہ بونامہ باقرہ خاندانہ ناچارانک ابا عبد جہاد اصل دینی اوصاف عالیہ
سلطنت و حکومت مالک و حاکمی و اهل و عیالہ صبیحہ مستحضر بارشاهہ عالیہ سراقاز و حاکمی اولاد صبیحہ روی زمینہ
امید المؤمنینہ سعیدہ عدالت کند و شہزادہ سیاست یور و فتح نعمت پادشاه معظم و فتح فتح فتحی الی زبانہ الدورانہ تحت معالی تخت
سلطنت سید لہریہ کمال شامہ و اقبال ایہ قائم و سابقہ عدالتیہ خدایتیہ اہل محمدیہ و باقرہ تبعہ صدارتہ سلطنت سید لہریہ اوزرہ دائم
چوہہ رویہ نیچہ یک سہل و حاصل مختلفہ قلندرانہ انصاف جہانہ صیادہ مدعیہ لری ایدہ نظیفہ موقعہ بیرونہ و آسانہ فلتک یا سیاہ
سلطنت سید لہریہ یک ان عاجز کولہس اولفلسفہ دنیا را خدمتہ فتنی و بیابانی اولاد ہیواد قولدینی رضی باب مرحمت صاحبہ اہل انہ
ایسویہ آبیہ

لطف باہل انرف ہفتہ شہزادہ ہدیہ قلندرانہ قرانی اورینگی کلجوم دورانہ ہفتہ ہا ہامہ جریہ ہا شامہ عالیہ انبارک الہی قطعہ ایدی
و ریانیہ دیوبابیک نامہ عظمت عدالت مدعیہ ایدہ بیابانہ ایدہ شامہ ہفتہ ہا اعصہ و تسلیم شوری جہاد بیسی فریبہ سبحانہ یا شا قولدینہ
عبد مولودی لطف و عاطفہ مہور بولسد اولدینیم چند بیک اویج بوز بوسنہ لہجہ بیسی محمدک اودہ بیخی و فضاہ لفقوزنہ سی
تسبیہ اولدینک بیخی کون لایہہ موجباً در سعادتہ حوت و در نہ دہ شمد و فرہ انبیا و یانہ ہر موصلت اولدہ دیانہ دہ
دیکہ نہ نہ آفتنہ انہ فہی و اوردہ دہی اویج کونہ دہا لہجہ بی کوندرنی بول کبیدہ جلی چند اوقام و بانہ دہ قالہ نہ ابرسی کونہ

بوله صیدی و اسما بولده حکمتک العجب کونج کبجی لاهیة مواصلت اولوب لاهیةک ان مشهور و معتبر هونمی
 اولده « وویو دوله » نام هونمه ایلی
 قرال حضرتی به قانع زمانه دیند و حیدرتقا - ایچوره (لو) نام نه هضاه مخصوصه بولندی و بارقره مخصوصه عنیه
 شوکت مدیه فینا جاها - مدینه عیسه و بیایه فندی اوزک فوه بیات قولدی دخی لاهیة بولندی فیه اولده کی
 صغله - ایله باره فاهیة ناظیه سقا و بیینه و بیلیوب مشایبه طرفنه دخی عاده زبانه اولده ایلی کونج
 جیه فندی واقعه بونانه جیه موزه خانه سی بالذاته جیه ناظی و اطلسیه سب و نجاتا ایندی بیک و ناظ
 تا - ایله باره دکی طرفندج هونمه عاده زیارت اولوب ادا قام باسه دکی و اضیه ناظی و عیبه
 و علیله و جیه ناظر بپساره حافظ اولدی حالده فاهیة ناظی طرفنده بیضاقت و بیلدی
 بوم نکلورک ایلی کونج شاه عالم انبارک اعلم و نسیم سنک ایچسی قنق (لو) کونک سقا دعوه اولده .
 بو « لو » کونکی انا - عیبه و ده اولوب نکلورک لاهیة شه ذرا اید اوج ساعت طرفنده و اصل اولو -
 اولده (ایچوره) نام ناهیة ده واقع اولوب لاهیة بولندی و صغله انک صفت سیمی دخی مایه عثمانیه بی قرال
 بارده عیسه اولندی اوزک فوه بیات مخصوصه بیضاقت فوه عاده اولده نه نکلورک فاهیة ناظیه بیک
 فقهیه تقدیم غیر ساعد بولندی فیه مایه عثمانیه بالذاته قرال فقهیه تقدیم ایچوره قرال طرفنده
 ازیقو - بی لایسی اولدی حالده مایه عثمانیه نکلورک و نکلورک فقهیه بالذاته اناسی کور لاسه ایدکی
 کتونه ارخصی و لیس اولدی و بونک شوی قدر نکلورک و نکلورک هیچ بزمانده اناسی کور لاسه ایدکی
 ناظیا الیه انا نکلورک کلمه کلمه لاهیة فقهیه و عونه ایلیا ذکر اولناه « ایچوره » ناهیة نه مواصلت
 اولده اگوره جا علیله فاهیة ناظیه بیک لاهیة فقهیه و عونه ایلیا ذکر اولناه « ایچوره » ناهیة نه مواصلت
 اولده و ذالک / مایه عثمانیه و هم نکلورک ناظی بونانه ذله اید و لید مایه طرفنده اناسی کور لاسه ایدکی
 ایلی اوج ساعت ذرا نکلورک فقهیه سبیه جیفه سون صیدی و قرال فقهیه

اهل نیک از بس دفعه تحت تصرف در جزایر ننگه (سوند) (فیلیپ) (جزایر ملوک) (اپورون) (سوماره)
 و سایر کب غایت صمیم اهل درر بوند کرک میخوانیم درک معدنیات خود را معاده محصول در و زنجیر .
 انونه کوسه نیور باقر در معدن کوری و سایر معدنیات یک هیوه هلهب الماسک ال بوی بوزو اهل سینه
 صیفا -
 جزایر ننگه ره کبیه ادرع میوه قدر نفوس مهور اولوب بوننه اده انی میوه قدری مسلمان و فقوری دخی
 صینی و سایر ده عبارتند -
 شوای دخی تا با به عرض در ان نین اهای اهل اسلام تشکیل ایندی کب ال زنجی و ال معزله نیه اهل اسلام
 اولدیفه جنه فمک دولن که فمک نظام معلا هیضه فلانینیا هیضک و سلطنته نیه ایدت عثمانیه نیه رضاییه
 ارضای ارضه حوکه میور هلهب 'مخبره بوجورین الیه کدی قدر کنتم و اصفای فمک دولن جاسف ابره
 کرک فرانک و کرک و کلا سنک ارضای دوقای هب بوجورین معوی بی خه هه صیفا رف ابره
 اولدیه نطقه ننگه ننگه اولدیه اخلاقیه مخونه هلهب بوند دخی هیضه انگیزه کب منافع غیره دخی ننگه لری
 ایجونه هر دولان نینگه ایجا سنده هیبه و خودییه بخت اهل هب منی یاده و سایر نظمسی اهل سی هفده
 هر دولان نینگه مع نجرسم ایجا نینگه کب فمک نظمسی اهل سیک تابع اولدوقه قوانینه نیه هلهب هفده
 مدینه و اصفای انیمک ایجونه منمک اهل سیک مضمه اهل ارضه رسا دخی با قانونه بایند و انگیزل
 هه سانه اهل سی هفده ایجا ایجه اولدوقه هفده ننگه ننگه اولدوقه بوفضه دخی تفید انیمدر
 جزایر بوجیلا هه نیک قسم عظمه و ال سمدین انگیزلور ابره تقسیم هفده اولدوقه جزایر دی زنده بوننه
 کانه اهل اسلامک منان تابع اولدوقه نظام عظمه انام خلافت براده نیه هیج بر لوندیه حکما ملکه
 هه هه جناب فدای عز و جل زانه قدسیه آیات هفده فلانینیا هیدین هیب ارمی و نبی محمد صی
 حینه

نظام مقدس خلافت کبارہ کمال شہد و عافیتہ دائمی پورے شاہ عالم شاہ سلطنت نیا اسلامیہ
 زلف اقدس لہا بونہ صباب شہت ہدیہ کونہ کونہ اعلا وید خواہ سلطنت نیا عثمانیہ
 فرداننا ایونہ امیہ ل صہای الخ ۱۴۱۰ کابونہ اللہ ۹۹

تولای

شرفدار اولاداره سینه حیدر خلاقینا هدی نطوره علیس درجه باداره کرم حیدر شرایرینه
 و نقیبه علی قویسینه علیس اعضا سنده سید عم نقی بیات فولدیه المله اری علی سنده اولوب
 خدمت شوهیب الفخر سلطه سیده فویقلک ریه سیه ارطه حیدر عمده ریاسته ثانیه سنده اولوب
 فوندر غونش بیات فایضه الایا ایماطوی و بللم حضرت بیات بوم ولادینک لفاغی سندی
 بیات قوق اولوب شرفده بیات نامه هابویه مدینه رنجی و الایات عهد بیات زوجه سی
 اولوب اولکده زالیج سندن کریمس اولاد و بقوه با حضرتیه اهله یولسه اولاد نه علامه شفق
 مستحبا ۱۶۷۸ جمادی الاخره ۱۲۸۷ سلطه ۱۲۸۷ تاریخ اوستیا یولیه قویسینه سندن (دیبا نام
 و ایوریه ایلیا دارنه لایضه بیات نوجه روی عزیز اولوب
 اولکجه بیات یوفاروره اشخیه کلاه و ایورک صاده سنده اهدا بوجه معناد
 نقیبه ایلیس لازم کلاه فطی فوداره نیک ایورک و یکبار فلا اوزر زنجیه و انصاف فوداره
 ایورک فونته ده زیاده نیکس بجه جه درکار اولاد صاده ده اهدا نقیبه
 نیک بوسته ایوره و ایورک استاجولده اولدینک ایلیس کوق علم انصاف و زنجیه ایلیس لازم
 کلورکجه ایلیس نصل و شمارای دوام ایلیک اولدینک جینه فونه نیک کونش مکه اولوب دینکی
 دارنه سواصلک لرضی بده به صیفت بقده فوه به اونور مه فوضیه حلیس

متفانه اوله قیده طوغی صوقولس مکده اولدی داری وارنیه واصل اولور زمانده انی
 ساعت قدر دور ایلمه اولدیغی حال و ایور حالاکاه ایورد با کیره کولنایدرد و دو مانا صیدله
 انتظاً و کز اوتونج جالغو طور ایله فره ناکش ایچیه و ایورده برضال ایندی باری
 ایچیش کشف ایچ مکده عودت ایله اولک ضالده اولک کفر کفرده ایوا اولدنه افسانده اولک
 انی فواج و رینلک بولنه بی اکلانک بو ایشاره غایت قیف برور با اسمیه اوز افسانه غ
 نیک کورنک با نلار بی صده ده قورانه وارنیک اولکن بولنه یغری بانه نقل و زمانه اده سنه
 صده طوغی کونک عینک و نکل اولدیغی قضا طورینه باری اولدیجی حکنه و بونده اول کونیک
 ایچ قلمه و ایور کشف اولدی ایور کشفه و ایور بولنه بی حکنه بولنه بی ایشاره علی کشفه باری کونک
 بونریانه و غده وارنیک و غده اولدیجی صلی اولدیغی و نیلای حکنه وارنیه یا ایچ حکنه حکنه
 اولدیغی افاده ایچ قورانه ایچ اضر ایچ شعیب اسک با نلایانه روز با بوسه بوسه
 دو مانا کلیتاً محو و ال ایچ نغایب تام بالچی اولدنه بولنه یغری کللام و حکنه کجه مریه حکنه الله
 شاهه اولدیجی قورانک ایچ شعیب نزه ده بولنه یغری کللام اولدنه اولدنه کجه حکنه کزده
 وقت مفارده اولد حکنه صده وارنیه بوسه با حالاً کلایک اولدنه ایچ اولدیغی بیلل طورینه
 و حکنه موصلن و حکنه بولناده بفا سنانده اولدنه عرقه اعلا ایچ اولدیغی بیلل طورینه
 و درینده حکنه اولدیغی حکنه درنه حکنه صده علی الحکم بکولر بالجو نیه ایچیه صلا کونی
 و بانه موصلن اولدی و ایچ کوه ایچ کجه مفاردا دوام ایچیه شندوزک و کشفه علی کشفه
 قولر با حکنه حقیقه بان کشف اولدنه بی اولدیجی هونده بیونته ایچ کوه و بانه

ریاد دانه دره و کذب و دروغ و عاری اولی به شورش کمال افتاد و باها تمامه
 عرصه ای برسد و نعمت یاریش هرگز افتد هفتاد و یک نفس دشمنانها بودند و در وی چه
 فوره العاده تقدیر ابدی و نصف بود و در کمال و در چه عابسی و اما ساسه
 مد ۲ و شایسته و سینه در
 و نعمت زبانی عابسی و مصافحه حیدر شاه زینی فواصی و محو شده است و کجی بویله
 بر کمال عابسی و صاحب ندب و اقتدار بر پادشاه سلطنته انشاء کور و کمال شرفه
 نائل اول و نفعیه طولانی حاصل اوله افتاد و ساسه عظمتی ناهید پندیده نظر اول و نفع
 نعمت عظمی که شدنی نفس ساسه و نفس افعال ابله از ابله بلیه کجی ملاحظه ای کجی شری
 و عجز در نفس هیچ پیش خاطر طایفه کلجور . بالک حده افتاد اول نظام عجز در نفس و سینه
 نظیم و ندیم هر چه جناب رب العالیه و نعمت یاریش هرگز افتد هفتاد و یک نفس دشمنانها بودند
 عسایرها بودند کمال سلطنت و عاضله و نام ابدی کمال سلطنته و طوبیله استقام . و بوعالی
 یوزنجی سنی نبی که نایله سعور ابله و عسانی کمال صوره و طوبیله استقام . و بوعالی
 و اهل الارا ابله سبانه کنانه من تمام ابرم ۱۹۴ هجری ۴۰۴ و ۱۰۴ ساسه

ماه هجری ۱۰۴۰ هجری

مولی

المانيا كوتيك خال وز البيرلنده بشفه ابي اهوره حضرت بنده تيريك ولا رنى كلمه اولاه
خال وز البيرلنده بشفه ابي اهوره حضرت بنده تيريك ولا رنى كلمه اولاه

رسیده برای الهوی شترها و ارضی علیکند. هفتادینک سوانو بوله عنجمنی سنا سنبیله اصول عبادت
 سلطنت سبزه اولدنی اوزره شاره هفتادینک نبرین قدیمی قنده شرف اوزای سوع
 و صدور پوریلونه اردو زمانه هابونه هفتد فلاقتیا هیدک نظونه جیدی اوزره باورده کرام
 ضایعته بایلدننه سید فواد باشا قولدیله عبدملوک هفتد شترها هیدک اولدیک شرفندیه
 پوریلونه نامه هابونه شوکت نفوده هفتد فلاقتیا هیدنیک شرف انصاریله شرف
 و بیاه اولدی فاصه سیدی روف باشا قولدیله لطف بک قولدی قاققزده بولندنی حاله
 بیلاوی خسرو دارگاه حبیبه قانققلرنده لطف بک قولدی کورسیدکده صکره شایاه پوریل
 رسیده خبری مرسوبونیدوق ایله چوکرده ده خارخانزده کورسیدکده صکره شایاه پوریل
 ساعده امانقاره ملکه بیری اوزرینه نخچین قلعه غالدیه و ایورهها بونه رابا فاندده
 کانه بولک لمانده ماکه جه نغبت جذب بالا جا اسویک او هیوزانی سنسی صفحانک
 اوده لفظونجی و بیک او هیوز دره سنسی نربه اولنک اوده ارضی نخبه کفی افامی
 یعنی جمع کچیسی ساعت اوج بجه زده رنده سوانو بوله نوجان خدیج چوغ غنجانندی

محاط علم عالی جناب فلاقتیا هیدین جو لہیفی بحسابہ بوغازندہ سبوا شو بولک بعد ماضی
 بوزگسا بہ سہ میل بکری اولوب بوغازدہ سکا بہ میل قدر اجد نفوذہ اسکلہ اولوب بوز
 روز کاری کسب اشناد اولدی جہانہ حاصل اولادہ کتف لردہ فزہ و کزک بوزی بم سابعہ
 کدی و ساعذہ اولدی میل یا یقین اولادہ و ایورہا بونہ بر و انہ رجب مطلقہ فوغذہ
 اضرائاً النی جمیعہ بی میل اوزرینہ بول و بر دیکندہ جمعہ اپری کونق طالع شمس ایہہ بار
 سبوا شو بول لہانہ راض اولقلندی نقاب زرہیدہ اولدی فقوز بارہ طویہ انداختہ جہی
 سلام اولدی فی جہانہ غالدیہ و ایورہا بونہہ بالک سنجانہ ایہہ نقابہ اولدی
 سبوا شو بول نفخی و فومانی ایہہ سائر مائورہہ محمد بول اونیفورہ رابعہ و ایورہا بونہ کلک
 خلیفہ ناطی کامل بک فولدینہ برادری صادرہ لیک نفوق اولدی بخار
 دینیزہ و بریدہ خلیفہ ناطی کامل بک فولدینہ برادری صادرہ لیک نفوق اولدی بخار
 کبک کجہ سنہ فورگہ بہ کونبلہ نہ سبوا شو بول ساعذہ فزہ بہ دوستکی مرده کتف لردہ
 برناجی غونہ و نفا اولسہ داوج تقوی رض اورادہ ساعذہ فزہ غول فولا شرفہ اولوب سوی
 میراوی ایہہ ایچی نقی کزندنہ نخبص ایلدی جہانہ میراوی سہا ایہہ اوچینی نہ ایہہ مجبی
 و نفا رض جابہ فورنارہ مدایہ سہہ نطفہ بولسہ اولدندنہ بوندر رض و ایورہا بونہ
 کلک نظر جو لہیفی اہا علیاً جناب سنا ہبہ کولایا عہد شد ایلیک اوزرینہ صورت
 مناسبہ کلکات کجہہ ابرادیلہ جواب و برک سبوا شو بولہ بیچہ ساعذہ قدر ماضیہ
 و بہ تنظیم کوزن تناسلہ کائہ اولعب کجہہ فریم محار بہ سنہ سبوا شو بولہ کاشری
 اسلامہ تک قبسنای بونناہ "بالفلاوہ" نام ممل کیدیلرک زبارتہ و بود سبوا بوزی

ابریس ایچونه نیرسورخ یولیس ققندنه سواخیبول رانزاره برالاینه نیغافه لازم اجا اولدنی اوزرینه
 محلی یولیس طرفنده دخی نیغافه لازمه جد به اجا و خانه دهنولار و قروه زده و ایصل سار زده
 اوم دار ایسکافونک اوزره لازمه سی یونلا ندیسه هونیک نعلیجه اولدند - ایبرالهورن سواخیبوله
 نوقت و نوزنامه موصلت ابرح هیک صورت قطعه ده بالدا محلی مآنوسیه لازم نیجه معلوم اولدوقده مکتلنک
 جد به مدیری لهندنه یولیس ققانه معادنت اینک اوزره عکاده دخی اویج بوز ایلی نقران انتخاب اولدنی
 طبعی لندنه بو عکاردخی ایبرالهورن موصلت سکرکونه مقدم یولیس لاله برابر ایضای و طبعیه به نیلا شدر
 ایبرالهورن ققندینک موصلت در سه کونه اول دخی جد به هئینی طرفنده و جوه و معذانه اهالیله ایلی بوز
 ذات ایبرالهورن ققندینک موصلت سکرکونه و جوه اولدوقده اوزره ققندیه و انتخاب ایبرالهورن بوندان ایسینی
 سیه و ققند رانزاره برالاینه اعه اولدند - ذوات معالی ایبرالهورن و دخی نیشدرل معوق و معذانه
 اولدوقده کنه و درینک تحت کفالت و مؤلفینک بو ققانه اوزره اولدوقدنی ندرل و استخاره مجبور طوشتدر که
 بو حالده اهالیس کیمین کسیده عیانت بوندان سواخیبول سکرکونه ایبرالهورن موصلت مآنوسیه
 ناز ابر ققندینک موصلت سکرکونه ایلی بوز ایلی نقر غایت معذانه ایبرالهورن و محاطه مآنوسیه
 بوندان اولدند - ایبرالهورن سکرکونه بوندان بونجه هیک بر دکانه اجد بر لاند - بالاده عهده ققند اوزره
 شری ققند دخی کز دکنه صکره و بوز یاره طوبی اند اقلله سلا مئند قده صکره صوره نقره ده نیه
 ایلله اولانه نرنه ایلی و نیرسورخ نوبی ساعت اوزره یاره اوزره ایبرالهورن ققند سواخیبولده هکت
 ابر - ایبرالهورن ققندینک کونیه نقره اولدوقدنی ققند دخی ایلی عدد اولوب بوندان ایسی کندنه
 در لیکری دخی معینه نقره ایزه بونجه ر بی بندنه ققند و ققند ایبرالهورن در جوده یکدیگره عین اولوب
 ققند ایبرالهورن ققندینک اولدوقدنی بایلن فابل اولدوقدنی در جوده اتا ایله اولدوقدنی اتای
 رنده دخی اولدوقدنی کی نرنه ارفه به وار ققند کی نرنه دخی اولدوقدنی کچیران حاصل ایبرالهورن ققندینک
 بونجه ندرده ققندینک بونجه بللی اولدوقدنی صوره سوزنق اولدوقدنی سلاو کذر کا هک دخی صوره قطعه ده ققندیه
 اولداند - ر سیه ایبرالهورن ققندینک ققندینک ققندینک و بالهوم و سواخیبول کی صرف موافق
 حویه و عکابه ده اولانه مکتک سیاحت اینسینه ققندیه استیصال ابرح بیدیکم معلومانه ققند
 بالومده ققندینک قطعه بچ قوز موصلت دخی " بانو" شهریه ققندینک اولدوقدنی اولدوقدنی

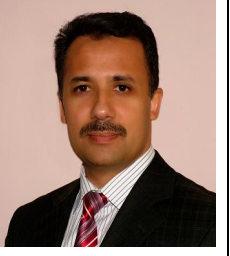
بالذات کور کند به عبارت اهل بیت هینکه مستحق عرصه اولد یعنی اوزره اسپای صفی طرفنده وقوعه و فضانه
 خاشو با هو مدنه با قویه قدر اولده خلا هائز الهیته . بر در چه قدر مو توفیق نامه اولد نامه
 روایه کوره ایمر الهور هفتک کله جک سه سرفند و فرو شهریه عزیمت ابع هیکله
 عرصه و سیاه اولد یعنی اوزره ایمر الهور هفتک باز ا کونف علی اصباح سوا سوبوله مواصلت و بیوم نکون ا قاسمی
 نیز سوغه نوجیه کونک ایلمس اوزرینه حساب انشرفان لازم کلانده اعاده زیارت ایدله کله صلاه
 باز ا برنی کونف الا نوره ساعت ائده نخبک جو ف اولد یعنی ائده زر هلیه اده لفظوز باره
 طبعی ائده اقله اجوی سلاطه اولد ره عز الدیه و ایور لها بونی لمانده فروع ایلک

عنیه معالارینه جنبه فلاقتیا هدییه هییه سای عبودیت اولد سرف عظمانی نیش و نسیه ائمک
 اوزره طبع دریا بر آیه مصفا کله و هفتک کس ائمه اولد یعنی جینه عز الدیه و ایور لها بونک
 ساعت نام زده با میل قطع ابدک صلا کونف ساعت لفظوز بیجه زده رنج در بار شونک فرار
 جنبه فلاقتیا هدییه مواصلت اولدی .
 جنبه رب العالمیه مقرر حکم ائده روی زبیه اولده و نفع نعمت بی نعم بادشاه افخم و اعظمز اقدر
 هفتک بی کمال طعن و اقبال ابله الی نرانی ادرانه تحت معلا تحت شریک هدییه نام و سرور
 و قوه فاهه دولت عبد ربی بدخواهاه سلطنت له اوزرینه نطفه و نطفه جو سوله ائمه
 صلا کونف اولدی

عبد مملوک جنبه فلاقتیا هدییه
 سایه ها بونک کله ای کاتبه

ÖZGEÇM

	T.C. B İLE CİK ŞEYH EDEBAL İ ÜN İVERS İTES İ SOSYAL B İL İMLER ENST İTÜSÜ Ö RENC İ ÖZGEÇM FORMU	
---	--	---

Ad,-Soyad,	İsmail YILMAZ		
Lisans Ö renimi	Gazi Ün v. Kast. E t. Fak. Türk Dili ve Edebiyat, Ö r.	Do um Yeri	Selendi
Yüksek Lisans Ö renimi	Bilecik eyh Edebali Ün v. Sosyal Bil. Enst./ Türk Dili ve Edebiyat, Anabilim Dal,	Do um Tarihi	01.10.1973

Manisa'nın Selendi ilçesinde doğdu. İlkö retimi Selendi'de, ortaokulu ve liseyi Isparta/Keçiborlu'da okudu.

Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat, Ö retmenliği bölümünü bitirdi.

şu anda MEB'de Türk Dili ve Edebiyat, Ö retmeni olarak çalış maktadır.

Evli ve üç çocuk babasıdır.

2012 Güz dönemi Bilecik eyh Edebali Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyat, Anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başlamış. Bu programda eğitime halen devam etmektedir.

LET M B LG LER

ADRES: Be evler Mah. Bahriyeli Sok. Yaprakkent Apt. No: 17/6 Nilüfer / BURSA
GSM: 0530 746 83 89

E-Posta: ismailyilmaz45@gmail.com